NATVRALIS

DE RVMINANTIBVS HISTORIA,

IOANNIS AEMYLIANI FERRARIENSIS,

Vario doctrinæ genere referta:

Cum triplici Indice: Autorum scilicet, Rerum, & Syntagmatum.

AD ILLVSTRISS. ET REVERENDISS.
D. PHILIPPVM BONCOMPAGNVM
S. R. E. Cardinalem Amplissimum.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS,
Apud Franciscum Zilettum.
M D LXXXIIII.

ILLVSTRISSIMO, ET REVERENDISS.

D. PHILIPPO BONCOMPAGNO S. R. E. Cardinali Amplissimo.

EORVM, *quæ magnificentissima hac rerum vniuersitate continentur, quædam vsqueadeò clarent, vt neminem lateant: nonnulla verò vsqueadeò delitescunt, vt vel nulli, vel paucis conspicua sint. Etenim quæcunque in terræ visceribus, in speluncis, in voraginibus, in obscurisque cauernarum recessibus includuntur, & à vastissima Oceani vastitate absorbentur, humanis oculis nunquam, vel rarò obijciuntur. Illa autem, quæ sublimiorem regionem sortita, in conspicuo constituuntur, omnibus notissima sunt. Siquidem quis est tam socors, qui Solem esse non cognoscat? qui immensam eius claritatem non admiretur? & auratos radios quandoq; vix intuendo, sæpius et vehementer non obstupescat? Terra quippe fæx ac totius orbis quisquiliæ, Solis illustrissimi planetæ regressum quoquo pacto sentit, vicinitate gestit, vsque ad penetralia concitatur, & vniuersa commouetur: atque tam amœna*

viriditate, ac tanta florum varietate decoratur, vt infimus hic mundus recreatus atque renatus videatur. Quis est tam agrestis, tam stupidus, vt Luciferi lucidissimæ stellæ scintillantes radios non agnoscat? Quis est tam ferus & barbarus, qui auroram purpureis rosis coronatam, non quàm libentissimè spectet? Nullus profectò, nisi vel mentis, vel oculorum luce orbatus. Quæ omnia quantùm nominis tui amplitudini consentanea sint, neminem certè fugiunt. Tu nanque augustissime Præsul es Phœbus, tu Lucifer, tu Aurora. Phœbus quidem, vtpote qui clarissimarum virtutum tuarum splendoribus rutilas, tua humanitate omnibus faues, & animos nostros tuo lumine recreas, ac fœcundos reddis. Tu Lucifer, qui tuis suffragijs fœlicitatem supplicibus prænuntias, & tuis scintillis cunctas caligines nostras dissipas. Tu verò Aurora, qui purpureis vestibus indutus, pijs populis, et cunctis terrarum Regibus, morum integritate præmonstras, haud eos debere cessatione feriatos torpere, cùm post caliginosas veteris legis tenebras, omnia nouæ legis claritate refulgeant. Quorum singula ipse mecum diu cogitans, facere non potui, quin hanc meam Naturalem de RVMINANTIBVS *Historiam gloriosissimo nomini tuo nuncupauerim. Quandoquidem cùm eiusmodi animantia ruminent, & pleraque vngulam diuidant, Commentarium istud uitæ tuæ sanctitati summopere congruere videtur. Ruminatio enim in Sacris Literis rerum diuinarum meditationem denotat; & vngulæ sectio, sanctam ac synceram earum intelligentiam hieroglyphicè innuit: quæ duo ad singulos catholicos viros spectant, præsertim verò ad Christianæ religionis proceres, vti es tu religiosissime Antistes. Te itaque in summa digni-*

tate

tate constitutum, & praeclarissimis nitoribus, omnibus conspicuum, tanquam Solem elegi, vt hosce agrestes ingenij me fructus, nominis tui splendore custodires, fortunæque, & gloriæ altitudine sapidiores redderes. Te verò veluti matutinum sydus adoptaui, vt hasce meas lucubrationes à tenebris vindicares. Te tàdem ceu Auroram legi, vt me ad optima & eximia placidè ac benignè allicères, & excitares. Dum autem anceps eram, cuinam excudendi negocium committerem, Joannes Baptista Bosellus, vir religiosus, morumq; suauitate, & literarum cognitione adeò exornatus, vt duobus & viginti annis humaniores literas publicè Venetijs summo cum honore semper professus fuerit, & etiamnum profiteatur: hic inquam, vt Francisco Ziletto, hanc prouinciam commendarem, mihi persuasit: cui sanè libentius assentire volui, tum quia apud me eius consilia summopere polleant: tum etiam, quia ipse Zilettus in excudendis libris mirandum in modum excellat: & eò magis in hanc descendi sententiam; cùm vterque, & ambo simul te summa prosequantur obseruantia. Vale igitur diutissimè fælix, Bosellumq; & Zilettum, necnon Æmylianum tui obseruantissimos, studiosissimosq; qua plurimùm benignitate viges, foue: autoritate defende & protege.

Venetijs Idibus Iunij. ∞. I Ɔ. XXCIV.

Illustriss. atque Reuerendiss. D. Tuæ

Addictissimus

Joannes Aemylianus.

AVTORES, QVORVM TESTIMONIIS IN HAC NATVRALI DE RVMINANTIBVS HISTORIA,

Vſus eſt Aemylianus.

A

AEgyptij
Ælianus
Aëtius
Alcmæon
Alexander Aphrodiſienſis
Albertus
Albumazar
Ambroſius
Ammonius
Amytianus
Anacreon
Andreas Marinus
Apollonius philoſophus
Apuleius
Archimedes
Archeſtratus
Arcoſtus
Ariſtandrus Telmeſius
Ariſtoteles
Auerroes
Auguſtinus
Auicenna
Aulus Gellius
Autor de Hiſtoria philoſoph.
Athenæus

B

BEda
Bartholomæus Euſtachius
Baſilius

C

CÆſar
Calcilius
Callimachus
Celſus
Chryſippus
Cœlius Rhodiginus

D

DAntes Aligerius
Dauid
Democritus
Demoſthenes
Diocles
Diodorus
Dionyſius Areopagita
Dioſcorides
D. Thomas

E

ENnius
Epicharmus

Eſa-

Autorum, quorum testimonijs in Historia de Ruminantibus vsus est Aemylianus, Finis.

INDEX RERVM,
QVÆ IN NATVRALI
DE RVMINANTIBVS
Historia continentur.

** Anima

Cerui

I

L

M

S

T

Vultures

Indicis rerum præcipuarum, quæ in Naturali de Ruminantibus Historia includuntur, Finis.

ELENCHVS SYNTAGMATVM, NATVRALIS

DE RVMINANTIBVS HISTORIÆ.

NATVRALIS DE RVMINANTIBVS HISTORIÆ,

PROGYMNASMATA.

AEGYPTII *illi sacerdotes naturam cunctorum inconstantium vberrimum fontem, physiologumq; hieroglyphico artificio aptè simul Vulturis simulacro exprompserunt. Siquidem Vultures quæque fœminæ existunt: veruntamen earum vulua (quod mirum videtur) in Aquilonem, vti arbitrati sunt Aegyptij: in Eurum verò, veluti Plutarchus censuit, exporrecta patenteq; concipiunt, & fœcundissimæ fiunt. Diebus nanque (vt aiunt) quinque intercalaribus summa cibi ac potus abstinentia, pertinacissimoq; ieiunio maceratæ Vultures ex vento ineuntur: protinus centum & viginti dies fœtæ permanent, atque mox totidem diebus proprios educant pullos: reliquos autem centum & viginti dies, qui ad annum explendum supersunt, propagationi nequaquam intentæ, suarum tantummodo satagunt rerum: quamobrem anni quoque Vulturem symbolum esse statuerunt Aegyptij. Vultur vsqueadeò fœcunditate viget, vt parturientes mulieres adiuuet, eius penna illarum pedibus substrata. Nec Vultures tantùm ex spirante aura grauidæ fiunt, quinetiam quibusdam in locis equæ, vt Augustinus Probusq; prodiderunt. Inde suspicari quispiam poterit velocissimos iugales ab Homero descriptos haudquaquã fabulosos es-*

Prima Vulturis proprietas.

Animalia absq; mare fœcunda.

fe. Amplius Arist. posteritati propagauit, lib. v. de Historia, non deesse pisces, qui mare vidui, solo fœminæ sexu concipiant; ac sæpius de rubris siue rubellionibus, atque hiatulis, necnon quandoque de passeribus piscibus anceps fuit, fœminæ necne omnes existant: cùm horum piscium singuli ouis referti deprehendātur. Apes item sine coitu generare arbitratus est idem Arist. lib. III. *de Generat. animal. Etenim in imum hoc naturæ gremium eiusmodi conspersit semina sublimis & gloriosus Deus, vt hæ nostræ infirmæ mentes saluberrimo incarnati Verbi mysterio assentirentur, & humana sapientia promptius acquiesceret. Quare Basilius, Augustinus, & Adamantius acriter in impios indignantur, vtpote qui sine vlla maris coniugatione, soloq; naturæ ipsius ministerio Vultures prægnantes euadere gratis admittant: attamen sanctissimam Virginem, diuino afflatam Numine, inuiolatis atq; incorruptis virginitatis claustris peperisse nefariè inficientur. Qua quidem Vulturis proprietate naturalium rerum materiam innuerunt Aegyptij, quam itidem Arist. in suis de Natura lib. fœminæ idcirco nonnunquam comparauit. Vultur autem in solitudinibus atque excelsissimis sublimiorum montium appendicibus nidum ædificat, & soboli incumbit: ac proinde Herodotus Brysonis rhetoris pater, Vultures ab alio eminentiori, nobisq; ignoto mundo, ad hunc nostrum, cuius incolæ sumus, aduolare existimauit, cùm nullus unquàm Vulturis nidum compererit: in illorum nanque sententiam ire visus est, qui plureis introduxerunt mundos. Hinc hieroglyphicè etiam per Vulturem, peregrinum aptè significari tradiderunt. Vel per eminentiorem mundum, plagam terræ Borealem indicauit Herodotus. Quippe Arist. lib.* II. *Meteorol. chartis prompsit, regiones ad Vrsam sitas, sublimiores esse: quod tum ex marium fluxu stabiliuit, tum verò ex sæpius antiquorum Meteorologicorum autoritate confirmata, qui Solem haud sub terram peruagari persuasi sunt, sed circa terræ tantùm hemisphærium: noctescereq; ob Septentrionalis partis eminentiam. Nihilominus lib.* VI. *de Historia apud Aristotelem legitur, Vulturis nidum, licèt rarò, quandoque tamen compertum: cuius raritatis rationem reddidit ipse lib.* IX. *eiusdem operis, affirmans eam inaccessis rupibus parere. Atqui ab eiusmodi calumnia vtiq; vindicari poterit Herodotus. Quandoquidem Arist. in* VIII. *de Historia, duas Vulturis recenset species, maiorem scilicet, atq; minorem. Et libello de Admir. audit. literis consignauit, neminem unquam maioris Vulturis nidum, cuius fortasse meminerat Herodotus, conspexisse. Inde persuasus Arist. maiores Vultures fœcunditati inutiles ibidem iudicauit: cuius sententiæ subscripsit Plinius lib. x. At Albertus lib.* XXIII. *de Animal. inquit, Vultures quotannis in Germania nidos construere in montibus illis, qui inter ciuitatem Vuangiorum, quæ nunc Vuormatia uocatur, & Treuerim*

Margin notes: Cap. 1. — Cap. 10. — Lib. 1. Phy. tex. 82. — ...nda vul ...s pprie — Cap. 1. — Cap. 5. — Cap. 11. — Cap. 3. — Hist. 58. — Cap. 3. In calce.

uerim intericti sunt: quo in loco Plinium item carpit Albertus, perinde ac Vulturum nidos vnquam apparuisse negaßet: falsò tamen illum peruel
Cap. 6. *lit, cum lib. nuper citato, in excelsissimis rupibus Vultures nidificare constanter asseueret. Vellicat itidem Albertus illos, qui Vulturum sterilitatem astruerunt: forsitan ipsarum Vulturis specierum varietatem non animaduertens. Alberti opinionem videtur insecutus Cælius Rhodiginus*
Cap. 18. *lib. V. Lectionum antiquarum. Aegyptij itaque (vt ad institutum reuertamur) Vulturis imagine naturam circunscripserunt, vt eius arcana in tenebris iacere retrusa abditaq; significarent: obliquas asperasq; esse semitas demonstrarent, quæ nos ad rerum naturalium intelligentiam introducant: atq; naturam summopere oblectari, nos potiùs attentè eius consilia admirari, quàm percipere. Hinc vetustissimi illi poëtæ, qui cùm res diuinas canerent, apud priscos theologorum nomen sibi vendicarunt, noctem rerum cunctarum parentem esse modulati sunt, quasi caligines ac tenebræ sint prima exordia rerum. Democritus quoque veritatem ipsam in profundissimo puteo latitare testatus est, ex quo sanè summis ærum-* Rerum i[ntel]ligentiæ [dif]ficultas.
Dialog. 1 *nis haurienda, & laborioso hamo expiscanda sit. Quippe Mercurius ille ter maximus omnem naturam, excelsi Dei simulacrum esse in Pimandro*
Psal. 17. *promulgauit: at sibi ipsi solùm Deus est notus. Vnde legitur in Psalmis, quòd Deus super ventorum pennas ambulauit, hoc est, supra angelorum hierarchias. Angeli enim ob spiritualem eorum naturam, venti nuncupantur: & hierarchiæ ob celsitatem pennæ appellantur. Quamobrem Aegyptij Eneph, quem pro Deo colebant, cærulea veste indutum, zonamq; tenentem ac sceptrum pingebant, in cuius diademate pennam effingebant, vt Eusebius lib. de Præpar. Euang. scripsit. Opera tamen ipsius naturæ, vtpote sensibus propinquiora, à quibus vniuersæ nostræ cognitionis origo, vel petenda est, vti censuit Arist. vel saltem excitanda, veluti Plato existimauit, minùs profectò sunt delitescentia: in quibus singulis cùm quædam Diuinitatis scintillæ rutilent, Proclus in Alcibiadem primum exarauit, animas nostras hic circa imagines peruagari: & in opusculo de Sacrificio & Magia, sapientes aßeruit, quos vocat sacerdotes, in infimis suprema, & in supremis infima agnoscere: cui minimè aduersatur* Natural[is] Dei agnos[cen]di modus.
Cap. 1. *Paulus ad Romanos, vbi inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intelligi voluit. Verumenimuero eiusmodi naturæ speculum nimis turbidum est, atque hæc Diuinitatis vestigia nimis caliginosa sunt. Quapropter*
Cap. 13. *idem Paulus in 1. ad Corint. testatum reliquit, nos dum hanc palustrem vitam viuimus, Deum per speculum in ænigmate agnoscere. Attamen huiusmodi diuinæ Bonitatis scintillæ, quibus naturæ opera decorantur, haud æquè scintillant: sed quædam clariores, quædam verò obscuriores*
tex. 1[..] *existunt, sicuti Arist. lib. 2. de Cælo, memoriæ tradidit. Quocirca Dantes*

A 2 Aligerius

Aligerius tertiam suæ Comœdiæ canticam, hoc pacto auspicatus est.

La gloria di colui, che tutto muoue,
Per l'vniuerso penetra, & risplende,
In vna patte più, & meno altroue.

Sed ne oratio nostra, tanquam angusta & imbecilla ratis in hoc altissimo pelago diutius euehatur, contrahenda sunt uela. Properemus igitur ad illas Vulturis proprietates, quæ nobis, qualisnam debeat esse naturæ scrutator, enucleare poterunt. Vulturis proprietas. *Vultur è terra infimo ac feculento elemento recedens, atque in puriorem & sublimiorem regionem sese attollens ocyssimè volat: oriente nanque Sole occasum versus aspiciendo, decedente verò ad orientem, cadauera longissimis interuallis distincta discernit, ad quæ quasi sagitta ad scopum incomparabili pernicitate fertur. Quo sanè velocissimo Vulturis volatu, speculatorem debere omni conatu, velis remisq; animum à sensibus reuocare manifestatur, vt quandoque cœlestia scandat, ne in hoc imo mundi antro semper diuersetur: quod quidem à Platone sæpe ac sæpius in Phædone inculcatum fuit, cuius verba à Cleombroto haud satis rectè percepta, mœnibus ex altis infaustè se præcipitem dedit: & vitalia lumina linquens, mortem obijt longè diuersam ab ea, quam nonnunquam philosophi, vt fœliciùs viuant, iucunde experiuntur.* Gemina mors. *Siquidem gemina mors, vt ait Plato, existit: altera nimirum animi, altera verò corporis: quemadmodum etiam duplex est vinculum, alterum, quo corpus cum animo connectitur: & alterum ex aduerso, quo animus ipse cum corpore conglutinatur: illud est corporis dispositio, vt opportunum euadat animi diuersorium, atque accommodatum appareatur illius hospitium. D. Thomas tamen tum in prima parte Summæ, quæstione* LXXVI. *tum lib.* II. *contra Gentes, hasce dispositiones ante intellectiuam animam in corpore, præexistere negauit: cùm ipsa homini det esse absolutum & perfectum, illa verò aduentitia sint.* Art. 6. cap. 71. *Vinculum autem animi erga corpus, immane existit inferioris appetitus imperium, crudelissimus affectuum dominatus, ac sensuum tyrannis, vel potiùs oligarchia. Inde Dauid eiusmodi vinculum concinnè atque eleganter pauimentum uocauit, dum concinuit.* Adhæsit pauimento anima mea. Ps. 118. *Opinati verò sunt quidam, inter quos recensendus uidetur Plato in Phædone, vinculum istud, corpus quoddam esse aerium, post humanam hanc vitam animis sceleratis ac flagitiosis infixum, quo ipsi utentes circa sepulcra uagentur: inquiuntq; esse vmbras illas, quæ in sarcophagis apparent, & spectra illa, quæ circa tumulos conspiciuntur: quod quidem corpus per singulas ipsius partes vaporibus quibusdam spongiæ modo imbui, quibus enutriatur: & singulis quoque partibus videre, audire, cæterosq; sensus exercere autumant, vti etiam animalia quæque sensus tactus operationes per vniuersum corpus obeunt:*

De hoc Philoponus in procemio libr. de Anima, & super ter. 19. li. 2.

Legendus Plato in Phædone.

obeunt: quorum ſanè opinionem aliqua ſaltem ex parte inſecutus Verg. lib. IIII. *Aeneid. ſic cecinit.*

Et cùm frigida mors anima ſeduxerit artus:
Omnibus vmbra locis adero, dabis improbe pœnas.
Audiam: & hęc manes veniet mihi fama ſub imos.

It alibi in eodem lib.

Dixit & os impreſſa toro, moriemur inultæ?
Sed moriamur ait: ſic ſic iuuat ire ſub vmbras.

Et lib. XI. *& in calce* XII.

Vitaque cum gemitu fugit indignata ſub vmbras.

Aiuntq; hoc corpus cum aereum ſit, ſi rarius fiat, euaneſcere: ſin autem craſſius, cerni, atque in varias, vtpote informe, pro varia animorum imaginatione effingi figuras: humanam tamen effigiem plerunque præ ſe ferre dicunt. Etenim ſicut aqua in vaſe quopiam frigore concreta, vaſis figuram recipit: ita quoque eiuſmodi corpus aerium cum flagitioſis criminibus, contractis in organico corpore vaporibus quodammodo conglaciet, humana in eo figura nullo negocio imprimitur. Alij attamen iſtud necnon probis viris contingere arbitrati ſunt: quod Homeri ſanè, ac Vergilij teſtimonijs corroborari poterit. Quandoquidem Homerus lib. XXIII. *Iliados, Patrocli vmbram humana effigie inſculptam, Achillemq; colloquentes cecinit: & à Vergilio lib.* II. *Aeneid. fit mentio vmbræ Creuſæ, quæ Aneę euentura prænunciat. Inſuper lib.* V. *Aeneid. de Anchiſis manibus commemorans, circa ipſius tumulum commorantibus, ita eſt modulatus.*

Salue ſancte Parens, iterum ſaluete recepti.
Ne quicquam cineres, animæque vmbræque paternæ.

Fertur item Homerum Achillis vmbra afflatum, poëtico furore percitum fuiſſe: atque Vliſſem apud Cimmerios in turbido & caliginoſo aere cum vmbris libaſſe legitur. Tragici inſuper poëtæ virorum mulierumq; virtutibus conſpicuorum vmbras quandoque in ſcenas introduxerunt, ſpeciem humanam præferentes. Haſce hominum animas à craſſo corpore ſolutas, aereoq; inuolutas aliquandiu in aere degentes, Platonici peregrinos & aduenas dæmones nuncuparunt: quorum quidem nonnulli eas Laruarum, Lemurum, ac conſimilium muneribus fungi arbitrati ſunt. Cæterùm quamuis recitatæ de vmbris opiniones inuicem concordent, in humanarum ſcilicet animarum cum aereo corpore nexu: attamen etiam inter ſe aliquo pacto diſcordant. Prima etenim opinio iſtud improbis tantùm & ſceleribus contaminatis hominibus tribui ſentit, vt debitas patratorum ſcelerum pœnas luant: quas vmbras, triſtes nuncupare conſueuit Maro. Poëtæ verò probis improbiſq; hoc contingere cecinerunt: vnico tantùm excepto Heſiodo, qui hoc ſolùm ſanctitate inſignibus concedi exiſtimauit. Poëtarum

De H... di opi... Plato ... tylo.

meber-

mehercule opinioni adhærent quicunque ex puris & integris animabus Lares dæmones, ex impuris & nefarijs Laruas, ex fluctuantibus verò inter probitatem ac vitium, Manes procreari existimarunt. Capitalem eiusmodi hæresim cùm amplecterentur haruspices, infantes innoxios truculentissimè enecabant, vt innocentes eorum animas suorum mysteriorũ coadiutrices adhiberent. Poëtarum item de vmbris opinioni haud refragari uisus est Ammonius in sua præfatione in Porphyrij Institutiones, vbi ait, vmbratiles animorum species in sepulchris obuersari, quia post interitum adhuc animæ suorum corporum amore flagrent. Iulius Camillus in Theatro, tres statuit in homine animas, ijs nominibus appellatas, Naphes, Ruach, & Nessamach: sensitiua scilicet, rationalis, & sublimior anima à Platone mens, & ab Aristotele intellectus agens nuncupata: aitq́, secundum opinionem scriptoris Zoar, Nephes esse simulacrum quoddam, aut vmbram, quæ nunquam à sepulchris recedat: hancque non solùm noctu apparere, sed & interdiu: contigisseq́, refert cuidam familiari ipsius Zoar, in solitudine pœnitentiam agenti, vt Nephes ei abscissa conspiceretur, capitiq́, à tergo vmbram imprimeret: & inquit coniectasse Zoar hoc fuisse imminentis mortis indicium. Verùm meras hasce nugas socordibus credendas relinquamus. Plato insuper præter hoc nostrum corpus terrestre ac crassum, aliud dari tenue & aereum existimauit. Inde Themistius lib. I. de Anima affirmauit, quòd si nulla sit propria animæ operatio, aut affectio, post obitum animam vel torpere, vel in muneribus suis obeundis, tenui illo & latentiori à Platone excogitato corpore vti. Autor lib. de Historia Philosophica, Taletem inquit, Pythagoram, Platonem, & Stoicos vnanimes asseuerasse, Heroas animas esse à corpore segregatas. Et Augustinus lib. VII. de Ciuitate Dei, priscorum sententias referens, eos opinatos esse ait, inter Lunæ gyrum & nymborum ac ventorum cacumina, aereas degere animas, neutiquam corporeis oculis, sed animo manifestas: easq́, Heroas, Lares, & Genios nominari. Libro item X. eiusdem operis scriptis mandauit, veteres opinatos esse in ipso aere Heroas cum dæmonibus habitare, quo sanè nomine puræ animæ vocarentur. Vnde Heroëm sic definiebat Lucianus in III. Dialogo mort. inquiens, quòd Heros est, qui neque homo neque Deus existit, simul autem uterque est. Alij uerò umbras impostores dæmones esse suspicati sunt, qui spirituale ipsorum corpus ad libitum nullo negocio in uarias inflectent figuras. Quæ quidem opinio plurimorum sapientum doctrinis consentanea uidetur. Etenim cunctæ ferè philosophantium sectæ, dæmones constituerunt, ut media interiaceret natura inter diuinam Deorum, & hominum mortalem, ne mancus mundus uideretur, qui tantam sapit perfectionem: quam dæmonum naturam Deorum ministram ac interpretem, hominum uerò custodem statuerunt: ut huius ministerio humanæ animæ in propria

Margin notes: Gorgones. — Cap. 3. — Quid sit [Her]oes. — [D]e dæmo[nib]us [se]c. Philoso[phos].

pria

pria migrarent corpora, reuelatione multa intelligerent, auxilio expiarentur, atque ad sublimiora attollerentur. Xenocrates profectò satis concinnè triplicem eiusmodi naturam, trianguli exemplo explicabat: cùm diuinam naturam æquilatero, mortalem omnibus inæqualibus lateribus contento, & dæmoniacam duo latera æqualia habenti compararet. Nec desunt sanè naturalia huiusce triplicis naturæ simulacra: Sol enim & astra naturam diuinam referunt: fulgores atque cometæ (vt alludebat Euripides) mortalem: Luna autem, quam nonnulli terreum astrum, alij uerò cælestem terram nuncuparunt, dæmoniacam præ se fert. Insuper dæmones à philosophis introducti fuerunt, ne maximum istud interstitium, inter Lunæ orbem & aquam comprehensum, suis esset uiuentibus destitutum: præsertim cùm terra & aqua uiliora elementa pluribus scateant animantibus. Dæmones itaque cùm sint aeris habitatores, atque hic in tres distribuatur regiones, in supremam nimirum, quam ob sui puritatem æthera uocauit Plato in Timæo: in infimam, quæ ob uaporum redundantiam aquea dicitur: & in mediam, quæ inter utranque interiacet: totidem quoque in Epinomidæ dæmonum classes constituit Plato. Vnde ex ipsius sententia dæmones existunt ętherei, aerei, & aquei. Sed enim circa æthera commonefaciendum est, eum uariè Maronem accepisse: quippe qui aliquando pro media aeris regione sumpserit. Hinc lib. V. Aeneid. legitur.

De hoc Plutarchus lib. de Oraculorum defectu.

Dæmonum genera.

Varia ætheris acceptio apud Verg.

Heu quia nam tanti cinxerunt æthera nimbi.

Quandoque verò pro humiliori aeris parte. Inde eodem lib. V. Aeneid. modulatus est.

Resonat clangoribus æther.

Nonnunquam autem pro ambabus ijsce regionibus ab imbribus infestatis: ibidem enim sic cecinit.

Ruit æthere toto
Turbidus imber aqua.

Pro vniuerso insuper aere ętheram sumpsit Verg. lib. II. Aeneid.

Toto sonuerunt æthere nimbi.

Per ęthera necnon supremam tantùm aeris partem significauit poëta Latinus, qui lib. I. Aeneid. Aeneam ita loquentem introduxit.

Sum pius Aeneas, raptos qui ex hoste Penates
Classe veho mecum, fama super æthera notus.

Quemadmodum verò omnes licet dęmones secundum Platonem sint aeris incolæ, diuersi tamen in diuersis illius habitāt partibus: ita etiā quamuis singuli aereo corpore, tanquam vehiculo vtantur, alij tamen purius, & alij impurius corpus sortiti sunt. Aetherei enim tenuius, aquei crassius, & mediocre aerei obtinent corpus. Aetherei, quia purioris naturæ existunt, puriori induuntur corpore: aquei, quia impurioris naturæ, impuriori vtuntur

tur corpore: atque aerei, quia mediocris naturæ, mediocri itidem corpore sunt donati. Quamobrem cùm dæmonum corpus, nostri corporis spiritibus respondeat, commonefaciunt quidam Platonici, vt delicatioribus cibis vescamur, atque in fœliciori cœli statu diuersemur, quò excellentiores dęmones nos, nostraq; curent: cuilibet enim proprium dæmonem pręesse autumarunt. Inde Plutarchus librum de Socratis genio conscripsit. Quoniam verò inferioris gradus dæmones, aquei scilicet, amplas perlustrant terrę cauernas, & per cæca quandoque spatiantur antra, accidit, vt subterraneorum quandoque nomen sibi vẽdicauerint; atque æthereorum nonnulli cùm puriores sint, ignei appellati fuerint. Dæmonum igitur corpus aereum quidem est, puritatis tamen maioris minorisq; ratione, quinque eorum constituuntur phalanges: ac proinde puriores dæmones, ignei nuncupantur: impuriores terrei; intermedij autem ætherei, aerei, & aquei: pro eorum naturę dignitate, corporis excellentia, atque sublimioris hospitij situ. Vnum itaque, tria, ac quinque secundum Platonicos existunt dæmonum genera. Vnum quidem, quia dęmones cuncti aerei sint: tria autem ob tres aeris regiones: & quinque penes varios puritatis illorum gradus: in quibus deinde singulis varij adhuc excogitari poterunt ordines, cùm alij alijs dignitate præstent. Non defuerunt tamen, qui dęmones non corpora solùm habere aerea existimauerint: sed & reapsa ignea, aquea, atque terrestria. Dęmones porrò, quò nobiliores sunt, eò obscuriùs conspiciuntur: & quò ignobiliores, eò clariùs cernuntur: quia illi subtiliori, & hi crassiore vtantur corpore. Aer namque nisi maximè condensatus conspici nequit. Veruntamen Ficinus in Plotini librum de Pulchro, dęmones à nobis uideri posse arbitratus est: quippe prępotenti quapiam vi mouendi, visuales oculorum nostrorum radios ad nos repellant, vel se ipsis terminent: insuper nos posse dęmones, haud extimo hoc corporeo visu, sed intimo ac incorporeo intueri autumat: si quando ad hunc ipsum vndiq; nosmetipsos collegerimus. At in librum Plotini de Amore, inquit, quandoque aqueos dęmones paulò densiores factos aspici, atque terrestres paulò vlteriùs condensatos attrectari etiam posse. Aliena porrò corpora nonnunquam craßiora dęmones capiunt, propria interim haud deserentes, quibus cùm prędominentur in varias, Protei more, mutant formas: sicque colore ac luce circunfusos nobis sese obijci, & apparere dixerunt. Quocirca veram esse Porphyrij opinionem iuxta academicorum decreta compertum est, qui dęmones inuisibiles prorsus esse opinatus est: tum Iamblici, qui eos identidem à nobis cerni censuit: atque etiam Platonis, qui neque omnino visibiles, neque inuisibiles statuit. Quandoquidem Plato in Epinomide aßeruit, nec ęthereos, nec aereos propè nos existentes manifestè videri posse: aqueos verò nonnunquam aspectu percipi. Etenim ibi quinque animalium

cernan- dæmo-

genera

genera esse determinauit, summos scilicet incorporeos & vltramundanos Deos: dein cœlestia animalia, astra nempe, pulcherrimo corpore, beatissimaq; anima & optima constantia: ac prętereà tres recensitas dæmonum phalanges, ęthereos nempe, aereos, & aqueos. Aqueos dæmones Semideos vocauit Plato, quos nonnunquam aspectu sentiri, nonnunquam verò aspectui nostro subtrahi affirmauit: qui quidem percepti, tenui visu deprehenduntur, admirationemq; ingerunt, ut ipse testatus fuit. In Cratylo item Semideos appellauit Heroas, quos vtique, vel ex Deorum amore erga humanas mulieres, vel amore virorum erga Deas, genitos asseuerauit: vnde eos nuncupatos fuisse aiebat, ἀπὸ τοῦ ἔρωτος, *id est ab amore. Quod verò à Platone circa Heroum generationem asseueratum fuit, ab Homero antea in Veneris hymno ijsce versibus promulgatum fuerat.* De Herorum generatione.

Ὥς ῥα θεοὺς συνέμιξε καταθνητῇσι γυναιξὶ,
Καί τε καταθνητοὺς υἱεῖς τέκεν ἀθανάτῃσιν.
Ὥστε θεὰς ἀνέμιξε καταθνητοῖς ἀνθρώποις.

Quare cùm duo Heroum genera constituerit Plato in Hippia maiori, alterum nempe ab ipsis Diis propagatum, alterum verò ab hominibus: Heroes Deorum filij, Semideorum nomine dignantur: nequaquam tamen Heroes illi, qui tantummodo hominum filij extiterunt. Proinde Labeo insignis apud Gentiles Theologus, Semideos Heroibus anteposuit, vtrosque attamen inter numina collocauit. Fernellius Ambianus lib. 1. de Abditis rerum causis prodidit, Heroas Græcis dictos, veteres Latinos Lemures dicere consueuisse. Cap. 11. *Insuper commonendum est, dæmones à Platone promiscuè nominatos, à Latinis ex officiis fuisse distinctos. Qui enim vrbibus & regionibus administrandis præsunt, Dij patrij atque Penates nuncupantur: qui priuatorum domibus præpositi sunt, Lares, hoc est Dij domestici appellantur: qui verò singulis hominibus custodes addicti sunt, Genij vocitantur. Quandoque tamen à Latinis confunduntur, & pro ijsdem capiuntur, Penates, Lares, & Genij. Dæmones ergo sublimiores (vt ad institutum redeamus) inuisibiles sunt, infimiores quandoque visibiles, & alieno crassiore corpore vtentes, omnino visibiles: quod quidem corpus ex coacto aere concretum atq; coagmentatum si rarefiat, attenueturq;, protinus euanescit. Proinde Verg. lib. IX. Aeneid. sic cecinit.* Penatium & aliorum distinctio.

Sic orsus Apollo,
Mortales medio aspectus sermone reliquit:
Et procul in tenuem ex oculis euanuit auram.

Et lib. IIII. cecinerat.

Tali Cyllenius ore locutus,
Mortales visus medio sermone reliquit:
Et procul in tenuem ex oculis euanuit auram.

mones ... ctis ... ibus

Dæmones haud sola corpora incolunt naturalia, quinetiam in artefactis nonnunquam diuersantur. Siquidem Aegyptij, Iamblicus, & pleriq; alij affirmarunt, ex certis quibusdam corporibus, peculiari cuipiam dæmonum naturæ respondentibus, sub debito cæli statu, statuas conflari, ad quas dæmones aduentarent, & interrogati responderent. Quorum sanè conscele-ratum & nefarium ritum ter maximus Mercurius acriter increpabat, vtpote qui statuas dæmonum domicilia construerent: quasi vel numina esse supra cælum, vel pia hominum vota ad cælestia scandere diffidentes: quippe dæmones quandoque salutares, sæpius attamen simulacra ingredi infestissimos ipse assereret. Inde satis compertum esse videtur, falsum esse, quod à Fernellio Ambiano, tanquam ratum scribitur lib. 1. de Abditis rerum causis, Platonis scilicet ætate malos dæmones nondum innotuisse: atque dæmonum sectionem in malignos & bonos à Platonicis iunioribus fuisse excogitatam, clarè quidem à Proclo, sed apertiùs à Iamblico. Atqui verum est profectò Platonem eiusmodi dæmonum distinctionem non adhibuisse, bonosq; cunctos iudicasse: falsum verò non eius tempora antecessisse talem dæmonum distributionem, cùm à Trismegisto iam antea promulgata fuisset. Quidam suspicati sunt, caput illud ab Alberto, (vt fertur) conflatum, eiusmodi veneficis ritibus fuisse compactum: arbitrandum tamen potiùs nec cerimoniali magia, nec cælesti, quinimmo naturali à Theologo & catholico viro fuisse coagmentatum. Cùm hactenus ex philosophorum sententia de dæmonum corporibus disputatum fuerit, nunc de ijsdem secundum nostræ religionis Theologos paululum disseramus. Theologorum alij angelos prorsus incorporeos esse existimarunt, alij verò corporeos: incorporeos pleriq; statuerunt, corporeos nonnulli. Inter Græcos enim Basilius, & inter Latinos Augustinus, angelis aerea quadam ac spiritualia corpora ascripserunt. Iudicatur tamen Augustinum nequaquam ex propria locutum fuisse sententia, sed ex hypothesi, & iuxta Platonicorum sententiam. Nihilominus in hoc omnes cõcordant Theologi, quòd angeli aliquando aliena corpora sumant, quibus adhæreant, non vti materię naturales formæ insertę sunt, cùm ipsi personę sint, nec compositi partes fieri queant: sed illis potiùs assistant, vt nauigio nauta. Corporibus autem vtuntur angeli ad diuersa ministeria ministranda, bona, malaùe: bona quidem si angeli (vt aiunt) lucis extiterint, mala verò si tenebrarum: hiq; dęmones propriè à Theologis nuncupantur, spiritus nempe cælo exterminati, & ad imas basce aeris partes, vel ad tartara relegati. Angeli lucis corporibus animatis, vel inanimatis vtuntur: plerunq; tamen inanimatis, eisq; aereis: non terrenis quidem, vel aqueis, quia nequaquam citò euanescerent: non igneis etiam, quia contacta comburerent. Et quamuis ex Platonicorum decretis sancitum fuerit, dęmones dari igneos: diximus tamen eiusmodi nomen

Cap. 14

...gelorũ ...ribus ... Theo... Chri...os.

...ectionis ...o.

eos sibi corporis ob puritatem asciuisse. Angeli verò aereum corpus assumptum in humanam effigiem effingunt, ut ipsi futuram in fœlici patria societatem hominibus pręnuntient. Proinde Marci. XVI. *legitur, quòd sanctę illæ mulieres sacrum pleno gradu monumentum ingressæ, iuuenem candidis vestibus indutum à dextris sedentem conspexerunt: erat autem angelus Domini, qui sedebat supra monumenti lapidem. Consimile aereum corpus suspicati sunt discipuli, nondum fidei substantia & argumento penitus stabiliti, totius terrarum orbis Saluatorem obtinuisse, cùm post eius resurrectionem, in illorum corona steterit, Lucę.* XXIIII. *Et dum circa quartam noctis vigiliam supra mare ambularet: putarunt enim illius corpus tunc phantasma eße, Marci.* VI. *Quandoque item angeli lucis animata corpora sibi adhibent: litteris nanque mandatum fuit, Numeri* XXII. *quòd Dominus aperuit os asinę Balaam, & locuta est. Etenim communis glossa ibi inquit, quòd verba rationabilia non intelliguntur, vel formantur nisi ab habente intellectum: quamobrem verba illa angeli ope linguam asinę commouentis prolata fuisse attestatur. Et hæc pauca de beatis angelis quasi per transennam dicta sint. Sceleratos dęmones iam aggrediamur. Impij & nefarij dæmones, iuxta nonnullorum sententiam, in memorabili eorum rebellione, infaustaq́; & horribili strage deformium corporum & teterrimorum formæ euaserunt, vt inanem illorum superbiam conculcaret Deus. Porrò corpora, quæ vsurpant dæmones, vel ab arte, vel à natura conflata sunt: ab arte quidem, veluti erant statuæ illæ in Gentilium oraculis vaticinantes, consulentibusq́; responsa præbentes, quæ cunctæ in saluberrimo Saluatoris nostri aduentu repente conticuerunt, obmutuerunt, & corruerunt. Commonefaciunt tamen Theologi, quòd dæmones vllis carminibus veneficijsve ad responsa homunculis danda minimè cogi possint: artemq́; cohercendi dæmones in imaginibus & phialis, de qua locutus est Hermes, vanam prorsus & futilem esse perhibent. Quandoquidem, vt inquit Henricus de Assia super Genesim, dæmon simulat se captum, vt te capiat, &c. Etenim quicunque gentilitijs sacrificijs, aut simulatis nominibus diuinis accersiti conuolant, omnes sunt cacodæmones: qui tametsi venire optent, cogi tamen se simulant, Porphyrio teste, ut nos dein præstigijs irretiant. Naturalia corpora quibus adhibentur dæmones, vel simplicia, vel mista sunt: inter simplicia, aereis corporibus identidem vtuntur. Sin mista corpora usurpauerint, vel animata, vel vitæ expertia erunt: inanimata veluti sunt lapides & statuæ, quas quandoque frequentant. Si uerò animata corpora capiant dæmones, uel sensibus tantùm, uel intellectu etiam erunt prędita. Sentiente quippe corpore usus fuit dæmon, cùm serpentem ingressus primam mulierem alloqueretur, ut Gen.* III. *recitatur. In Austria quapiam regione compertus est cor-*

De da[...] num c[...] ribus [...] dum T[...] logos [...] ftianos

Dæm[...] non p[...] cogi ad[...] cula da[...]

uus, qui & sermocinaretur, & admirabilia multa dæmonis ope præstaret. Si hominem quempiam dæmon inuadat, uel ipsius animam uel corpus ingreditur: dæmon secundum essentiam humanæ menti illabi nequit: Beda nanque venerabilis super Apostolorum actus commonet, quod nihil humanam mentem iuxta substantiam occupare possit, nisi summa illa creatrix Trinitas; hocq; ab Augustino lib. de Ecclesiasticis dogmat. comprobatur. Corpus itaque dæmon ingreditur, in quo sanguinem quandoque, humores, & phantasiam perturbat, ut in obsessis; quandoque uerò latet: & à theologis tūc dicitur in corpore esse secundum uirtutis limitatæ quantitatem. Cum autem duo sint dæmonum genera, usque ad nouissimum uniuersalis iudicij diem permansura, aerei nempe, atque tartarei, hiq; uel in inferno impiorum animas torqueant, uel impuras in purgatorio excrucient atque ludificentur: aerei caliginosi aeris habitatores corpora usurpant, humanumque genus irritant, insidijs lacessunt, ac infestant. Etenim cùm dæmones humanis animabus infensi existant, & pertinaciter inimici: hæq; uel in inferno, uel in purgatorio, uel in uia (ut loquuntur) uel in patria diuersentur: atque beatas nulla molestia contaminare queant, tres idcirco tantùm à Lucifero duce dæmonum phalanges instructæ fuerunt, & aereis demandata hæc fuit prouincia, ut animas in humanis adhuc morantes corporibus, exercerent. Cùm itaque dæmones secundum substantiam humana corpora ingrediantur, & propter eorum naturæ subtilitatem nullo negocio penetrent, commonefaciunt Theologi, ne ulla obsesso fides adhibeatur, constanter quamuis asseueranti se à cuiuspiam uita functi anima obsideri: hoc nanque machinantur dæmones, ut suis uersutijs homunculos in Pythagoreorum errorem trahant, qui animarum in aliena corpora transmigrationem admiserunt: quarum dæmonis insidiarum nunc Ferrariæ exemplum existit, ubi mulier Hebræa degit, à dæmone correpta, qui cuiuspiam Baptistonis laqueo suspensi se animam fuisse audacter profitetur. Cæterùm, ut eò reuertatur, unde huc longo cursu à dæmonibus perturbata oratio declinauit, umbras dicamus, quæ circa sepulcra apparent, uel nostræ imaginationi à timore nocturno deprauatæ phantasmata esse: uel subdolos dæmones esse, qui nobis insidientur. De humanæ imaginationis illusionibus, sic modulatus est Maro lib. 4. Aeneid.

[Margin: ...nonem ... huma... ...neati il ...] [Margin: Cap. 5.] [Margin: Cap 82. Tom. 1.] [Margin: Dæmones ...reos ho- ...ines exer- ...re.] [Margin: Quid sint ...mbræ se- ...ulcorū.]

Eumenidum veluti demens uidet agmina Pentheus:
Et Solem geminum, & dupliceis se ostendere Thebas:
Aut Agamemnonius scenis agitatus Orestes,
Armatam facibus matrem, & serpentibus atris
Cùm fugit, vltricesq; sedent in limine Diræ.

Et Dantes.

O imaginatiua, che ne rube,

Chi moue te, se'l senso non ti scorge?

De dæmonum verò præstigiis, hoc pacto cecinit Vergilius lib. primo Aeneid.

Quid natum toties crudelis tu quoque falsis
Ludis imaginibus?

Et lib. x. eiusdem poëmatis.

Tum Dea nube caua tenuem sine uiribus umbram,
In faciem Aeneæ (visu mirabile monstrum)
Dardanijs ornat telis: clypeumque, iubasque,
Diuini assimilat capitis: dat inania verba,
Dat sine mente sonum: gressusq; effingit euntis.

Et Petrarcha.

Mai notturno fantasma
D'error non fù si pien, com'ei ver noi.

Dæmonum uersutijs comparatum fuit illud diuinationis genus, Necromantia nuncupatum, per umbras ad cadauera euocatas fieri solitum, de quo Lucanus memorauit lib. VI. ubi à Thessalica quadam uenefica (in Thessalia nanque plurimùm uiguerunt eiusmodi nefariæ artes) militem recenter interfectum magicis carminibus ad uitam restitutum fuisse narrat, qui Sexto Pompeio Pharsalici belli euentum prænuntiauit. Statuamus igitur tanquam ratum, aerea umbrarum corpora haudquaquam uinculum esse, quo anima cum corpore coniungitur; immo uerò illud esse sensuum, inferiorumq; potentiarum imperium, cui humana mens perturbationibus agitata obtemperet: quod uinculum si discerpatur mortem obimus beatam, quam rectè philosophantes sæpius iucundeq; experiuntur: hæc mors inquam est illa, quam hieroglyphicè Aegyptij Vulturis uolatus pernicitate innuerunt. De eiusmodi morte disserens Picus ille Mirandulanus, tunc contingere asseuerabat, quando solus operatur intellectus, & cæteræ otiantur animæ uires, nutritiua tantùm excepta: quæ contemplatio intima si diutiùs perseuerauerit, fieri nequit, quin & ipsa uacet nutritiua; ac proinde non modo à corpore recedat animus, quinetiam & corpus ab animo dissoluatur. Ex uinculi itaque dissipatione, quo cum animo corpus connectitur, corporea consurgit mors: ex alterius autem uinculi dissolutione, quo animus cum corpore conglutinatur, incorporea & philosophica mors instillatur: illa prorsus inuisa, hæc omnino iucunda existit, qua philosophus moriendo, tanquam renouata phœnix reuiuiscit, contemplandoq; fœlicitate fruitur. De philosophica morte satis eleganter meminit Hippocrates in epistola ad Philopæmenem, ubi effrenatos sensuum affectus seruis comparauit domi tumultuantibus, qui protinus accedente hera, hoc est sapientia

In Benivienij cantio- nem.

De ... rea ... & in... rea.

tiæ conſpectu, conſternati conquieſcunt; Porrò hæc eſt illa mors, quam affe ctabat Cleombrotus adoleſcens. Iam igitur deſinant obtrectatores ac male dici Cleombrotum præcipiti caſu laceratum, adhuc magis uerborum contu meliis lacerare: deſinant poëtæ rabido Cleombrotum morſu deridere: deſi nant morales in dubium reuocare, an ipſe fortis temerariùsve fuerit. Ego hunc adoleſcentulum ſemper, non modo fortem iudicaui: quinimmo & ma gnanimum, cùm incomparabili animi robore ſtrenuè uitam hanc paluſtrem virtutis ſpecie floccifecerit: erroris verò ſuſpicio adoleſcentiæ condonanda eſt, inculpandaq; Platonis uerborum obſcuritas: in re enim tanti momenti σαφήνεια interſerenda videbatur, & nebulæ prorſus erant excutiendæ. Ra paciſſima eſt vultur, cuius rapacitate philoſophantes, diligentiſſimos rerum eſſe exploratores inſinuatur: teſtatum enim reliquit Heſiodus, Titij iecur dilaniatum, tãtùm noctu accreſcere, quantùm interdiu fuerat deuoratum, vt hieroglyphicè innueret, q̃ meditanti noua ſemper ſuggerãtur intelligen da: nox nanque eſt contemplationis tempus, dies verò actionib. aſcribitur. De qua Titij calamitate lepidè, vt ſolet, Maro meminit lib. VI. Aeneid.

combro- à conti- uindica .

Per tota nouem cui iugera corpus,
Porrigitur, roſtroque immanis Vultur obunco
Immortale iecur tundens, fœcundaque pœnis
Viſcera, rimaturque epulis, habitatque ſub alto
Pectore, nec fibris requies datur ulla renatis.

inta vel s pro- tus.

Philoſophi, vt ad uiuum res reſecent, aciem ingenij intendant, neceſſe eſt: humana nanq; mens corporis caligine obnubilatur: & idcirco corpus Græcis σῶμα dicitur, παρὰ τὸ σῆμα, hoc eſt à ſepulcro, vt Plato in Cratylo docuit. Quandoquidem corporis contubernio contaminata, quaſi Lethes flu uij aquas deguſtauerit, uniuerſæ cognitionis obliuionem mens, ex Platoni corum ſententia, perpeſſa fuerit: hinc ſcientias reminiſcentias nuncupa runt: quia anima tum ab externis, quorum imagines à ſenſibus hauriun tur; tũ ab inſitis rationib. excitata reſipiſcat, eaq; tãdem intelligat, quæ an te corporis contuberniũ clariùs percipiebat. Quocirca, ut corpus animæ tene bricoſum carcerem eſſe innueret diuinus Plato, humanũ genus oſtreorum ſimile eſſe dixit. Hac itaque vulturis (vt ſic dixerim) voracitate, innue runt Aegyptij philoſophos eſſe naturæ belluones, nec nos debere pingui Minerua naturæ myſteria animaduertere, extremiſq; labijs ſuauiſſi mos philoſophiæ latices leuiter attingere: ſed temporis diuturnitate, ſubtilioriq; indagine, etiam atque etiam meditando noſtri intellectus infir mitatem compenſandam eſſe, vt ipſe naturę viſcera penetrare valeat, quibus tanquam eſca recreetur. Quę omnia an veritati ſint conſona, ex hac naturali de Ruminantibus Hiſtoria, cuilibet compertum erit. Etenim natura increpanda videretur, vtpote quę ruminantia dentibus im-

perfectè

perfectè instruxerit: at accuratiùs hoc perpendentes, eam gemino remedio, ruminatione nimirum, & ventriculorum caterua illis cumulatissimè satisfecisse intelligemus: duplicique fomento dentium egestatem, imbecillitatemque mitigasse concedemus. Canamus ergo cum Orpheo naturę encomia.

Φύσι παμμήτειρα θεά, πολυμήχανε μῆτερ.

Et reliqua, quę in hoc naturę hymno continentur. Nunc verò ne prolixior sim, cęteras Vulturis dotes cogitatò reticebo, scilicet, quòd Vultur ex Hermodori Pontici sententia, innocentissima sit. cuius innocentię gratia Herodotus Vulturem ab Hercule pro iustitię symbolo habitam tradit: solis nanque cadaueribus contenta, haudquaquam viuentia lędit. Vnde apud Iberos olim Vultures pro sepulcro habebantur, sicut apud Hyrcanos canes. De Iberis ita Sillius lib. XIII. Varia Vulturis hieroglyphica.

Tellure, vt perhibent, is mos antiquus Iberâ,
Ex anima obscœnus consumit corpora Vultur.

Inde mordax apud Senecam dictum: Si Vultur es cadauer aspecta. *Quod allusit sic item Valerius Martialis.*

Cuius Vulturis hoc erit cadauer?

Hercules in ærumnis aggrediendis, si Vulturem aspexisset, lętabatur: Augures testati sunt, eum in re militari pręstantem fore, cui Vultur in horoscopo fœliciter volauerit. Chaldęi insuper & genethliaci Vulturis syderis afflatum, sapientiam & in negocijs obeundis prudentiam influere arbitrati sunt. Veruntamen futuram quandoque stragem superstitiosis Vultures pręnuntiarunt: cuius gratia consueuerunt prisci Reges belli tempore exploratores dimittere, qui obseruarent, in quam exercitus partem Vultures imminerent. Tacitus nunc pręteribo, quòd ex Indico tractu (vti Hieronymus memorię prodidit) sonorum quippiam, nucis instar, propter sobolem afferant Vultures: quòd mirificè odorandi facultate polleat, veluti in Magia ab Apuleio significatum fuit: hoc Auerroes item & D. Thomas comprobarunt, cùm per quingenta millia passuum, illas putorem persentire testentur: vel quia acerrimo sint visu, ut nonnulli opinati sunt: quippe quę in Damascena Syrię regione, Babyloniæ cadauera perspexerint. Pręteribo itidem silentio, Vulturis erga filios misericordiam, quos, vt proprio cruore enutriat, suamet femora rostro proscindit. Omitto etiam Vulturis simulacrum, liuorem hieroglyphicè innuere, concupiscentiam, prouidentiam, consummationem, atque ingenium: de quibus singulis Pierius Valerianus in suis hieroglyphicis quàm doctissimè disputauit. Siquidem cuncta hæc anxiè perscrutari nimis longam profectò expostularent orationem. Cęterùm, quamuis hęc de Ruminantibus Historia agrestis videatur, & ad pastores spectans: non iniucunda tamen tum ob varietatem, tum ob

nouitatem

nouitatem lectoribus fortasse apparebit. Nec verò semper grauioribus studiis incumbendum est, quinetiam & mitioribus quandoque vacandum. Hinc Homerus poëtarum Princeps, non bellum modò Troianum, quinimmo & βατραχομυομαχίαν cecinit. Vergilius item culicis interitum dulci modulatus est auena. Quod si hunc meum de Ruminantibus Cõmentarium, & hasce meas rusticationes, studiosis minimè displicuisse intellexero, maiora aggrediar, atque cum eodem Homero Mantuano concinam.

Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena.

rdinis ra- o. *Verumenimuero cùm de Ruminantibus simus disputaturi, operæprecium est in ipso operis vestibulo, quid sit ruminatio, eorum propria affectio, accuratè discutere: & cùm in ruminationis definitione enunciatum fuerit, pabulum in ruminatione ad fauces repere, mox de eiusmodi pastionis egurgitatione disserendum est: quoniam verò Ruminantium pleraq; sunt cornigera, & pauca quędam cornibus mutilata, priùs de cornigeris habendus erit sermo: verùm quia cornigera in cornuum possessione communicant, de cornibus priùs, quàm de cornigeris disputabimus: at quoniam cornigerorum, alia vnicornia sunt, & alia bicornia: antea de vnicornibus, quàm de bicornibus disceptabimus. Post sermonem verò de Ruminantibus cornigeris, subsequetur dein speculatio de ijs, quę sunt cornibus mutilata: sedenim horum quædam cùm non modò cornibus orbata sint: verùm & dentibus vidua, idcirco ordinis ratio exiget, vt antea de dentium ac cornuum viduitate orationem habeamus. Cęterùm cùm ruminatio boui potiùs consentanea videatur, congruum erit in totius operis calce ostendere, ruminationem boui peculiarem esse. Quę omnia legentibus patescent.*

PRAELVDIORVM FINIS.

HIERO-

HIERONYMI BOVII FERRARIENSIS, DOCTORIS THEOLOGI;

In Naturalem de Ruminantibus Historiam,

ARGVMENTVM.

Cernere si exacto res scriptas ordine quæris,
Siue cupis doctas discere, siue nouas:
Perlegere haud pigeat Lector Syntagmata, libro
Quæ culto excellens Æmylianus habet.
Unde vetus (dum verba facit de Rumine) Roma,
Romulus, atque arbor Romula dicta, docet.
Quodq́ue tenet nomen deductum à Rumine, nutrit
Quæ lacte infantes, Rumina Diua, suo.
Quòve modo ad fauces animantia pabula mittant
Edocet. (hinc vatum pulchra notanda leges)
Rumine quæ gaudent, quòd gestent cornua bruta
Plura, probat, quædam & cornua nulla ferant.
Cur potiùs bobus, quàm alijs animantibus illud
Congruat, ad causam testis Homerus erit.
Commoda multa bouis demum, laudesq́ue recenset;
Sed laudare boues dedecet ora Bouis.

DE RVMINATIONIS ETYMOLOGIA, AC DEFINITIONE.

SYNTAGMA PRIMVM.

INFIMA mens nostra, elementorum tenebris obsita, ad rerum simulacra expromenda, duo sibi mirabili artificio instrumenta finxit, nomen nempe, atque definitionem: quorum vtroque intelligentiam quidem adipiscimur, notitiam tamen longè diuersam comparamus. Quippe nomine rudis admodum, turbida, & caliginosa animis nostris intellectio instillatur: at definitione ualde clara, perspicua, ab omnique caliginis nebula expurgata rerum scientia hauritur. Quam cognitionis distributionem, in primo librorum de Naturali auditione uestibulo, circuli exemplo concinnè Aristo. manifestauit. Hęc dignitate præstat; illa tempore antecedit: hæc intima pandit, illa extimam tantum superficiem leuiter attingit: hæc illis solùm conceditur, qui in scientiarum studijs callum quodammodo contraxerint, illa uerò omnibus communis est, doctis & indoctis. Quandoquidem singuli homines, quamuis montani sint duri & agrestes, nominibus suas inuicem animi notiones, atque intimas exponũt cogitationes. Verùm licet diuinus Plato in Cratylo arduam

Duo esse humanæ mentis instrumenta.

Instrumentorum cognitionis diuersitas.

Tex. 5.

in nominandis rebus statuerit difficultatem, illud respectu nominum institutoris intelligendum uenit, minimè autem respectu illorum usus. Diligentissimi nanque nomenclatores nomina rerum essentijs aptè accommodant, atque adeò pro illarum uiribus eleganter distribuunt, ut in nominibus rerum essentiæ resonent, & quasi in speculis reflexæ conspiciantur. Vnde Solem, qui immortalis est omnium mortalium pater, maris nomine: Lunam uerò fœminæ nuncuparunt & Græci & Latini: quòd hic illi proprium impartiatur lumen, illa autem alienum mutuetur splendorem. Aegyptij tamen Lunam quoque tanquam marem nominarunt, utpote quia & ipsa terras collustret, quæ collustratæ quasi prægnantes sint, germina concipiant. Quare Aristophanes apud Platonem in Conuiuio de antiquo triplici hominum genere commemorans, masculum Sole, fœmineum terra, & promiscuum denique Luna, genita affirmabat: cum utriusque sexus particeps quodammodo ipsa sit Luna. Iupiter, quia ut pater iuuet, & Diana, quia diem præcurrat, nomina hæc sibi asciuerunt. Quapropter optimum nomenclatorem in intimas rerum partes maximè penetrare oportet: ac proinde Adam primum uniuersi humani generis parentem in imponendis nominibus plurimùm excelluisse ferunt, cùm ipsum rerum essentiæ nequaquã laterent. In nominibus uaticinium quandoque etiam delitescere compertum est: unde matricida Orestes à montibus nomen sumpsit, ut eius montana atque agrestis ob matricidium uita prænuntiaretur: & Pelops quasi propè uidens, quòd in Myrtili cæde non prouiderit quanta vniuerso terrarum orbi ex Hippodamiæ connubio imminere calamitas. Verùm unica licet sit & singularis rei cuiusque essentia, uaria tamen nonnunquam sibi uendicat nomina, cùm pluribus scateat dotibus, quibus tanquam scintillis exploratur, & ueluti per angustissimos cancellos obseruatur. Inde igitur nominum pluralitas emanauit, ut natura rei pluribus modis conspiciatur: quod hominis exemplo exploratum erit. Etenim homo Græcis aliquando ἄνθρωπος, nonnunquam βροτός, quandoque uerò μέροψ nominatur. Ἄνθρωπος nuncupatur homo, quasi ἀναθρῶν ἃ ὄπωπε, idest contemplans, quæ uiderit, ut apud Platonem in Cratylo interpretatus est Socrates; uel ut alij, ἄνω ῥέπον, idest sursum uergens. Βροτὸς porrò uocatur, quia caducus sit. Μέροψ autem quòd uocem diuisam habeat, cùm hic alia, & ille alia lingua loquatur: uel diuisam, hoc est articulatam. Hanc nominum cum rebus consonantiam non modò innuebat, quinimmo clarè exprimebat Socrates Hermogenem acriter increpans. Neque propterea inter Aristotelem atque Platonem ulla

Vnde nam proueniat nomenclationis labor

Quomodo eidem rei varia indi possint nomina.

Circa nominum impositionem.

ulla verſatur controuerſia, quamuis hic nomenclationes naturales, ille verò ad libitum eſſe ſtatuerit. Quandoquidem nomina naturalia eſſe cenſuit Plato, non tanquam ſint naturæ opera, uti Cratylus perperam, necnon Heraclitus exiſtimarunt: quinetiam naturalia uocauit Plato, quippe quę rerũ eſſentias exprimant, atque illarum imagines præ ſe ferant: cuius ſententiæ fuiſſe uidetur Hippocrates ille Cous, qui lib. de Arte, nomina naturæ lege indita eſſe teſtatum reliquit. Hanc item opinionem uidetur ſecutus P. Nigidius, qui inter multa argumenta, quibus comprobare nixus eſt nomina magis naturalia eſſe quàm arbitraria, hoc lepido & feſtiuo uſus eſt. Vos (inquit) cùm dicimus ſenſim labia commouemus, ſpiritumque ad eos impellimus, quibuſcum ſermocinamur: at contra cùm dicimus nos, labia & ſpiritum quaſi intra noſmetipſos coërcemus. Ariſt. autem nomina ad libitum eſſe iudicauit, non ut quodlibet nomen cuilibet rei imponi liceat, veluti malè opinatus eſt Hermogenes: immo uerò quia ad nomenclatoris arbitrium indi ſoleant, cuius munus ſit, tum rem nominandam, tum nomen ipſum inuicem diligenter comparare, atque æqua lance ponderare. Ariſto. igitur nomina à nomenclatore emanantia animaduertit, at Plato rebus accommodata conſiderat. Nomenclatio itaque reſpectu termini à quo, hoc eſt nomenclatoris, ad libitum eſt: ratione tamen termini ad quem, hoc eſt ipſius rei, cui nomen inditur, naturalis profectò eſt: ſiquidem rei naturam nomen enucleare neceſſe eſt, dummodo aptum, appoſiteque accommodatum fuerit. Quamobrem à Platone in Cratylo hoc pacto deſcribitur nomen. Nomen eſt uis quædam ipſius rei, primùm mente concepta, voce deinde expreſſa, literis demum ſignificata. Vnde nonnunquam nomen adeò naturæ rei reſpondere contingit, ut quid nominis, & quid rei à peripateticis vocata, ſimul coincidant. Hinc factum eſt etiam, ut Dionyſius Areopagita omnia ſacræ Theologiæ myſteria in diuinis nominibus exquiſierit: cui conſentit quoque, quod ab Origene contra Celſum ſcribitur, & quod ab Hebræis de tetragrammato nomine ferebatur. Quàm verò Ariſto. ſermonis proprietatis ſtudioſus extiterit, atque obſeruantiſſimus fuerit (quicquid lib. 1. Phyſicorum exarauerit Auerroes) ſatis ſuperque fidem faciunt nomina ab ipſo inſtituta, cuiuſmodi eſt ἐντελέχεια, & plura alia, de quibus copioſè Ammonius in ſuis commentarijs in librum Ariſtotelis de Interp. ad quos Lectorem relegamus. Inde in Categorijs ſcriptum reliquit philoſophus, aliquis ne contingat error, nomina quandoque fingere neceſſarium eſſe, ſi nondum accommodatè & congruenter impoſita reperiantur: ubi noua etiam inconſuetaque adducit uocabula.

Plat. ac Ariſt. conciliatio.

Nomenclatoris munus.

Nominis deſcriptio ſecundum Platonem.

Ariſtoteles ſermonis proprietatis ſtudioſum.

Com. 1.

Com. 6.

Cap. relat.

bula. Nulla ergo lis agitatur, nullave rixa agitur circa nomenclationem inter philosophorum principes, ut nimium pertinaciter ac mordicus semper opinatus est uulgus. Corruit itidem argumentatio ab Aphrodiseo prodita, quæ sic nomina naturalia esse indicare uidebatur. Voces sunt naturales, nomina sunt uoces, nomina ergo sunt naturalia. Nomina nanque (ut loco nuper citato inquit Ammonius) non sunt absolutè naturalia, sed ratione materiæ tãtùm: ueluti etiam si quispiam ita argumentaretur. Lignu m est naturæ opus, ianua est lignum, ianua igitur est naturæ opus. Ianua quidem est lignum, figura tamen præditum: uti etiam nomina sunt uoces, iam ad significandum impositæ. Sequeretur nanque omnia artis opera, cùm naturali materiæ adhæreant, esse naturalia, si eiusmodi ratio ueritati consonaret, quæ ueterum sanè philosophantium explosam ab Aristotele hæresim sapit, qui uniuersam rerum essentiam in materiæ sinu collocarunt. Sin autem ullum idioma, naturale existeret, illud profectò esset Hebræum, quo primi nostri parentes usi sunt, & quo etiam beati homines atque damnati utentur: beati tamen quauis lingua loqui poterunt. Vnde Hieronymus, & Origenes inquiunt, experientia compertum esse infantem nondum à propria nutrice eruditum, pronunciasse *lehem*, idest panem: & *yain*, idest uinum, quæ ambæ sunt uoces Hebrææ. Veruntamen suspicor eiusmodi uoces adeò inarticulatas fuisse, ut ad uaria indistinctè nomina contrahi possent: ueluti imagines quoque non adhuc à pictoribus elaboratæ uarios confusè homines, uel diuersa animalia obumbrare solent: & eò magis in hanc descendi sententiam, cùm Hærodotum uideam lib. II. idemmet de Troiana lingua testatum reliquisse, scilicet, quòd infans paucis ante diebus natus *artos*, hoc est panem, & *ynos*, hoc est uinum prædixerit. Nec est vt quispiam nunc ambigat, cùm ad ima tartara damnatos homines, Hebraicè tantùm locuturos dixerimus, cùm tamen à dæmonibus oppressi uarijs loquantur linguis: etenim hoc prouenit ob maximam intelligendi uim, qua quidem pollent dæmones, cùm naturales seruauerint dotes. Commonefacit Plotinus lib. VIII. Enead. v. Aegyptios sapientes in diuinis mysterijs significãdis, literarum characteres, uoces pronunciationesque ac discursiones exprimentes, nequaquam adhibuisse: sed integris herbarum, arborum, animaliumq; figuris usos fuisse, ut scientiam ipsius Dei simplicem esse indicarent. Apud nos homunculos (ut res patescat exemplo) multiplex est temporis excogitatio, nempe quòd uelox, reuolutione quadam principium rursus cum fine connectens, prudentiæ pater, rerum autor, earundemque dissipator: quam multiplicem de tempore ratiocinationem

[Margin: Nullum idioma naturale.]

[Margin: Cur Aegyptij hieroglyphicè scribebant.]

nem unica tantùm figura comprehẽderunt Aegyptij, alatum serpentem, ore caudam comprimentem pingentes: cæteraq; consimilibus hieroglyphicis figuris denotarunt, quarum historiam fusius descripserat Horus, deinde uerò locupletissimè Pierius Valerianus interpretatus est. Angelici cœlites neque nominibus, neque definitionibus intima inuicem arcana pandunt: sed radiante quodam lumine conceptas rerum species sibi mutuò expromunt. Sacræ nostræ Theologiæ doctores asseuerarunt, sublimiores Angelorum choros inferioribus, qui ob minorem suæ essentiæ excellentiam in immensum Diuinitatis pelagum, ita profundè sese ingurgitare, & sacris sapientiæ aquis obruere nequeunt, ardentissimo charitatis stimulo excitatos, assiduè sacra sanctaque Diuinitatis mysteria exponere. Angeli uerò cùm corpora assumpserint, homines alloquuntur, naturalibus minimè organis voces effingentes: sed in aere cõcinnant sonos, humanis uocibus consimiles. Inde fit, ut cùm circulariter nequaquam (ut solet) cieatur aer, ab eo solùm homine uoces illæ percipiantur, ad quẽ diriguntur: naturalia enim corpora substantijs spiritualibus penes motum localem obtẽperare haud inficiantur Theologi: quamobrem factum est etiam, ut à grauioribus, de quorum numero est D. Thomas, concessum fuerit atras striges uerè & ocyssimè per immensa aeris spatia dæmonis ministerio ad profanos (ut aiunt) Dianæ, uel Herodiadis euehi ludos, sicut item & ad amantes. Alij tamen opinati sunt, nullum ab Angelo fieri in aere sonum, quin solam uocis speciem auribus humanis obijci. Cùm itaque nomen & definitio duo sint instrumẽta, in quibus rerum imagines conspiciantur insculptæ, operæprecium me facturum existimaui, si ruminationis, circa quam præsens hæc nostra uersatura est disputatio, tum etymologiam, tum definitionem scrutatus fuero. Priùs autem etymologiam examinabo, cùm quid nominis (ut inquiunt) quæstio cæteras antecedat: unde M. Tullius in Topicis etymologiam, notationem interpretatus est, quasi quòd prima rei notio ab ea scaturiat. Quoniam uerò etymologias explorare grammaticorum est munus, eorum idcirco cœtum conuocabimus, illisque id discutiendum proponemus: Festum nempe de eiusmodi negocio consulemus, Seruium, Perottum, Nouariensem, Ambrosium, Nonium, Narniensem, Galeottum, atque Calcilium. Sed quæso nemo nunc sit tam scitus, ut obstrepentes grammaticos contemnat, illorumque stomachetur grammaticationibus: ad maiora nanque, & iucundiora omni festinatione properabimus. Et vt à rumine exordiamur, tanquam ruminationis etymologiæ fundamẽto, Festum dicamus & Nouariensem

Angelorum locutio.

Ruminationis etymologia.

sem

ſem rumen opinatos eſſe colli partem, qua eſca deuoratur: in quorum ſententiam eunt Seruius, Perottus, atq; Ambroſius, rumen dicentes eſſe eminentem ſub mento gutturis partem. Narnienſis quoq; colli interiores partes eminentiæ, quæ in gutture extuberatur, reſpondentes eſſe arbitratus eſt. Nonius verò exiſtimauit rumen uentris locum exiſtere, quo ſumitur cibus, & vnde redditur. Non uidetur tamen Nonius ab aliis diſſentire. Siquidem ex Galeni ſententia lib. I I I. de Vſu partium, œſophagus eſt ventriculi pars. Et lib. VI. eiuſdem operis, œſophagus eſt uia, qua cibus ab ore ad uentriculum delabitur. Perottus, & Ambroſius rumen circunſcribentes dixerunt eſſe partem, qua cibus in aluum labatur: at Seruius quòd ſit pars, per quam ingurgitatum alimentum à certis reuocetur animalibus. Hanc eandemmet partem uariè nuncuparunt Latini. Ambroſius nanque eam rumen uocauit. Perottus, & Narnienſis non modò rumen, ſed & frumē, per ipſam quippe quia paſtio feratur, nominarūt, quo fruges nomen traxiſſe ſuſpicati ſunt. Seruius rumam appellauit, à qua ruminationem originem duxiſſe exiſtimauit: at Perottus à ruminare, ſiue ruminari deductum ruminationis nomen fuiſſe credidit. Ruminare autem non ſolùm, ut opinatus eſt Perottus: uerùm etiam ut Feſtus, Seruius, & Galeottus putarunt, reuomere atque iterum alimentum conficere denotat. Feſtus ueteres rumare pro ruminare uſos fuiſſe, & à ruminare abruptionem rumentum uocatam fuiſſe animaduertit. Rumigare, ut opinatus eſt Ambroſius, idem eſt quod ruminare, in cuius rei fidem Apulei authoritatem adducit, qui lib. I I I I. de Aſino, ait. *Iam ferè tertium palam rumigabam.* Ruminari metaphoricè in memoriam reuocare ſignificat. Varro in Tanaquile. *Non modò abſens quicquam de te æquius cogitabit, ſed etiam ruminabitur humanitatem tuam.* Ideſt in memoriam reuocabit, Nonio ſic interpretante. Liuius in Aegiſtho. *Nemo hæc noſtra ruminabitur mulieri.* In qua quidem ſignificatione nec non apud Italos ſumi ſolet. Speronus Speronius in Dialogo de Amore. *Veramente lo ſtar lontano dalla coſa amata tanto, & non più, che l'amoroſa memoria rumini il cibo, che diuorarono i ſentimenti, è all'amante non ſolamente occaſione di farli noto il ben ſuo; ma dà cagione di render lui di giorno in giorno più amabile.* Ruminatio & ipſa per translationem capitur. M. Tullius in Epiſtolis ad Atticum. *Quantò magis vidi ex tuis literis, quàm ex illius ſermone, quid ageretur de ruminatione quotidiana, de cogitatione Publij. &c.* Vbi Cicero per ruminationem recordationem, & in memoriam reuocationem intellexit. Hinc adagio dici ſolet, ruminare negocium: hoc eſt diligenter perpendere, & ſummo ſtudio,

Cap. 7.
Cap. 5.

quid

quid agendum sit considerare. In Sanctis itidem literis ruminatio pietatem & diuinarum rerum meditationem ostendit. Metaphoricè quoque ruminatio pro frigoris acerbitate accipitur, quæ putatas uites labefactet & fragiles reddat. Plinius lib. XVII. de vinearum putatione disputans inquit. *Si saucias recenti medicina mordeat quædam hyemis ruminatio, certum est gemmas earum frigore hebetari, plagasq́; findi, & cæli vitio exuri oculos lacryma distillante: nam gelu fragiles fieri quis nesciat?* A ruma non solam ruminationem, sed strumã quoque dictam fuisse nonnulli existimarunt, quasi struens rumam: cuius descriptionem attulit Celsus lib. V. dicens. *Struma est tumor, in quo subter concreta quædam ex pure & sanguine, quasi glandulæ oriuntur.* Et paulò post. *Nascuntur maximè in ceruice: sed etiam in alis, & inguinibus, & in lateribus: in mammis quoque fœminarum se reperisse chirurgus Meges autor est.* Sues adenosos quosdam tumores in gutture habent: unde Græcè struma χοιρὰς à suibus denominata fuit, quòd numerosæ sobolis existant: aut quòd colla gerant glandulosa, ut Paulus Aegineta, atque Aetius testati sunt. Quemadmodum autem soli homines, atque sues colla strumosa obtinent, ita quoque soli bronchocela infestantur. Plinius lib. XI. *Guttur homini tantum, & suibus intumescit, aquarum, quæ potantur, plerunq; vitio.* Rex Galliarum peculiari dono diuinitus sibi indulto strumosos sanitati restituit, languentium guttur extremis digitis uix attingens, & hæc uerba Gallico idiomate proferens. *Rex te tangit quidem, Deus autem sanat.* Ne fortasse quispiam, tum ob summam erga Regem obseruantiam, tum ob mirabiles, qui consequuntur, effectus, excitatus commotusque Regem tanquam Deum ueneraretur, & sese in flagitiosum impiæ idolatriæ crimen incautè implicaret. Monet itaque prudentissimus Rex ægros, ut diligenter animaduertant proprias manus, tunc cœlestia munera dispensantes, Diuinitatis ministras esse: vnde nequaquam sibi, sed immortali Deo gratias quoque immortales agendas habendasq́; persuadet. Rex itidem Eduardus strumis laborantes solo mirabiliter contactu sanabat: quod priuilegium iure ueluti hæreditario ad posteriores manauit Reges. Nanque adhuc Angliæ quoque Reges, non sine cerimoniis, priùs quibusdam hymnis recitatis, tactu strumas depellunt. Rhumam ueteres mammam nuncupasse M. Catonis autoritate confirmauit Nonius: quod necnon Plutarchi testimonio cõprobare poterat: quã sanè uocẽ Latini citra aspirationem quandoq; scribere consueuerunt. Rumis insuper uocata fuit mamma. Varro lib. II. de Re Rustica. *Antiquo vocabulo mamma rumis: vnde dicuntur subrumi agni lactentes.* Rumus item Fe

Cap. 22. | Cap. 28. | Cap. 37. | Cap. 11. (left margin)

De struma. | Reges Galliarũ strumas curare. | Regem Angliæ strumas sanare. (right margin)

sti testimonio appellata fuit mamma, & Plinij autoritate rumen, qui lib. xv. scripsit. *Quoniam sub ea inuenta est lupa infantibus præbens rumen: ita enim vocabant mammam.* Narniensis ait. *Rumen mamma quasi sumen dicitur: sumen autem est vber à sugendo.* A quibus uocibus fuit deductum uerbum rumo, quod lactare significat. Perottus. *Rumam ueteres uocabant mammam, à qua ruminare pro lactare dictum est, quasi mammam in rumen immittere: unde & irrumare deductum, fœdæ significationis uerbum, quòd penis in os quasi sugendus immittatur, & subrumi agni dicuntur, qui adhuc sub mamma habentur.* Inter innumerabilem Deorum gentium turbam Rumina Dea cõnumerata fuit, quæ lactentibus pueris præsidebat, de qua Augustinus lib. 4. De ciuitate Dei, hunc in modum meminit. *In diua Rumina mammam paruulo immulgeat, quia rumam dixerunt veteres mammam.* In quorum quidem uerborum explanatione, hæc scripta reliquit Viues. *Rumina Dea mammarum: quoniam rumen mamma antiquo uocabulo.* Et paulò post. *Huic Deę lac libabatur, lacte aspergebantur hostiæ.* Lilius Gregorius Gyraldus in sua de gentium Deis Historia, scriptis mandauit. *In sacris Deę Ruminę inferre vinum expiatione dignum fuit: quippe illi sacrum facientes, hostiæ lac, non vinum spargebant.* Plutarchus in Quęstionibus Rom. *Quid est quòd Ruminæ rem diuinam facientes, hostijs lac spargere, & libare consueuerunt: uinum autem non adhibent? An quod Latini rumam mammam nominant, & ficum ruminalem: ideò factum ferunt, quòd ibi lupa Romulo mammam præbuit: quemadmodum eas igitur, quę pueros alunt à mamma diximus thilonas, sic rumina nutrix quędam, & puerorum altrix merum infantibus pręcipuè noxium prorsus non recipit.* De Rumina item Dea mentionem fecit M. Cato lib. de Liberis educandis, hoc pacto. *Hisce manibus lacte fit, non vino, Cuninę propter cunas, Ruminę propter rumam.* Rumia necnon uocata fuit hæc Dea. Varro lib. 2. de Re rustica. *Non negarim (inquam) ideò apud diuæ Rumię sacellum à pastoribus satam ficum: ibi enim solent sacrificare lacte pro uino, & lactentibus.* Eandemmet Deam Plutarchus in Rom. Rhumiliã nuncupauit, cum aspiratione. *Rhuma mamma dicebatur à veteribus; vnde Rhumilia Dea dicta est, quę educationi infantium pręesse putabatur.* Inter tot arborum species sola ficus ruminalis appellata fuit: quippe sub illa Romulo, atque Remo lupa præbuerit mammas: quam historiam idem Plutarchus sic lib. de Romanorum Fortuna recitat. *Deinde cùm in lucem editos Romulum, & Remum tyrannus interfici uellet, fortunę ductu traditi non barbaro aut sęuo: sed misericordi humanoq; seruo, qui eos non interfecit: sed in ripa fluuij, ubi is uiride pratum alluebat, locusq; humilibus obumbrabatur arboribus, deposuit ponè*

capri-

Margin notes: De Rumina Dea. — Ficus cur ruminalis dicatur. — Cap. 18 — Cap. 11 — Syntag. 17. — Quæst. 57 — Cap. 11

caprificum, cui ruminali postea nomen est factum. Exin lupa, quę recens pepererat, catulosq́; amiserat, turgentibus lacte vberibus grauata, leuationisq́; indiga superueniens infantes fouit, & vbera prębuit, quasi alterum partum lac deponens. Marti autem sacra auis picus subinde ad eos uentitans, summisq́; insidens unguibus alternis infantium ora rostro suo aperuit, suiq́; alimenti bolos inseruit; ac ficum quidem ruminalem appellant à rhuma, idest vbere, quam lupa ibi sese dimittens infantibus prębuit. Diu autem loci istius accolæ hunc morem tenuerunt, vt nihil natum exponerent, sed omnia tollerent, atque educarent, Romuli casum & similitudinem venerantes. Plinius quoque præallegato loco lib. xv. hoc pacto de ficu commemorauit. *Colitur ficus arbor in foro ipso, ac comitio Romę nata sacra fulguribus ibi conditis: magisq́; ob memoriam eius, quæ nutrix fuit Romuli, ac Remi conditoris appellata: quoniam sub ea inuenta est lupa infantibus prębens rumen. &c.* Locus autem ubi hoc contigit ex quorundam sententia Lupercal vocatus fuit: quòd lupa ibi Romulum Remumq́ue nutriuerit, *Lupercal* (ait Liuius) *ludicrum in monte Palatino.* Alij tradunt, quòd ludicrum ipsum, seu templum Lupercal vocatum, in specu sub monte Palatino existeret: quorum sanè opinionis adstipulator videtur poeta Latinus, qui lib. VIII. Aeneid. sic cecinit.

Cap. 18

Et gelida monstrat sub rupe Lupercal.

Ouidius lib. II. Fastorum.

Illa loco nomen fecit, locus ille Lupercal,
Magna dati nutrix prêmia lactis habet.

Ficus necnon eiusdem vatis ibidem autoritate romula, atque rumula nuncupata fuit.

Arbor erat, remanent vestigia, quęque vocatur
Romula nunc ficus, rumula ficus erat.

Nonnulli ijsce nominibus (vt refert Calcilius) à suprema gutturis parte uocatam fuisse ficum opinati sunt: alij verò à ruminatione. Ruminantia vtpote sæuos Solis ardores declinantia, plerunque ad hanc arborem sese recipiant, suauique aura fruentia, ingesta alimẽta, magna cum voluptate ruminare soleant. Etenim densarum umbra frondium nimij temperantur ardores. Proinde Verg. in Bucol.

Eclog. 1.

Fortunate senex, hic inter flumina nota,
Et fonteis sacros, frigus captabis opacum.

De ruminali ficu varia lib. VIII. Aeneid. apud Seruium leguntur. Inter plurima Iouis cognomina ab antiquitate illi attributa, Ruminus quoque cognominatus fuit: nempe quòd animalia ruma, idest mamma aleret, qua de re Augustinus meminit lib. VII. de Ciuita

te Dei, Gentium ineptias irridens: quemadmodum etiam Alus, & Alumnus nuncupabatur, quòd omnia aleret uiuentia. Tiberim fluuium, Rumonem, & Serram vocatum fuisse ait Seruius, quasi ripas ruminãs: sicut etiam in aliqua Vrbis parte Tereotus dictus fuit, quia terat ripas. Ruminantia animalia falsis Dijs immolata, hostiæ ruminales nuncupabantur. Plinius lib. VIII. *Coruncanius ruminales hostias, donec bidentes fierent, puras negauit.* Porrò quænam hostiæ uocarentur bidentes, & cur ita nuncuparentur, & doctè, & copiosè exposuit sic Aulus Gellius lib. XV. Noctium Atticarum. *P. Nigidius in libro, quem de Extis composuit, bidentes appellari ait, non oues solas; sed omnes bimas hostias. Neque tamen dixit apertiùs, cur bidentes. Sed quod vltro existimabamus, id scriptum inuenimus in Commentarijs quibusdam ad ius Pontificium pertinentibus: bidennes primò dictas, littera immissa, quasi biennes; tum longo vsu loquendi corruptam esse vocem, & ex bidennibus bidentes factum: quoniam id uidebatur esse dictu faciliùs. Hyginius tamen Iulius, qui Ius Pontificium non videtur ignorasse in IIII. lib. quos de Vergilio fecit, bidentes appellari scripsit hostias, quę per ętatem duos dentes altiores haberent. Verba illius ipsa posui. Quę bidens est (inquit) hostia, oportet habeat dentes octo, sed ex ijs duos cęteris altiores, per quos appareat ex minore ætate in maiorem transcendisse. Hæc Hyginij opinio, an uera sit, non argumentis, sed oculis iudicari potest.* Quæ verò de bidentibus scripserit Festus, Nonius, & pluribus in locis Seruius, breuitatis gratia omitto. Cæterùm, ut quod longiori sermone discussum fuit, paucis absoluatur, dicamus, Vrbem Romam à Romulo appellatam fuisse, atque ab eodem romulam arborem nuncupatam: uel ut alij existimarunt, romulam arborem à ruminantibus dictam fuisse statuamus, ruminantia ab ipso ruminare, ruminare verò à ruminatione, & tandem ruminationem à rumine suprema gutturis parte nomen traxisse, quod sanè principium est, & fundamentum huiusce (ut sic dixerim) onomasticæ genealogiæ. Aliqui etiam à rumine rumifero uerbum emanasse putarunt, quo usus est Plautus in Amph. *Quamq; adeò ciues Thebani uero rumiferant probam.* Necnon rumigero, quod idem sonat, obsoletum tamen. Rumito insuper, & adrumo quidam ab eodem deduxerunt. Verbum etiam Italicum rumare, quod de canibus & suibus dici solet, qui se cibis ingurgitantes ad rumen usque obruunt. Rumen itidem (ut dictum est) mammam significat, à quo Rumina, siue Rumia, uel Rhumilia lactentium infantium Dea cognominata fuit: penes quam ruminis significationem ficus & ruminalis, & rumula appellabatur, deinde verò etiam romula, ut ex Ouidio compertum est. Ferreum illud instrumentum, boum stimulo

adiectum,

Margin notes: Cap. 51 (beside "Coruncanius ruminales"); Quænam hostiæ bidentes. ; Cap. 6. (beside "Noctium Atticarum"); Ruminationis etymologiæ compendium.

adiectum, quod Latini rullam uocitarunt, in nonnullis Italiæ regionibus romaiolum uocatur, quasi quòd terram uomeri adhærentem detergendo ruminare quodammodo uideatur. Quoniam verò diligentes naturæ scrutatores non extimam modò superficiem contemplantur: sed maiori studio naturalia ad uiuum resecant: quorum uestigia sectantes post ruminationis etymologiam, illius definitionem proponemus, atque expendemus. Quæstionem nanque si est appellatam discutere nō est opus, cùm nemo sit, qui rumina tionem nō admittat, dum ruminantia ruminare animaduertit. Priusquam tamen ruminationis definitionem afferamus, minimè ignorandum, eā quandoque latiùs, quandoque verò pressiùs sumi posse: pressiùs quidem pro illa iterata pabuli lęuigatione capitur, quę solis ruminantibus ad aptatur: at latiùs (vt in Diuinis literis) non modò pro hac, verùm etiā pro illa cibi attritione, quę solis incisorijs administratur dentibus, qua lepores & mures uti solent. Ruminationis autem propriè accep tæ definitionem proponemus. Petrus Aponensis ruminationem ita descripsit in commētarijs, quos in Aristotelis problemata edidit.

Sect. 10 Probl. 44. *Ruminatio est resumptio cibi ad os assumpti, ex altero ventre ad masticationem in illud, quæ quidem fuit necessaria animalibus, dentibus in superiori mandibula carentibus, ut digestioni apparetur.* In qua definitione omnia causarum genera continentur: materialis nimirum, formalis, efficiens, & finalis. Ruminationis materia sunt alimenta, forma est noua illa pastionis lęuigatio, post pastus à uentre ad os regressum confecta: efficiens est ipsum animal ruminans: finis uerò, ut pastio faciliùs ab innato calore superari queat. In hac insuper ruminationis definitione genus, uarięque differentię illius amplitudinem coarctātes, reperiuntur. Definitio enim est proprium essentiale, ut propriū coangustat, ut verò essentiale proprium definiti essentiam pandit, quę quidem cùm plerunq; ob tenebricosam humanę mentis intellectionem inter densas caligines obnubilata latitet, accidit, ut illa ultima ac specifica uarijs extimis circunscribatur differentijs, donec scilicet definitum intra proprios coerceatur milites. Siquidem definitio Grę cis ὅρος vocatur, quæ uox terminū metam limitesq; denotat. Verumenimuero si ultimæ rerum differentiæ, aliud facientes à Porphyrio nuncupatæ, nequaquam nos laterent, in definitione tot uarias differentias coaceruare minime opus esset: sed ex genere immediato, vnicaque essentiali differentia definitio construeretur, & omnium calculis tanquam absoluta approbaretur. Quandoquidem (ut iam statutum est) definitionis munus est definiti essentiam enucleare, quę in partibus eam constituentibus spectatur: duę uerò tantummodo hę sunt,

Ruminationis definitio.

Cap. de diff. Quæ nam sit perfecta definitio.

sunt, materia nempe atque forma. Proinde duæ etiam duntaxat sint perfectæ definitionis partes, necesse est, propinquum scilicet genus, & essentialis differentia, ut inter alia loca VII. Metaphy. Auerroes determinauit. Genus materiam, differentiam verò formam denotare peripatetici autumarunt. Etenim quemadmodum materia indiscriminatim hanc illamve formam in proprio sinu recipere ualet, ita & genus nullo discrimine oppositis substernitur differentiis: at differentia formæ significatiua dicitur, quia generis amplitudinem coarctet, formæ instar, quæ interminatam terminet materiam: inde essentiales differentiæ, cùm species constituant, specificæ appellari solent. Quapropter absolutam definitionem uix ullam, quinimmo nullam naturalis agnouit philosophus: rectiùs uerò definit logicus, cùm ipse circa res ab humana mente fabricatas uersetur, & naturalis circa naturæ opera nobis ignotiora uolutetur. Hinc factum est, ut in Aristotelis logica perfectas nonnunquam lectitemus definitiones: cuiusmodi est demonstrationis definitio ab Aristotele tradita in III. Analytico. *Demonstrationem dico syllogismum scientialem.* Et lib. I. Periherm. enunciationem, eiusq; utrasque species rectè sic definiebat philosophus. *Enunciatio est oratio, in qua verum, vel falsum est. Affirmatio est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio enunciatio alicuius ab aliquo.* Et aliæ definitiones perpolitæ in Aristotelis Organo traduntur. Ad propositum itaq; negocium redeuntes, dicamus ruminationis definitionem ab Aponensi traditam, pluribus comprehensam fuisse differentiis, cùm res naturæ, non artis ipsa sit ruminatio. In hac uerò definitione *resumptio* est genus, quod uicissim ad actionis passionisùe categoriam redigi potest, prout refertur uel ad alimentum, uel ad animal ruminans. Post genus quod primum in definitione locum sibi uendicat: utpote quod materiam indicet, quæ omnium formarum tam naturalium, quàm artefactarum basis existit, illisq; tanquam fundamentum substernitur: sequuntur differentiæ, quarum prima est, *cibi.* Quandoquidem in ruminatione non quodlibet reassumi debet, sed alimentum. Addit, *ad os assumpti.* Quoniam panem, aliumùe cibum manu accipere possem, illumq; deponere, iterumq; eadem manu illum apprehendere: & idcirco partem determinat, quæ in ruminatione alimentum reassumat. *Ex altero ventre*: hoc assertum fuit, quia panis buccellam in os immittere possem, postea ab ore eam extrahere, iterumq; ad os admouere. *Ad masticationem in illud*: hoc adhibitum fuit ratione uomitus, quo nonnunquam ad os alimenta repunt, nec tamen ut adhuc attenuentur. *Quæ quidem fuit necessaria animalibus, dentibus*

Cō. 41.

[...]ō genus [...]ter se, & [...]fferentia [...]ma signi [...]cet.

[...]ur logicus [...]ctius defi[...]at q̄ natu[...]alis.

Text. 8.

Cap. 4.

[...]raditę defi[...]itionis par[...]s conside[...]atio.

in

in superiori mandibula carentibus, vt digestioni apparetur. In quibus profectò uerbis concisè ruminationis necessitas continetur, cur necessaria sit, quibusnam animalibus necessaria, & quamobrem à natura fuerit instituta. Verùm ex iam habitis haud leuis emergit dif ficultas: alimenta enim ruminationis materiam priùs esse statuimus, mox uerò differentiam in definitione formam manifestare diximus, & postremò cibum in ruminationis definitione, differentiam esse iu dicauimus: quî fieri potest igitur, ut pastio ruminationis sit tum ma teria, tum forma? præsertim cum Arist. in 11. Phy. docuerit cæteras causas (ut aiunt) coincidere, præter materiam. Vt eiusmodi tollatur scrupulus, nequaquam ignorandum est, quòd in definitione non adhibetur materia, neque forma. Etenim substantia corporea definitio esset, si ex partibus ijsce essentialibus ipsa constaret. Sed quoddam ipsi materiæ ac formæ proportione respondens adiicitur, uti in sua Isagoge statuæ exemplo explanauit Porphyrius: inde Auerroes lib. VIII. Metaph. genus esse quasi materiam, & differentiam quasi formam prodidit. Quia (vt dictum est superiùs) genus cùm ampliorem possideat latitudinem, atque indifferenter ad alteram oppositarum differentiarum se habeat, cum ipsa materia congruere uidetur: differentia verò cùm illud coarctet, formæ instar, quæ materiam alioqui communem sibi determinat, formam præmonstrare censetur: proinde Auerroes loco nuper adducto, omnes differentias postremam antecedentes, quasi definiti materiam esse autumauit. Quocirca quandoque contingit, ut quod est definiti materia, formæ vicem in definitione gerat: cuiusmodi sanguis est iræ materia, & tamen in ipsius definitione differentiæ loco ponitur, cùm iram definiamus, sanguinis feruorem esse circa cor, ob uindictæ appetitum: lateres insuper, calx, & ligna sunt domus materia: attamen in eius definitione tanquam differentiæ locantur, cum domum definiamus, tegumentum esse ex lateribus calce & lignis conglutinatum, ut nos ab aeris iniuriis tueatur. Quoniam autem differentiæ alię materiam, & aliæ formam ostendunt: hinc duplicem machinati sunt esse definitionem, alteram materialem, alteram verò formalem, ex quarum vtraque perfecta & absoluta definitio constituitur. Cæterùm inculpanda uidetur Aponensis definitio; cùm pastionem dicat ex altero uentre ad os remeare, quasi à secundo eiusmodi fiat regressus: sunt nanque in ruminantibus quatuor cibi receptacula, à quorum primo talis fit escæ redditus, ut suo intelligetur loco. Manca item (ni fallor) est ruminationis tradita definitio, ubi habetur illam animalibus necessariam fuisse, dentibus in superiori mandibula carentibus: cùm ea

Instantia.

Tex. 70

Solutio.

Cap. de diff.

Com. 6

Prima instantia aduersus Aponēsis definitionem

Secūda instantia.

silentio

ſilentio inuoluantur animalia, quæ utranque maxillam obtuſis dentibus munitam habent, ut ſcarus piſcis. Ruminationem itaque hoc
...cta ru- ...acen ...atio. pacto definiamus. Ruminatio eſt pabuli à primo uentre ad os, ut iterum attenuetur, egurgitatio, animalibus apprimè neceſſaria, quæ illud primò exactè emollire nequeunt, ut faciliùs ab innato calore ſuperari queat. In qua quidem poſtrema definitionis parte, ruminationis uſus adnectitur. Quandoquidem neminem latet, quòd dentibus manditur, extenuatur, atque mollitur cibus, ut in uentriculo
alimen...m præ...tiones. faciliùs concoquatur. Primæ nanque alimentorum coctionis præparatio in ore adminiſtratur: ſicut ſecundæ in meſenterij venis exhibetur: & tertiæ, quæ in ſingulis partibus fit, in exilibus exercetur uenis, in quibus ſanguis manifeſtiùs permutari incipit. Cùm uerò ruminatio inter motiones recenſeri poſſit, in quarum ſingulis ſex numero reperiantur, ipſa ſcilicet motio, mouens, motum, duo motus termini, ac illius finis. In habita ruminationis definitione hęc omnia coaceruata fuiſſe uidentur: in qua continetur egurgitatio, quæ motionis eſt ſpecies: animalia ruminantia, quæ eiuſmodi moliuntur motionem: pabulum, quod cietur: primus uenter, qui huiuſce motionis terminus à quo exiſtit: os, quod eſt terminus ad quē:
...antia. & finis, quæ eſt facilior alimenti concoctio. Atqui obijciet fortè quiſpiam, ruminationem comprobans non omnino ruminantibus neceſſariam fuiſse. Etenim animalia reperiuntur, quæ neque dentibus ſunt armata, neq; ruminant, cuiuſmodi ſunt uolucres omnes, multa piſcium genera, atque nonnulla terreſtria animalia. Vnde
...olutio. Plinius lib. XI. *Quibus neque dentes vtrinq;, neq; ruminatio*. Ad quam ſanè difficultatem diluendam, adducenda eſt animalium diſtinctio, quam attulit M. Tullius lib. de Natura Deorum. *Animalia alia ſugunt, alia uorant, alia mandunt*. Ruminatio nanque ijs neceſſaria exiſtit, quæ uel inopia, uel uitio dentium pabula imperfectè mandunt, quorum ſpeciebus hoc naturaliter inſit: non ruminantibus autem aliis auxilijs opitulata eſt ſolers natura. Narrat Apo
...e rumi...uū tex... nenſis loco præallegato, quòd meri, hoc eſt gula Arabicè ſic nuncupata, & Græcè οἰσοφάγος, & eſt fiſtula illa, qua cibus potuſq; in uentriculum labuntur: narrat, inquam, quòd interior gulæ tunica in ruminantibus ex duabus fibrarum generibus manifeſtè contexta cernitur (ſunt autem fibræ ſtamina, quæ manifeſtiùs in carne conſpiciuntur) longis nempe ac tranſuerſis: longis quippe, ut pabulum ab ore ad uentrem feratur: tranſuerſis autem, ut ab eodem uentre
...æ bo-...uomat. ad os retrocedat. Proinde Gal. lib. III. de Natural. facul. rationem reddens difficultatis uomitus in homine, cùm priùs gulæ illius conſtructionem

Cap. 37. (margin, beside "Plinius lib. XI.")
Sect. 10. Prob. 44. (margin, beside "Narrat Apo")
Cap. 8. (margin, beside "Gal. lib. III.")

ſtructionem docuiſſet, hęc tanquam corollarium intulit. *Atque idcirco deglutire faciliùs eſt, quàm uomere, quòd ſcilicet deglutiatur ambabus ventris tunicis operantibus: interna quidem trahente, externa ſe contrahente, vtraque trudente: uomatur autem altera tantùm, quæ foris*

Fen. 11. Tract. 1. Cap. 1. *eſt, agente, nec ullo in os trahente*. Quod etiam ab Auicenna lib. III. Canonis, confirmatum fuit, vbi non ſine labore hominem euomere inquit. Siquidem in homine interior gulæ tunica ex fibris ſolùm conflatur longis, & exterior tranſuerſis, latitudinalibus ab ipſo uo-

Cap. 14. catis. Verùm haud facilis emergit difficultas. Etenim Gal. lib. XIII. de Vſu partium, hæc ſcriptis mandauit. *Singula inſtrumenta dum agunt, fibris rectis quidem ad ſeſe attrahunt, tranſuerſis verò excernunt: retinent autem omnibus ſimul*. Quod ſi uerum eſt (ut certè eſt) ſtatim ruit Aponenſis ratio, qua oſtendere enixus eſt, alimentorum à uentre ad os impulſionem in ruminantibus ob tranſuerſales fibras faciliorem eſſe, quibus interior gulæ tunica cum longis conſtruitur. Quandoquidem illis ſiti potius, ac retardari pabulum neceſſarium eſſet. Quem quidem ſcrupulum nequaquam ſubterfugiemus, tranſuerſales interioris tunicæ ipſius gulæ fibras in eiuſmodi animalibus *Inſtantia*

rectis ualidiores eſſe aſſeuerantes: pabulum nanque deuorare ruminantia minimè valerent. Sed obiectionem hoc pacto facilè ſedare poterimus, ſi rectas fibras atque tranſuerſas ſeſe mutuò impedire dixerimus, quotieſcunque contraoperantes ſint: rectæ enim tunc attrahere nequeunt à tranſuerſis diſtractæ: tranſuerſæ item expellere non poſſunt à rectis perturbatæ: ex qua quidem lucta tertia quædam conſurgit operatio, quæ neque attractio, neque expulſio, at retentio appellatur. Sedenim ſi dum operantur rectæ, tranſuerſæ fuerint ocioſæ, attrahendi facultas tunc exerceri poterit: & econtrario quando tranſuerſæ operantur, ſi rectæ ocioſæ fuerint, expellendi facultas tunc temporis ſuo munere fungi poterit. Quapropter inferendum eſt ruminantia rectis fibris alimenta deglutire, ocioſis tranſuerſis: & contra à uentre ad os expelli cibos, tranſuerſis operantibus, rectis autem ocioſis. Amplius forſitan rectiùs iudicauerimus, ſi rectas interioris tunicæ ruminantium gulę fibras dixerimus, non modò utiles eſſe ad eſcam ingurgitandam, ut & in aliis animalibus contingit: verùm etiam ad illammet egurgitandam. Quare illa euomen- *Solutio obiect.* *Altera ſolutio.*

Cap. 8. di difficultas, quam lib. III. de Natural. facul. proponebat Gal. in

Cap. 11. ruminantibus non admittitur, cùm in ipſis rectæ fibræ ad fauces conuellantur, dum paſtionem egurgitant: quemadmodum item in paſtus ingurgitatione ad ſtomachum contrahuntur. Nec à ueritate latum quidem unguem aberrauerimus, ſi Galenum exiſtimauerimus *Tertia ſolutio.*

per omnes fibras intellexisse, non modò rectas, transuersasq;, quarum meminerat: quinimmo obliquas etiam, quæ ex eiusdemmet Galeni sententia eodem lib. III. de Natural. facul. uirtutis retentricis ministræ sunt. Reticere nunc nequeo, in nominandis fibris Græcorum atque Arabum discrepantiam. Etenim fibrę ab ipsis Græcis rectæ nuncupatę, ab Arabibus, cùm per musculorum perducantur longitudinem, longitudinales dicuntur. Transuersę uerò à Gręcis uocatę, cùm per musculorum latitudinem distribuantur, latitudinales ab Arabibus appellatę fuerunt. Demum obliquæ fibrę à Gręcis dictæ, ab Arabibus transuersales nominantur. Quare transuersales fibræ Græcæ Arabesque distinguuntur. Quid igitur sit ruminatio, iam satis constat.

Græcorum Arabúmq; in fibris nominandis diuersitas.

SYNTAGMATIS PRIMI,

F I N I S.

RVMI-

RVMINANTIA AD FAVCES PABVLVM EGVRGITARE.

SYNTAGMA SECVNDVM.

RVMINANTIBVS miserta natura gemino remedio opem tulit, ruminatione scilicet, atque ventriculorũ multitudine: quę duo auxilia, uel ob dentium egestatem, vel ob illorum mutilatam aciem ab ea vafrè fuerunt excogitata. Quòd autem ruminatio ob dentium inopiam fuerit instituta, Aristotelis patefaciunt autoritates: scriptis enim mandauit lib. II. de Historia. *Altera maxilla dentata ruminare dicuntur.* Et lib. IX. eiusdem operis. *Ruminant quæ superiore dentium ordine carent, ut boues, oues, capræ.* Et lib. III. de Partibus. *Quæ enim non utrinque dentata cornigera sunt, ruminant.* Vbi animaduertendum est, quòd cornigera nominauit pro exemplo Arist. non autem, vel quòd solis cornigeris istud concessum sit, uel quòd dentur cornigera quædam utrinque dentata, ut cuipiam fortasse philosophi uerba oscitanter consideranti apparebit. Hoc idem testatur Gal. com. I. in Hippocratis librum de Articulis. Ruminat item scarus piscis, quia malas obtusis dentibus armatas gerat. Veruntamen in adductis nuper locis nulla fit dè eiusmodi ruminantibus commemoratio: pleraque quippe ruminantia dentibus sint orbata. Sed ut planiùs id percipi queat, minimè ignorandum uidetur, tres præcipuos dentium esse usus: quorum primus hominis maximè proprius censetur, alter multis beluis communis, tertius autem tum homini, tum cæteris communicatur animali-

Cur ruminatio instituta.

Cap. 17.

Cap. vi.

Cap. 14.

Tex. 28.

Tres dentium vsus.

bus, quę dentibus maxillas munitas habeant. Primus dentium vſus eſt vocem cõcinnè articulatam reddere, nequaquam verò informem effingere, cuiuſmodi eſt lacrymoſus infantium vagitus, ferarumque ſibilus: quod quidem munus quatuor primoribus pręcipuè dentibus mandatum fuit. Secunda dentium vtilitas eſt mordere ac diſcerpere, quæ homini manſueto animali atq; ciuili neutiquam congruit. Tertia uerò dentium utilitas eſt alimenta mandere, ut faciliùs in uentriculo conficiantur: idcirco tres dentium claſſes in quibuſdam animalibus fuerunt à natura inſtructæ, huic poſtremo negocio deſeruientes: hocque ob paſtus diuerſitatem machinatum fuit: inciſorij nimirum, molares, atque canini. Inciſorij ſanè, ut teneriores cibos incidant: canini, ut duriores frangant: & molares, ut alimenta inciſa fractave molliant. Hęc curſim de dentibus enarrata ſint, fuſiùs fortaſſe aliàs de ijs habebitur diſputatio. Cum itaque ob dentium mendicitatem ruminantia cibos attenuare haud ualeant, illis ruminatione ſuffragatum fuit, ut ex citatis proximè autoritatibus cõſtat. Quòd autem ob eorundem inopiam, ventriculorum cateruam molita ſit natura, Ariſtotelis etiam teſtimonio manifeſtari poterit, qui lib. 11. de Hiſtoria prodidit. *At uerò omnia dentata maxilla utraque uentres ſingulos habent; ut homo, canis, ſus, urſus, leo, lupus.* Et lib. 111. de Partibus. *Habent hæc ſingula pluries uentres, ut ouis, capra, ceruus, & ſimilia: ut cum officium oris non ſatis in molendo cibo adhibeatur propter inopiam dentium, munus uentrium expleat, dum alius ab alio cibum recipit: ſcilicet primus infectum, ſecundus aliquantulum confectum, tertius pleniùs, quartus perquam plenè confectum: ita fit, ut genus hoc animalium receptacula cibi habeat plura.* Quarum concauitatum nomina recenſuit deinde Ariſtoteles dicens: καλοῦνται δὲ ταῦτα κοιλία, καὶ κεκρύφαλος, καὶ ἐχῖνος, καὶ ἤνυστρον. Quę uerba ſic Latina reddidit Gaza. *Quibus nomina hæc aut indita ſunt, aut indere licet, venter, arſineum, ſiue reticulum, omaſum, abomaſum.* Quo in loco animaduertendum eſt, primum illum ſinum proprio nomine nuncupare renuiſſe Ariſtotelem: tres autem alios ſequentes peculiaribus uocibus diſtinxiſſe: quoniã & quæ gradiuntur, & quæ ſerpunt, & quæ natant, & quæ uolant, & omnia denique animalium genera, ſunt primo uentre donata, ad paſtum ſcilicet capeſcendum conficiendumque, in quo quidem illum tanquam in proprio penu auidè recondunt. Quapropter ruminantia à non ruminantibus ratione primi ſinus, qui omnibus communicatur animalibus, inuicem nequaquam diſcrepant, diſcordant autem tribus alijs ſibi proprijs. Cùm itaque primus uenter omnibus concedatur animalibus, eum communi nomine ſignificare uoluit Ariſt.

[Margin, left:] ...triculo- ...cop & ...entium ...piam eſ...

[Margin, right:] Cap. 17. Cap. 14.

[Margin, left:] ...ventri- ...rum no... ...clatura.

Cap. vi. reliquos uerò nomenclationibus proprijs insignire. Porrò cùm lib. 11. de Historia Arist. de ruminantium cibi receptaculis sedulò disputet, vbi & vocabulorum etymologiam, & coctionis sinuum situm, magnitudinem, figuramque tradit, operæprecium est illius uerba adducere. *Quadrupedes uiuiperæ, cornigeræ, altera maxilla dentatæ quaternos eiusmodi habent sinus: qua quidem & ruminare dicuntur: gula enim incipiens ab ore deorsum tendit ad pulmonem, septumq; transuersum: hinc se ad ventrem applicat maiorem, qui parte interiore asper, interceptusq; est, ac propè gulæ commissuram, sinum sibi adnexum habet, quem ex argumento reticulum uocant: est enim ventri similis extrinsecus, intus reticulis mulierum implexis, magnitudine multò quàm uenter minor. Hunc excipit omasum parte interiore asperum, cancellatum, crustatum, magnitudine reticuli. Abomasum uenter ab eo alius iungitur, magnitudine amplior omaso, forma oblongior, cancellis intus, & crustis multis magnis, & leuibus innormatus, mox intestinum iam sequitur. Cornigera altera maxilla dentata omnia ad hunc modum suum habere uentrem certum est.* Secundus ergo uenter κεκρύφαλος dicitur, cùm retis præ se ferat speciem, quo mulieres suos concinnant crines: hoc item rete κροκύφαντος ex Didimi sententia uocatur, in suis in Homerum scholijs lib. xxii. Iliad. Tertius autem sinus ἐχῖνος nuncupatus fuit, utpote qui internas quasdam habeat asperitates. Siquidem inter uaria ipsius significata, hęc uox animalis genus significat, cuius quidem duæ extant species, quarum altera terrestris existit, altera uerò marina: utraque tamen spinis scabra. Quarta concauitas ἤνυστρον appellata fuit ex quorundā sententia, ἀπὸ τοῦ ἀνύτειν, hoc est perficere: quæ etymologia satis remota uidetur, uocis attamen significatio huiusce quarti uentris vsui haud parùm accommodatur: in hoc nanque uentre pastionis coctio perficitur: quam sanè huiusce uocabuli interpretationem approbasse uisus est Philoponus in suis, quos in quartum Aristotelis Analyticum edidit, commentarijs, ἤνυστρον interpretans uentrem perficientem & concoquentem cibos. Verumenimuero non mediocrem tum difficultatem, tum admirationem ex Philoponi uerbis percepi, qui cibi pastionisque receptaculorum nomina referens, illa peruertit: eoque magis cùm ipsum in literis Gręcis maximè exercitatum cognouerim: quippe qui libros de arte grammatica eruditè constructos ediderit, quorum gratia Grammatici nomen sibi asciuit: quique aduersus Proclum inuehatur, utpote linguæ Græcę ignarum: attamen ruminantium alui concauitatibus diuersa indidit nomina, eaque, quibus Arist. usus fuerat, confundit. Siquidem primus uenter ab ipso Philopono uocatur στόμαχος, secundus ἐχῖνος, tertius ἤνυστρον, quartus

De inferiorum trium uentrium nominibus

Ventriculorum nomina secundū Philoponū

quartus αὖτος: quæ postrema uox inter uaria eius significata uas profundum denotat, sic fortasse à Philopono appellatus, cùm cæteris uētriculis maiorem habeat profunditatem quartus. Aristoteles in I II. Analytico de ijs, quæ sese consequuntur disputans, ait. *Vt cornua habentia habere ἐχῖνον, & non vtrinque dentata esse.* Quo in loco uocem illam ἐχῖνον aliqui interpretati sunt erinaceum, alij reddiderunt ericium, à spinoso illo animali ijsce nominibus appellato: alij autem Gazam sequentes uerterunt omasum. Vbi concisa Aristotelis breuitas admiranda uenit, qui unico uentre uentriculorum omnium cateruam indicare uolens, primum præterijt, utpote cunctis animalibus communem: reliquorum uerò trium, qui ruminantibus peculiares sunt, secundum, quartumque missos facit: tertium autem accipit, qui inter utrunque interiacet. Quandoquidem magis consentaneum uidebatur, ut per medium ambo extrema intelligerentur, quàm si per extremorum alterum, medium ipsum extremumque aliud circunscriberetur. Consueuit tamen Aristo. nonnunquā per utraque extrema, medium denotare, quod à Philopono obseruatum fuit lib. I I. de Anima, dum philosophi uerba perpendit, qui de uegetantis animæ potentijs disputans, de nutritiua facultate ac generatiua solùm meminerit, augendi uim prætermittés, quæ inter utranque locatur. Primus porrò uenter magnitudine atque capacitate reliquos superat, ut ruminantia maiorem pabuli copiam deglutire possent, & tanquam in penario loco reconditnm reseruare, quod quidem exinde maiori otio ruminarent. Quartus uenter intestini instar oblongior est, cùm cæteri conglobati ac rotundiores existant, cuius sanè sublimior pars ima in maiorem effunditur magnitudinem, atque dilatatur amplitudinem. Quamobrem sicut utriusque intercapedo est atque interstitium, ita etiam utriusque figuram participare uidetur: uentris quidem ratione eminentioris eius partis, quæ cum alijs cibi receptaculis connectitur: intestini uerò ratione infimioris partis intestinis finitima. Vnde si liceret (uti nonnunquam licet) nomina effingere, humiliorem hunc alui sinum intestinalem uentrem ipsum nuncuparem. Tres superiores uentres globosi atque rotundi à natura fuerunt fabricati. Rotunda nanque figura, Archimede teste in tractatu de Isoperimetralibus, capacissima est omnium isoperimetralium, hoc est æqualium circunferentiarū. Quocirca si duæ fuerint insulæ ambitus uicenorum stadiorum, quarum altera triquetra sit, altera autem rotunda, capacior erit rotunda: uel si ex eodem luto uas modò rotundum, moxque quadratum finxerimus, hoc idē compertum habuerimus, ut Theon testatus est lib. I. Syntaxeos magnæ

Margin notes (right): Tex. 16. — Tex. 42.

Margin notes (left): …e ventri-/…orū ma-/…tudine,/…ue figu- — …rotundam/…uram ca-/…issimam.

gnæ Ptolemæi. Hinc Plato in Timæo summum rerum Opificem hanc mundi machinam rotundam figurasse arbitratus est, ut congregatam rerum multitudinē in suo amplissimo sinu includeret. Quemadmodum enim circulus omnes figuras, quæ in plano describuntur, capacitate superat: ita quoque sphæra inter solida maiorem possidet amplitudinem. Siquidem à mathematicis demonstratione comprobatur, quòd figurarum, quæ sint æqualis circunferentiæ, quæ pluribus angulis est referta, capacior existit: & capacissima quę angulorum prorsus fuerit expers. Sedenim sicut in planis figuris maiorem capacitatem habet hexagonus quadragono, circulusque hexagono; ita & in solidis octahedrus cubo, dodecahedrus octahedro, & sphæra dodecahedro plura continere poterit. Cœlestis figuræ naturalem reddidit Aristoteles rationem, utpote mundi ipsius æternitati eam consentaneam esse asseuerans: at Plotinus diuinam prorsus huiusce mundanæ rotunditatis causam indagauit, hoc pacto philosophans. Diuini intellectus maximè peculiare est in semetipsum reflecti: species nanque intelligendo seipsum intelligit, & se intelligendo item species intelligit, cùm specierum plenitudo existat, sitq; specierum species: unde ineffabilem circulum fieri contingit. Quare ex magni huius Platonici sententia, cœlum rotunda figura fuit donatum, circularis motus nempę gratia, quo quidem cum intellectu humanæ mentis architecto symbolum adipisceretur: effectus nanque causæ, à qua propagatur, imago existit atque exemplum. Stellæ porrò globosæ sunt, neutiquam ut maiorem possiderēt capacitatem, solidæ cùm sint: immo uerò ob maiorem pulchritudinem ita fuerunt ab Opifice sapientissimo constructæ: rotunda etenim figura (si Platoni credimus) cunctis pulchritudine præstat. Sedenim redeamus unde digressi sumus, dicamúsque naturam tres superiores ruminantium uentres usqueadeò tornasse, ut copiosiorem pastum capescere ualerent. Primus & secundus pastionis sinus finitimi sunt imæ extremitati gulæ, quæ à uetustioribus Græcis, Aristoteleque œsophagus nominata, & dein stomachus (Galeno sæpius monitore) appellata fuit: primus quidem ut cibos rude mansos contineret, secundus uerò ut remansos reciperet, ne tum attenuati pabuli, tum rudis inutilis permistio atque perturbata confusio fieret. In prima ruminantium alui concauitate esca adhuc rudis cernitur, ubi festucæ etiam atque nix lacerati surculi conspiciuntur. Proinde quod à Bartholomæo Eustachio circa ruminantium uentriculos animaduersum fuit, eos scilicet duriori tunica obductos esse, primo magis cibi receptaculo peculiare censetur, qui scabra & aspera alimenta recipit. In secundo uerò

Cur rotundam sit cœlum.

Lib. de dētibus cap. 27.

rò ſinu ampliùs conficitur cibus, & magis adhuc in tertio elaboratur, ut in infimo tandem alimenti coctio abſoluatur, ubi in eum candidum migrat laticem, qui Græcis χυλὸς, & Latinis cremor nominatur: quo quidem humore ex omnium conſenſu uentriculus oblecta
e rominã tur, & ex quorundam ſententia etiam nutritur. Porrò quatuor na-
m coctio turalibus facultatibus pabuli coctio exercetur, attractione nimirum,
. retentione, concoctione, atque expulſione: quibus uiribus quilibet alui ſinus paſtum ad ſe attrahit, attractum retinet, retentum ſubigit ac mutat, mutatumque ad inferiorem concauitatem abigit: non ſecus ac in quibuſdam artis operibus nonnunquam contingere ſolent, quæ plurium artificum miniſterio indiguerint. Etenim primus artifex materiam etiam tum rudem ſumit, dein retinet, poſtea in illa elaborat, elaboratamque pro eius uiribus artifici alio porrigit: qui illam quoque accipit, retinet, exornat, tertioque tribuit artifici: & ita deinceps ſi maior etiam opera ad eius ornatum requiratur. Preter
e faculta- quatuor enumeratas facultates naturales à Grecis conceſſas, quinta
diſcreti- ab Arabibus introducta fuit, ab ipſis diſcretiua uocata, cuius autor
a. Albumazar extitit, & Galenus omnino illius ignarus: ſi quæ Auerroes lib. 111. Colliget ſcripſerit, uera fuerint: eiuſmodi uerò potentiæ munus ſecundum eundem Auerroem eſt, alimentorum ſpecies agnoſcere, & à uero nutrimento excrementa ſegregare, atque ſingulis corporis membris pro cuiuſque naturali temperatura illud diſtribuere, ut quælibet pars ſuo proprio ac familiari alimento reſtauretur. Fatetur ſanè galenomaſtix Auerroes, Galenum facultatem quandam ſeparatiuam uocatam non ignoraſſe, hanc tamen diſcretiuam non agnouiſſe, quę ab illa plurimum eſſentia ac tempore diſtinguatur. Veruntamen haud opinari non poſſum, Galenum naturæ myſteriorum diligētiſſimum exploratorem, in cuius aureis operibus præter conciſum ordinem aliud quippiam deſiderari nequit, eiuſmodi uim ignoraſſe: & ut alia eius nunc loca, quæ id perſuadere uidentur, omittam, recitabo tantùm quod in 1111. Apho. ſcripſerit. *Siquidem oportet coctionem præire, ſubſequi uerò diſcretionem, & poſtea euacuationem, ut bona ſit criſis ſiue iudicium.* Hæc nanque ſuccorum diſcretio, quam in obcūdis criſibus ipſa natura molitur, quid quæſo aliud eſt, niſi huiuſce facultatis diſcretiuæ operatio, quæ humores noxios ac rebellionem facientes à familiaribus ſecernit, ut tādem uehementi impetu illos refutet, hos uerò accuratè cuſtodiat, atque amplexetur. Nec defuerunt, qui, ut Galeni partes tuerentur, diſcretiuam illam uirtutem ad illas quatuor commemoratas naturæ uires redegerint. Nulla titubandi anſa datur, quì fieri poſſit, ut hæc à natura, cum

Marginal notes: alienum diſcretiuã facultatẽ Galeno fuiſſe. — Cap. 16 — Aph. 12

ignara

ignara sit, exerceantur: ipsa enim (ut à peripateticis circunfertur) ab intelligentia non errante dirigitur, quę quidē siue sit illa à Platonicis mundi anima vocata, siue alia sit naturalis imperij moderatrix, nūc à nobis minimè determinandum erit: attamen ne rem magni adeò momenti sicco (vt aiunt) pede pertransisse uideamur, varias saltem de mundi anima sententias recensebimus. Nobiliores philosophi mundum animatum esse statuerunt, cuius animam alij corpoream, alij verò incorpoream opinati sunt: corpoream existimarunt Stoici, quippe qui nimium humiles sensibusque inhærentes, nihil supra res materiales atque corporeas excogitauerint: cæteri incorpoream dixerunt, quorum alij haud à Deo distinxerunt, inter quos re censendus videtur Arist. qui lib. XII. Metaph. necnon in VIII. Phy. Deum diurni motus ratione per vniuersum permeantis, totius motorem appellauit. Chrysippus quoque, Strato, & Seneca inter Deum & mundi animam nullum discrimen constituerunt, ipsam vitam quandam esse per vniuersum effusam asseuerantes. Alij hanc mundi animam ab ipso Deo seiunxerunt, de quorum quidem numero ui detur Plato, qui ingenij acie supra mundi animam, mentem, & supra mentem Deum esse censuit. Platonicorum autem nonnulli à firmamenti anima indistinctam esse iudicarunt, quidam uerò, ut Ficinus, distinctam. Proclus in Timæi commentarijs mundi animam intelligentem esse opinatus est: Plato enim in Epistolis Diuinitatis vestigium ad eam vsque pertingere iudicauit. Plotinus mundi animā, Venerem nonnunquam uocauit, & primæ materiæ animam, quæ in orbe cœlesti atque caduco eadem sit: quamobrem Iamblicus inter academicos cognomento diuinus, in hoc mundano animali partes quamuis loco distantes propter naturę vnitatem inuicem conglutinari asseuerauit. Mundi animam in Philebo atque Phædro Iouem appellauit Plato: quo item nomine Thales Milesius & Democritus eam uocarunt. Vnde Augustinus lib. IIII. de Ciuitate Dei, hæc scriptis commendauit. *Omnes Dij Deæq; sit vnus Iupiter, quibus eum placet esse mundi animum, & cęteros Deos, vel partes, vel uirtutes eius.* Mundi animam tribus nominibus Vergilium nuncupasse certum est. Etenim Iouem nominauit in Bucolicis.

De hac Aner 12. met. c. 18 & Themistius.

De mundi anima digressio.

Tex. 41.

Tex. 84.

Cap. 11.

Eclog. 3.

Iouis omnia plena. In Aeneide Spiritum.

Lib. 6.

Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Et in Georg. Deum.

Lib. 4.

Deum nanque ire per omnes
Terrasq; , tractusq; maris, cælumq; profundum.

Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum.
Quemque sibi tenues nascentem arcessere uitas.

Quocirca uidetur potius poeta Latinus ad Aristotelis sententiã, quàm ad Platonis opinionem circa mundi animæ essentiam deflectere, Chrysippi autem doctrinam amplexari: falluntur itaque quicunque eum hac in parte Platonicum autumant. Insuper mundi anima, cùm ab ea in lucem prodeant sortes, humanarum sortium mater vocata fuit. Mundi itidem anima à Platone in x. de Rep. necessitatis Dea dicta est, neutiquam quia singula ab ipsa manantia necessariò fiant, quinimmo hoc titulo fuit insignita, quippe quæ cum quapiam naturæ necessitate à supremo principio sibi insita eodem tenore ubique operetur, atque decenti ordine conseruet producta. Inde tres eius filiæ ex Demogorgone natæ, Parcæ, quia nemini parcãt, nuncupatę fuerunt: ad mũdi enim animam fatum spectare dicitur, quod nil aliud esse perhibetur, nisi constantem atque firmam mobilium rerum dispositionem. Quandoquidem sicut se habet prouidentia ad diuinam mentem, ita fatum ad mundi animam, natura ad res naturã constantes, & prudentia ad rationalem animam: ex quibus quatuor legum genera scaturiunt, nempe prouidẽtiæ, fati, naturæ, & prudentiæ: prudentiæ leges imitantur naturæ leges: leges naturæ, fati: leges fati, prouidentiæ: consonantque simul eiusmodi leges, nec nisi maiori minorive excellentia discordant. Leges nanque prouidentię excellentissimæ sunt, infimæ verò prudentiæ: fati leges à prouidentiæ legibus dignitate superantur, præstant autem tum naturæ, tum multò magis prudentiæ legibus. Fati atque naturæ consonantiam in v Phy ijs verbis manifestauit Arist. *Sunt igitur & generationes quędam violentæ, & non fato determinatæ, quibus contrariæ sunt eę, quæ secundum naturam.* Et Alexander Aphrodisiensis in lib. de fato ad Imperatores Seuerum, & Antoninum inquit. *Relinquitur igitur fatum in his esse dicere, quæ natura fiunt: ut idem fatum & natura sint: nã quod fatale secundum naturam, & quod secundum naturam fatale, &c.* Fati insuper atque naturæ consensum non ignorauit Demosthenes in egregia illa oratione, cui titulus est περὶ στεφάνου: & M. Tullius in I. Antoniarum: hoc item non latuit celeberrimos vates Homerum, atque Vergilium: hic nanque lib. IIII. Aeneidos de Elysa loquens, quę gladio sibi mortem consciuit, sic cecinit.

Quid sit fatum.

Quotnam sint legum genera.

Tex. 57.

Cap. 2.

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat:
Sed misera ante diem, subitoq́; accensa furore,
Nondum illi flauum Proserpina uertice crinem
Abstulerat, Stygioq́; caput damnauerat Orco.

Fatalem

Cap. 14. Fatalem mortem Arist. lib. de Iuuent. &c. nuncupauit secundum naturam. Verùm fortasse quispiam obijciet, qui fieri possit, ut fatum sit immutabilis dispositio, ut à nobis decretum fuit: vel, ut Gel- Instantia.
Lib. 13. c. 1. lius ait, sit ratio, & ordo, insuperabilisque necessitas: si quod fato statutum est, ipsa superetur violentia. Nisi fatum ex sui natura inuariabile esse dixerimus: variari tamen rerum contingentia, cuius sanè duo principia existunt, humana nempe libertas, & materiæ indifferentia. Solutio.
Proinde Plutarchus libello de Fato, hæc memoriæ propagauit. *Etenim fatum omnia continet, sicut etiam videtur: neque tamen propterea omnia necessariò eueniunt, sed vnumquodque pro suæ naturæ modo.* Corruant hoc pacto igitur Homeri aliorumque poëtarum autoritates, quæ fati necessitatem astruunt, cùm non modò fato, quin & uiolentiæ contingentia subiiciantur. Quocirca cùm absurda quædam de Socrate philosopho integerrimo affirmasset Zopyrus physiognomon, & à Socratis auditoribus deridere-tur: respondit Socrates Zopyrum nequaquam mentitum fuisse, erā enim (uti ipse testatus fuit) naturæ ratione huiusmodi, nisi ex philosophiæ studio meliorem fuissem naturam adeptus. Quicunque uerò plura de fato desiderat lib. tum Alexandri, tum Plutarchi de fato adeat. Sed ne nimio progressu nostra flaccescat oratio, redeat, unde digressa est. Aristotelis itaque autoritatibus à nobis constitutum fuit, tum ruminationem, tum uentriculorum copiam ob dentium uitium in ruminantibus à natura fuisse excogitatas: cui quidem Aristo-
Tex. 6. telis sententiæ haud refragatur ipse Gal. quippe qui in 11. de Natura Humana exarauerit. *An quæ ruminant animalia, quatuor uentres habeant: quæ autem utrinq; sunt dentata unum, à sensu hoc, non ex demon-*
Tex. 5. *stratione petendum.* Et lib. vi. de Anat. administ. *Si superiores dentes non habeat, ventriculos huic necessariò plureis existere, ut in primum statim pabulum ingerat: mox ex hoc ruminans ore conficiat: deinde rursus in alium ventrem deglutiat: ex hoc rursus in alium transferat.* Et paulò post. *Id igitur ex me discas, quoduis animal superioribus carens dentibus plureis ventriculos obtinere, & omnino ruminare: sicut rursus, cui superior dentium acies concessa est, hoc non ruminare posse, nec etiam multos habere uentres: sed unum tantùm, & sic instructum, ut in carniuoris.* Nec est profectò, ut quispiam nunc suspicetur, haudquaquam ruminantia dari, quæ obtusis in superiori maxilla dentibus sint munita, cùm locis nuper citatis eiusmodi ruminantia silentio præterierit ipse Gal. Siquidem hæc cùm perpauca admodum sint, illa verò multò plura, quæ dentibus sint orbata, idcirco ad illa potius, quàm ad hæc respexit. Ex adductis tum Aristotelis tum Galeni lo-

cis iam satis constat, in ruminatione à primo uentre ad fauces repelli pastum, ut in ore noua læuigatione ipse emollitus, in reliquis tribus cibi receptaculis absolutè conficiatur. Huncmet pastionis regressum, necnon diuisiua methodo hoc pacto ostendi poterit. Cùm ruminantia ruminant, uel uacuum os habent, uel quippiam in ore continent: at neutiquam dicendum est illorum os tunc inane esse, repletum ergo: sin repletum, uel alimentorum reliquiis ibi reseruatis, aut pabulo à primo uentre illuc translato: uerum minimè ueritati consentire uidetur, ruminantium os pastionis reliquiis occupatum esse: omnibus enim animalibus ipsa ruminatio communis esset, dentatis scilicet edentulisq; ; immo dentibus armata multò magis ruminarent, cùm inter dentium interualla alimentorum particulæ commorari consueuerint. Inferendum ergo alimentum in ruminatione ad os repere, quod nequaquam pastores latet. Quandoquidem bos (vt eius nunc exemplo utar) cùm comederit quantum sibi uisum fuerit vsui fore, seipsum prosternit, deuoratiq; pastus globulum à primo uentre ad os repellit, quo attenuato ad secundum trudit uentrem, aliumq; subinde globulum ad os transmittit, hocq; etiam emollito ad eundem secundum propulsat uentrem: atque sigillatim alimenti partes identidem modò egurgitat, modò ingurgitat, donec prima illa concauitas uacua, atque inanis prorsus relinquatur. Quamobrem Gal. in VI. de Locis affectis, hœdi recentissimè in lucem editi historiam recitat, huic nostræ disputationi maximè accommodatam, quæ cum prolixior sit, breuitati studens, totam enarrare supersedebo: hanc tamen postremam partem reticere non possum. *At longè maiori admiratione dignum est, quod postquam & folia, & teneros ramusculos deuorauerat, paulò post ruminare cœpit: quod rursus omnes quotquot aderant uidentes, exclamarunt cum magna facultatum admiratione, quæ animalibus natura insunt: quamuis enim magnum uidebatur, quod impellente fame per os, atque dentes cibum assumeret, multò tamen vehementius admirati sumus, quòd cibum in uentriculo iam contentum in primis quidem ad os subleuando reduceret, deinde multo tempore tereret, postremò rursus ipsum deuoraret, idque non in eundem, sed in alium uentriculum.* Nec relinquitur ullus ambiguitatis locus, qui fieri scilicet possit, ut per eandemmet semitam pabulum ascendat, atque descendat. Etenim eiusmodi alimenti motiones diuersis exercentur temporibus: sicut nullum sequeretur incommodum Socratem distinctis horis per eandem uiam modò ab Athenis ad Thebas proficisci, & modò à Thebis ad Athenas regredi: quod etiam Galeni verbis explicari poterit, qui lib. III. de Natural. facult. uaria consimilia

Diuisiua methodus.

Cap. 6.

Cap. 13.

simillia

similia recenset exempla. *Iam nec illud difficile compertu est, & tractum, & expulsionem diuersis temporibus per eundem meatum fieri: si modò uentris stomachus, quam gulam uocamus, non cibos tantùm, potionemq́, in ipsum ducere: sed etiam in nauseis contrario fungi ministerio, cernitur. Etiam uesicæ, quæ sub iecore est, collum, cùm unum sit: tamen per se uesicam non solùm implet: sed etiam uacuat. Vteri præterea stomachus quod collum appellamus, pari modo, sicut intro feminis, ita foras partus uia est.* In ruminatione cibos per gulam ad os scandere Plinij item testimonio sic confirmauerit quispiam, cùm libro de Historia

Cap.73. naturali x. de ruminantibus sermonem faciens, hæc literis commendauerit. *Pontici mures simili modo remandunt.* Quod quidem ab ipso Aristotele excerpserat (vti & plura alia ad animalium naturam

In calce spectantia) qui in IX. de Historia animal. literis prodiderat. *Pontici mures ruminant.* Quasi Plinius interpretetur uerbum illud, *ruminant*, idest *remandunt.* Si itaque escam ruminantia remandunt, fieri nequit quin illam ad fauces euomant. Proinde Homerus ruminationem ἀμοιβὴν appellare uoluit lib. XXII. Odyss. ut eiusmodi in ruminatione alimenti regressum innueret, cùm ἀμοιβὴ inter uaria eius significata uicissitudinem quandam, atque permutationem significet. Hanc eandemmet iteratam pastionis in ruminantibus læuigationem Latinum poëtam nequaquam fugit, qui in Bucolicis ita est

Eclog. 6 gracili modulatus auena.

Ah virgo infælix tu nunc in montibus erras:
Ille latus niueum molli fultus hiacyntho
Illice sub nigra pallentes ruminat herbas.

Quo in loco Seruius uocem illam *pallentes*, sic explanat. *Pallentes autem vel aridas, uel quæ uentris calore propria uiriditate caruerint.* Hoc quoque Hetrusci poëtę non ignorarunt. Dantes Aligerius in suo illo poëmate, quod Comœdiam nuncupauit, uel quia sicut in comœdiæ primordio omnia turbulenta sunt, & cuncta in calce pacata conquiescunt: ita quoque in eiusmodi poëmate priùs acerbæ inferi pœnæ, deinde uerò immensa paradisi gaudia describuntur. Vel hoc nomen indidit, quia ueluti in comœdia humanæ imago uitæ designatur, atque ob oculos exponitur, ut præcipites moderentur affectus, atque effrenatæ cohibeantur cupiditates: ita in hoc poëmate nimij calores, æstusq́; intollerabiles enarrantur, qui ob patrata flagitia miseros excruciant scelestos, & torquent impuros, ut pœnę sæuitia humana mens perterrita à proprijs expurgetur coinquinamentis, expurgataq; pace beata, atque immensis paradisi delitiis tandē iucundę fruatur. Vel dicamus (liceat quęso in hoc parùm digredi)

Cur Dantis poëma Comœdia inscribatur.

Dan-

Dantem suum illud opus ita inscripsisse, quippe qui omnia poëmata in libro de Vulgari eloquentia, ad tria genera redegerit, ad tragœdiam scilicet, comœdiam, & elegiam: ut sub tragœdia complectantur, quæ grauiori stylo conscribuntur: unde Vergilij Aeneida tragœdiam uocauit. Sub comœdia comprehendantur mediocri cantata stylo: hinc Comœdiam inscripsit poëma suum. Ad Elegiam uerò reducit humiliori exarata stylo. Dantis carmina, ubi pastionis in ruminantibus regressum innuit, hæc sunt.

Quali si fanno ruminando manse Cic. 27. Purg.
Le capre, state rapide & proterue
Sopra le cime, prima che sian pranse:
Tacite à l'ombra, mentre che'l Sol ferue,
Guardate dal pastor, che'n sù la verga
Poggiato s'è, & lor poggiato serue.

Ampliùs Areostus in Celta Furente, amœnam uenefice Alcinę insulam describens, ita cecinit.

Tra le purpuree rose, e i bianchi gigli Cant. 6.
Che tepida aura freschi ogn'hora serba;
Securi si uedean lepri, e conigli,
E cerui con la fronte alta e superba,
Senza temer, ch'alcun gli uccida, ò pigli,
Pascano, ò stiansi ruminando l'herba.

Sannazarius insuper in sua lepidissima Arcadia, agrestia Androgei pastoris funeralia explicans, bubulcum cæteris digniorem hæc alijs enarrantem introducit. *Ohime che à pena i nostri armenti sanno sanza la tua sampogna pascere per li uerdi prati, li quali mentre uiuesti soleuansi dolcemente al suono di quella ruminare l'herbe sotto le piaceuoli ombre delle fresche Elcine.* Et in eodem poëmate. *Conciosiacosa, che in sù quell'hotta hauean per costume gli armenti di venirsene tutti à ruminare le mattutine herbe all'ombra de' freschi alberi.*

Et alibi Ophelia bubulcus hæc cecinit.

Vieni Montan, mentre le nostre tormora
Ruminan l'herbe, e i cacciator s'imboscano
Mostrando à i cani le latebre, e l'ormora.

Necnon alius poëta Hetruscus sic modulatus est.

Ruminate ò mio gregge à l'ombra estiua
L'herbe pasciute.

Cęterùm naturam fortasse quispiam tanquam superuacanea instituentem accusare posset. Quandoquidem si ruminantia diutiùs in ore alimenta retardarent, & diligentiùs manderent, neq; ipsis rumi-

natione,

natione, neq; uentriculorum multitudine opus esset. Naturam tamen ab eiusmodi calumniis atque contumelijs facilè uindicabimus, si fieri nequaquam posse dixerimus, ut planè in ore molliantur escæ, nisi in minimas prius laceratæ fuerint particulas: at pabula ad unguem ruminantia læuigare nequeunt, quippe quæ uel incisoriis superioris maxillæ dentibus sint orbata, uel inaculeatos obtineant dentes. Quamobrem nutrimenta rudi primò quadam ac leui incisione fracta, atque comminuta obliguriunt ruminantia, quæ tepida quapiam humiditate imbibita in prima alui concauitate molliora redduntur, atque ad fauces teneriora repulsa meliùs attenuantur: perinde ac senibus contingere soleat, qui cùm sint à dentibus inopes, panem priusquam ad os admoueant uino, aliòue aspergunt humore, quem quidem hoc pacto emollitum callosis subinde gingiuis nullo propemodum negocio mandunt: inde senes ruminare circunfertur. Pastum itaque in ruminantibus ad os repere, neutiquam fuit nisi summa cum ratione sancitum. Verùm aduersari uidetur Aristotelis autoritas, qui sect.x.Probl.scriptis mandauit. *Ruminantibus ructare negatum est*. Cum igitur ruminantia ructare nequeant, neque etiam eructare poterunt, quod propriè significat aliquid ructando eijcere. Vnde Verg.lib.III. Aeneidos de cyclope Poliphemo sic cecinit. — Solutio. / Obiectio. / Prob.43

Nam simul expletus dapibus, vinoq; sepultus
Ceruicem inflexam posuit, iacuitq; per antrum
Immensum, saniem eructans, & frusta cruento
Per sonitum commista mero.

Per saniem intelligens Poëta cremorem nondum perfectè elaboratum, atque in uentriculo concoctum. Hæc uerò uox eructare suam vsqueadeò expandit significationem, ut nonnunquam nostri cordis occultas meditationes, atque inexploratas cogitationes indicet. Quocirca Rex psalmographus sic psalmum auspicatus est psalterio.

Ps. 44. *Eructauit cor meum verbum bonum.*

Sed ampliorem adhuc verbum eructare significationem gerit. Etenim non modò animalibus accommodatur, uerum etiam inanimatis rebus adaptatur, ut ex eodem poëta ibidem conspicuum est, dum de montis Aetnæ incendijs impetuque canit.

Interdum scopulos, auulsaq; viscera montis
Erigit eructans.

Si igitur ruminantibus eructare interdictum est, qui fieri poterit, ut ab ipsis pastus ad fauces impellantur? Haud difficilis tamen est huiusce difficultatis solutio Siquidem uerbum ructare gulę conatum significat, quo ipsa nititur à uentre ad os aliquid propulsare: at quod Solutio.

reiicitur

reiicitur uel ſpirituoſum exiſtit,uel aliud quippiam ſolidius: in rumi nantibus ſpirituoſum nequaquam educitur, ſed ad os nutrimenta euomuntur. Quare Ariſto. præallegato problemate inquit. *Quin-etiam ruminantibus ructare negatum eſt: quoniam plureis continent uentres,& quem reticulum appellamus. Facultas etenim meandi tam ſuper, quàm ſubter flatibus multifariam preſtatur. Itaque humor conſumitur antequam in flatum uertatur,qui flatus mouet uel ructum uel crepitum.* In qua item ſignificatione uerbum ructare apud Italos capi ſolet. Prob.40 Sect.10

Obiectio. Ex præcitato problemate adhuc alia emergit perplexio,cum ruminã tia ructare inficietur Ariſtoteles: attamen L. Columella rerum ruſticarum peritiſſimus lib. VI. ſuæ Agriculturæ bouem ſæpius ructare te- Cap.6

Solutio. ſtatum reliquit. Quæ ambiguitas tolletur, ſi Ariſtotelem de ſano boue,& Columellam de ægrotante locutos fuiſſe diſtinxerimus: quod quidẽ bubulcorum teſtimonio ſtabiliri poterit, qui,ſi ieiunus bos ructauerit,pathognomonicum ſignum eſſe perhibent. Petrus Aponenſis adductum Ariſtotelis problema explanans, ait, nec hominem ructare ſolummodo, quinimmo ob humiliorem ipſius temperaturã, & podice concrepere. Quod ſanè approbare nequeo. Quandoquidem homo non ſolum præ cæteris animalibus eſt humidus, ſed etiã

Hominem calidiſſimũ atque humidiſſimũ. calidus, vt iudicauit Ariſt. Probl. ſect. IIII.& in I. de Gen. animal. quibus in locis ait hominem ob humidiorem & calidiorem corporis cõ ſtitutionem,ſeminis plurimum emittere. Inde etiam ob calidiorem temperaturam,rectitudinem adeptus eſt,ut corporis figura animi excellentiæ reſponderet,quod ab eodem Ariſtotele lib. II. de Partibus indicatum fuit,& ab Ouidio lib. I. Met. Quocirca ſicut ab humido flatus in homine generari contingit: ita etiam à calore ne generentur prohiberi,& iam geniti diſſipari poterunt. Fortaſſe tamen quiſpiã, vt Aponenſis partes tueretur,nobis refragari poſſet,Ariſtotelis autoritate fretus,quippe qui in II. Meteorol. teſtatus fuerit poſt imbres vt plurimum ſpirare ventos,& quòd ab Vrſa,& Meridie maximè flant, ob earum regionum humiditatem: uti etiam ex uiridibus lignis maxima fumi copia expiratur. Quæ omnia Aponenſis opinioni ſuffragari uidentur, qui humidiorem hominis temperaturam in flatibus gignendis inculpabat. Attamen eiuſmodi Ariſtotelis autoritas noſtram minimè labefactat ſententiam, cùm ob caloris imbecillitatem illa contingant. Inde dicebat philoſophus inter orientes & occaſus minus uehementes & paucos generari flatus, cum ob Solis lationem eò loci firmior ſit caliditas; ad Boream uerò & Auſtrum ob caloris infirmitatem vehementiores,ac multò plureis: quemadmodum item ex uiridibus lignis plurimus extollitur fumus, præ nimia uiridium Prob 7. Cap. 20 Cap. 10 Sum. 2. Cap. 5.

ligno-

lignorum humiditate, igne propemodum suffocato: hinc itidem in ueris initio magis fremunt uenti, quàm in fine, uel intermedio, quia modica adhuc sit caliditas. At in homine humiditas atque caliditas in æquilibrio sunt, cùm ex communi medicorum consensu humanum corpus omnium temperatissimum sit. Quare instantia contra nos adducta corruit. Flatuum generationem pluribus in locis docuit Gal. præsertim uerò in III. de Sympt. causis, ubi ob caloris imbecillitatem atque impotentiam halituosos spiritus in homine generari affirmauit: neque enim à uehementi frigiditate, neque à forti calore procreantur flatus: non quidem à uehementi frigore, cum illud neque alimentum attenuet, neque concoquat, neque dissipet: non à potenti caliditate, cùm ipsa escam ualenter uincat. Quapropter Arist. loco nuper adducto lib. II. Meteorol. memoriæ propagauit. *Vniuersaliter autem fiunt tranquillitates propter duas causas: aut enim propter frigus, cùm extinguitur exhalatio, ueluti cùm fuerit gelu forte: aut cùm marcescit à suffocatione*, &c. Vehemens igitur caliditas, sicut & frigiditas, flatuum generationem prohibet, nisi alimentum fortasse flatuosum extiterit: turbulentus enim tunc temporis generabitur spiritus. Quocirca halituosorum spirituum efficiens causa erit caloris infirmitas, materia succi pituitosi, & infimus uenter locus, ubi plerunq; fiunt. Veruntamen animaduertendum est, quòd flatus non modò à succis pituitosis (ut assertum est) ortum ducunt: sed & à melancholicis, cuius rei fidem facit Aristo. qui sect. IIII. Probl. monumentis consignauit. *Cur libidinosi sunt, qui melancholici? An quòd flatu redundant*. Quem quidem locum citauit Gal. com. III. in VI. de Morbis uulg. & approbasse uisus est. Præterea Arist. necnon literis mandauit sect. XXX. Probl. *Et melancholici quoque magna ex parte libidine affluentiùs concitantur: concubitus enim flatus copia agitur, cuius indicium, quòd penis ex paruo citissimè in molem augescit insignem: nisi enim flatus, non ita extumescere potest*. Amplius inter tres melancholiæ species connumeratur illa, quam ob flatuum redundantiam Gal. lib. III. de Locis aff. hypochondriacum, flatuosumq; morbum nominauit, qui à sanguine crasso, ac melancholico in uentriculo, seu eius uasis contento, pendet. Item flatuosi spiritus neque in corporis concauitatibus tantummodo oriuntur, uti de aurium sonitu conspicuum est, pneumatocele, atque alijs eiusmodi affectibus: sed in cunctis partibus, quæ ob mollitiem dilatari, atque distendi possint, sicut in palpitatione satis manifestum est. Attamen cùm ut plurimùm è pituitosis succis scaturiant flatus, atque potissimùm in humiliori uetre procreentur, præsertim quicunque ructu, uel crepitu eijciuntur: idcir-

[Left margin notes: Cap. 2. — Sum. 2. Cap. 2. — Prob. 31 — Super tex. 12. — Probl. 1 — Cap. 7.]

[Right margin note: De flatuum generatione digressio.]

co flatuosorum spirituum materiam pituitosos succos esse, atque eorũdem receptaculum infimum uentrem existere statuimus. Putarem ego flatus in humano corpore ob intemperatam potissimum uictus rationem generari, quæ plerunque in immoderata alimentorũ quantitate, atque indecenti qualitate committatur. Etenim Hippocrates lib. de Internis affect. hominem magis, quàm cætera animantia in recta uiuẽdi ratione delinquere testatur: cuius errores ad escę quantitatem, ac qualitatem lib. de Flatibus redegit. Consueuerunt tamen quandoque medici solam nutrimentorum qualitatem describentes, quantitatem ipsam silentio inuoluere, ut uidere est in epistola Dioclis Antigono Regi conscripta: utpote quia illa difficiliùs, hæc autem faciliùs agnoscatur. Nec est, ut quispiam obijciat, quòd dentur animalia ipso homine multò uoraciora, quæ tamẽ haud ructent, cuiusmodi sunt canes, & alia id genus animalia: corporis nanque temperaturam halituum generationi aduersantem sortita sunt. Ructus autem, quos edit homo, vel nidorosi sunt, vel acidi: hi ob indigesta, illi uerò ob corrupta generantur alimenta. Insuper cùm rectè solus incedat homo, solus etiam inter tot animalia ructat: nam cùm leues sint flatus, sublimiorem exposcunt regionem, naturaliq; ue impetu quodam ad sublime attolluntur: at in cæteris animãtibus, si halituosi spiritus ad os migrarent, descenderent potius, cùm prona sint. Nec datur ulla dubitandi ansa, quì fieri possit, ut copiosiores flatus plerunque ab homine per podicem detrudantur, quàm ructus. Quandoquidem eiusmodi flatus à fæcibus in intestinis commorantibus sæpius expirant, qui leui negocio subinde ob uiciniam per inferiorem aluum propulsantur. Quare tum spiritus halituosi copia, tum corporis rectitudine solum hominem ructare contingit: cætera uerò animantia (ægrotante boue excepto) ructus nequaquam eijcere, tum ob rationes ab Aristotele adductas, tum etiam à nobis propositas. Quẽadmodum solus ructat homo, ita quoque ex quorundam recentiorum sententia solus febre laborat: secus tamen alij iudicarunt, leonẽ sæpius à febre teneri putantes, à qua sanè unius pastione simiæ liberari autumarunt sacerdotes Aegyptij: capram itidem haud ab interrupta febre haberi, assiduaque lacerari existimarunt. Inde scriptum reliquit Varro, quòd antiqui capram ementes, minimè de ipsius ualetudine soliciti essent, eam perpetua febre excruciari neutiquam ignorantes, & adagio illo datus fuit locus. *Sanus de sana capra minimè quęrit.* Quamobrem Florentinus de Re rustica autor egregius, capram semper febricitare air, ut si quando deficiat febris, intereat, eaque de causa in eius uenditione dominum sanitatem præstare haud cogi:

tantum

[Margin notes: ...r in homine flatus ...netur. | Hominem ...uiuendi ...rma delinquere. | An solus homo febre corripiatur. | Prob. 41 Sect. 10.]

tantùm uerò sufficere, si eam eo die bibisse comedisseque profiteatur. Hæc tamen animalia perenni febre excruciari nullo pacto credendū est: arbitrandum autem illa, cùm calidioris atque siccioris sint temperaturæ, acri quodam, aculeatoque calore prædita esse. Siquidem inculpatas edunt actiones, quod firmissimum est apud medicos sanitatis inditium. Litigant igitur neoterici an homo tantummodo febricitet, alij aiunt, alij negant: qui negant, omnia animalia corde donata, vel quapiam ipsi cordi proportione respondente, febre corripi affirmant: quinimmo nec animalia tantùm, sed & plantas in febriculas incidere existimarunt. Existimandum tamen est, hominem & magis, & sæpiùs quàm cætera animantia à febre haberi. Etenim cibi ac potus uarietate vtitur, quæ excrementorum generationi ansam præbet: aromatis epulas condit, quæ facilè accenduntur: uenereis nimium succumbit illecebris, quæ naturales uires labefactant: uehementiores in eo concitantur animi perturbationes, quibus anxiè eius excruciatur animus: humidiorem atque calidiorem obtinet corporis temperaturam, quæ præ cæteris putredini obnoxia est; corporis humores atque spiritus sortitus est tenuiores, qui extraneum calorem procliuiùs admittunt: postremò autem omnium animalium cùm delicatissimus sit homo, citò alteratur: inde accidit, ut delicatiores promptius morbis conflictentur: quamobrem Mecęnatem illum, studiosorum alumnum, totius uitæ curriculo indeficienti febre labotasse legitur. Verumenimuero cùm ex Aristotelis testimonio hominem præ cæteris animantibus & humidissimum, & calidissimum esse decretum fuerit, quispiam fortasse obijciet Græcorū, atque Arabum medicorum autoritate munitus, qui sanè omnes unanimi consensu statuunt humanum corpus omnium temperatissimum. At rectè sentit Arist. rectè sentiunt & medici. Quandoquidem eo prorsus modo interpretandus est Stagirita, quo Hippocratem explanauerunt eius interpretes in 1. lect. Aphor. ubi inquit. *Qui crescunt habent plurimùm calidi innati.* Præsertimq; Gal. cùm abundè in suis commentarijs, tum verò copiosius in sua aduersus Lycum Apologia. Etenim iuuenes, atque ætate consistentes tactu calidiores percipiūtur: suauiorem tamē ait esse, magisque temperatam adolescentium caliditatem, iuuenum autem acriorem & mordaciorem: calor nāque cum humido fœderatus mitescit, ueluti de aeris temperamento apud peripateticos constat: quæ humiditas caloris obtundit acrimoniam, neutiquam quia calori infensa sit, sed quia pati magis quàm agere nata uideatur. Pueris igitur plurimùm calidi inest secundum substantiam, & ætate florentibus secundum qualitatem, at senibus parum inest calidi tùm secundum

Cur sæp. homo febricitet.

Instar. circa hominis temperaturam.

Solutio.

Aph. 14.

cundùm substantiam, tum penes qualitatem: substantia nanque calidi innati aerea est, & aquea, à semine & menstruo sanguine, nostræ generationis principijs, emanans: aerea quippe ratione seminis, aquea autem menstrui sanguinis respectu. Vnde pueri plurimum calidi innati habent, utpote qui ab ipsa generatione minus distent: atqui cùm in dies magis ac magis nostrum contabescat corpus, fiatq; siccum ac terrestre, contingit, ut qui in ætatis uigore constiterint, extuberantem sortiantur caloris acrimoniam, at senile corpus cùm aridum atque frigidum sit, & parum calidi innati, & qualitaté caloris remissam obtinet. Quæ omnia, ut nobis deseruiant, præsentique adaptentur negocio, dicamus humanum corpus eo modo calidum esse, atque humidum, quo uer calidum humidumque à nonnullis priscis dicebatur, quos redarguit Gal. cum ipsum sit maximè temperatum: & eo itẽ pacto, quo pueri calidi atque humidi nuncupantur, cùm tamen eorum corpus εὐκρατόν, idest bene temperatum existat. Congruebat.n. humanam animam omnium formarum, quæ sub Lunę cõcauo comprehendũtur, pręstantissimam, in temperatissimo diuersari hospitio, ut suis excellentioribus muneribus fungi ualeret. Quapropter exarauit Arist. lib. 2. de Anima, eos, qui molles carnes habent mente pollere: qui uerò duras, torpidos atque obtusos existere. Cæterum cùm satis superq; euagata fuerit oratio nostra, iam ad ruminantia redeat, quibus cum pabulum à stomacho per gulam ad fauces retrocedere statutum sit, quispiam fortasse quærere posset, an eiusmodi alimenti regressus naturalis an uiolentus sit. Quandoquidem nec naturalis uidetur ob escæ grauitatem, nec uiolentus cum à natura cõparatus sit. Perplexa quæstio perplexè sic soluatur, talis nutrimenti in ruminantibus ad os reditus, & naturalis & uiolentus motus existit: naturalis sanè, cum à naturali facultate administretur, uiolentus uerò ob alimẽti pondus. Quæ quidem solutio hoc pacto reflectetur, si dixerimus, ꝙ neque naturalis est iste motus, neque uiolentus: naturalis profectò non erit iudicãdus ratione grauitatis mobilis, uiolentus uerò nequaquam censetur ratione facultatis operantis. Naturalis igitur, & uiolentus: non naturalis, non uiolentus: naturalis, non naturalis: uiolentus, non uiolentus erit eiusmodi motus. Quod quidem excretioni etiam per uomitum factæ accommodari necnon posse uidetur, quæ & ipsa ab expultrice potentia naturali pendet, cuius munus est nocua abigere: in hoc tantum est discrimen, quòd in uomitu natura à re molesta irritatur, in ruminatione nequaquam. Immo si accuratius rem ipsam perpenderimus, istum alimenti ascensum naturalem esse cognouerimus, si nutrimentum neutiquam uti ponderosum & graue,

Tex. 94.

...alimen. egressus ...turalis, ...olentus

ue, sed veluti nutrimentum animaduerterimus. Etenim nutrimentũ est, quod enutrire potest: at ruminãtia nequaquam nutriet pabulum, nisi ruminatione priùs læuigatum fuerit, quæ læuigatio fieri nequit, nisi ad os tanquam ad pistrinum retrocesserit pastus. Hic itaque alimenti motus respectu item mobilis, naturalis nuncupandus erit. Quòd autem nutrimentum non sit nutrimentum, nisi enutrire ualeat, Hippocrates lib. de Alimento manifestauit ijs verbis. *Alimentum non alimentum: si alere non potest nomine alimentum, re autem non: opus alimentum, nomen autem non.* Ex quibus uerbis exploratum habetur, alimentum, quod alere nequit, æquiuocè alimẽtum uocari. Hunc Hippocratis locum explanans Fracantianius impedimenta recenset, quibus nutrimentum in aliti substantiam migrare nequeat, dicens: *Quòd verò non alat, quod ad alendum sumitur, est vel ratione substantiæ, vel quantitatis, vel qualitatis, vel ordinis, vel temporis, uel externorum.* Quibus alimenti impeditionibus hoc insuper addi poterit in ruminantibus, pabulum scilicet nondum ruminatione mollitum: quam sanè ruminantium alimenti conditionem, si ad qualitatem redigere voluerimus, erit qualitas pastionis ruminantium propria. Inter cętera, quæ de ruminantibus ab Aristotele ęnarrãtur, hoc unum est, quòd ipsa maiori uoluptate afficiantur dum ruminant, quàm dum edunt: scriptum enim reliquit lib. ix. de Historia. *Animalia, quibus ruminare in more est, proficiunt, delectanturq́; non minus in ruminando, quàm edendo.* Qui sanè loquendi modus prægnãs est, atque latentem uim quandam præ se fert: denotat nanque non parem modò voluptatem percipere in ruminando ruminantia, quin etiam multò maiorem. Quandoquidem gustus alimentorum sapores rudè mãsorum perfectè sentire nequit, cuiusmodi ea sunt, quę ruminantibus priùs deuorantur: at pabulum ruminatione lęuigatum in arctissimos linguæ meatus se ipsum infarcit, quasi rimas impleat: quamobrem tunc pastionis sapores gustus instrumentum valentiùs feriunt, cùm pabuli nondum perfectè lacerati sapores sint quodammodo potentia gustabiles, attenuati autem actu gustabiles existant: hincq́; varij in ruminantibus voluptatis gra[d]us scaturiunt à maiori, minoriue pastus attritione emanantes. Hac itidem ratione contingit, ut incisa minutatim carne gustus ipse vehementiùs oblectetur: necnon illa, quę à coquis priusquã coquatur acriter flagello percussa fuerit: atque etiam quæ animalis sit, neutiquam recenter mactati. Gustus nanque sapores eiusmodi carnium manifestius percipit, cùm profundius introducantur, atque arctissimos linguæ poros angustioresq́; meatus penetrent. Quocirca quicunque esuriunt sapidiores iudicant cibos, non ob cupiditatem solum-

Nutrimenti impedimenta.

Circa si[...] [...]em.

Cur ruminantia ruminando magis oblectentur.

ſolummodo, quæ rem exoptatam iucundiorem reddat, quinimmo quia linguæ pori in eſurientibus inaniti ſint, qui dum tenuioribus alimenti portiunculis infarciuntur, maiorem animali inducunt voluptatem. Etenim animalis particulę à nutrimento inopes ab exilibus venis, quæ ob illarum anguſtiam capillares paſſim uocantur, ſanguinem protinus ſugunt, quibus venulis inanitis à maioribus vaſis ſanguis ſuppeditatur: hæ autem maiores uenę uacuæ cùm ſint, ab omnium maxima ſanguinem hauriunt, ob ſui amplitudinem caua nuncupata, cùm ſit cunctarum quaſi ſtipes, quæ ab epate ortum ducit, in cuius ſinu tanquam in proprio ſolo infigitur, eiuſq; radices ſunt uenæ per meſenterium diſperſæ, inteſtinis uentriculoq; finitimę, quarum extremitates puriores alimenti partes in ventriculo elaborati auidè ſugunt: at uentriculus, qui cæteris membris alimenta ſuggerit, ſi vacuus extiterit, cibum quaſi diuulſus exquirit: quæ quidem uentriculi appetentia ob ipſius ſenſum animalis fames à medicis nuncupatur, cùm altera, quę abſque ullo ſenſu in ſingulis fit partibus, naturalis uocari ſoleat. Cùm itaque naturali fame excruciatur animal, ſingulas corporis partes inanitas eſurienteſq; habeat neceſſe eſt: inde fit, ut linguę meatus cùm uacui ſint, per ipſos tenuiores alimentorũ particulæ permeare queant, atque ſtrenuè guſtus ſenſum commouere. Sed ne nimio progreſſu noſtra flacceſcat oratio, receptui canentes, ruminantia animalia dicamus multò maiorem ruminando oblectationem præſentire, quàm in pabulo deuorando, cùm ob maiorem paſtionis tenuitatem magis linguæ referciantur meatus, & eò magis ſi famis acerbitate infeſtentur. Ruminantia ergo ad fauces paſtum egurgitare ſatis ſuperque comprobatum ſit.

Duplex fames.

SYNTAGMATIS SECVNDI, FINIS.

DE

DE CORNIBVS,

SYNTAGMA TERTIVM.

RVMINANTIVM varias species, ac diuersa genera natura procreauit. Etenim alia utranque maxillam obtusis dentibus refertam obtinent, in quibus nulla conspicitur acies: alia verò superiorem incisoriis dentibus uacantem gestant, quorum alia cornibus donata, alia destituta sunt. De cornigeris priùs, subinde de ijs, quæ & cornibus, & dentibus orbata sunt, atque de dentatis postremò à nobis habendus erit sermo. Cùm igitur de cornigeris disputaturi simus, operæprecium erit de cornibus priùs disserere. Cornua quandoq; propriè, & quandoque metaphoricè capiuntur: cornua propriè sumpta sunt beluarum arma fronti infixa, uel naribus adnata: at cornua per translationem accepta, multifariam recipiuntur. Luna nanque cùm falcis speciem præseferat, post suam cum Sole copulam, tunc eius fulgentes extremitates, atque curuos angulos, cornua appellat uniuersus poëtarum chorus, illaq; ob argentei candoris speciem argentea nuncupat: vnde Luna passim cornuta dicitur. Amnium quoq; curuitates atque alueorum flexus, cornua nominantur: quòd scilicet cornuum instar flectantur. Hinc pictores flumina cornigera, & tauriformia pinxerunt, & poëtæ finxerunt. Verg. lib. IIII. Georg. Cornua metaphoricè sumpta.

Et gemina auratus taurino cornua vultu
Eridanus. Valer. Flaccus lib. I. Argon.
Flatis cornibus amnes. Et lib. VI.
Terrificis undans cornibus Hebrus.

Nec

Nec solummodo poetæ, sed & Cicero lib. IX. Epist. ad Atticum, sic metaphoricè cornua sumpsit. *Ab utroque portus cornu moles iacimus.* Quod etiam Suetonij Tranquilli historia comprobari posse uidetur, quippe qui scripserit Epidium rhetorem prædicare solitum, se à C. Epidio ortum fuisse, quem ferunt olim præcipitatum in fontem fluminis securi, paulò post cum cornibus extitisse, ac statim non comparuisse, in numeroq; Deorum habitum. Prominentibus itaque cornibus flumina figurabant ueteres, uel ob historiam nuperrimè recitatam, uel ob flexuosos eorum lapsus, uel propter mugitum & taurorum instar atrocitatem. Item per antennarum cornua utraque antennæ pars intelligitur. Verg. lib. III. Æneid.

Cornua velatarum obuertimus antennarum.

Similiter in exercitu dextra pars dextrum cornu, sinistra sinistrum cornu nuncupatur. Terentius in Eunucho

In medium huc agmen cum vecti, Donax: Act. 4. Scen. 7.

Tu Simalio in sinistrum cornu, tu Syrisce in dextrum.

Amplius cornu genus est tubæ obtortæ, à quo cornicines dicti sunt: quia quod nunc ex ære est, fiebat olim bubulo cornu. Verg. lib. VIII. Aeneid.

Rauco strepuerunt cornua cantu.

Veteres cyathis corneis. Necnon cornu poculum significat: ueteres enim cornibus bibebant: quamobrem Indiæ Reges pateris ex cornu fabrefactis, & priscos poculis cornu modo cœlatis usos fuisse legitur. Cæsar Bel. Gal. lib. VI. de feris loquens, quæ in Hercynia sylua nascuntur, de uris beluis meminit, de quibus inter cætera hæc prodidit. *Amplitudo cornuum, & figura, & species multùm à nostrorum boum cornibus differt: hæc studiosè conquisita, ab labris argento circuncludunt, atque in amplissimis epulis pro poculis utuntur.* Plinius lib. XI. *Vrorum cornibus barbari septentrionales potant.* Cap. 37. Apud Athenæum, & Nicandri in Alexiphar. interpretem legitur, ueteres bouis cornu pro poculo usos fuisse. Inde factum est, ut cornutus Bacchus à Nicandro diceretur, & ab Orpheo in Hymnis βουκέρως, & δικέρως uocaretur, idest bucerus, & bicornis. Hinc itidem Græcorum pleriq; Dionysium tauriformem, tauricipitem, tauricornem, & bugenem effingebant, appellabant, colebant: in Cyzico nanque tauriformis colebatur Bacchus, & ab Argiuis βουγενής, hoc est boue genitus: cui sanè consonat, quod Ouidius cecinit. Cornutus Bacchus

Accedant capiti cornua, Bacchus eris.

Diodorus tamen cornua Baccho ideò attributa fuisse tradit lib. V. quia primus ipse boues iugo iunxerit, & Bacchus idem sit, & Osiris:

uerum

nerùm lib. III. Dionysium cornutum prodiderat, quòd Ammonis filius fuerit, quippe qui arietinum caput cum cornibus habuerit. Bacchum cornutum fuisse formatum existimauit Phurnutus, quòd audaces uinum faciat: cornua enim pro audacia capiuntur. Ouidius in Arte amatoria.

Tunc pauper cornua sumit.

Porphirio scribit lib. II. Carm. Horatij. *Cornua Libero patri, & nonnullis aliis assignantur, quoniam scilicet vinolentia proteruitatem, & contumaciam addere solet, quę per cornua significaretur.* Festus. *Cornua liberi patris simulacro adiiciuntur, quem inuentorem uini dicunt: eò quòd homines nimio uino truces fiant.* Proinde Bacchæ mulieres, utpote Liberum patrem imitantes, cornua ferrent, Mimallones nuncupatæ

Saty. I. fuerunt. Vnde Persius.

Torua Mimalloneis implerunt cornua bombis.

Hæ quoque Ogyrides, & Bassarides, & Thyades uocatæ sunt. Bacchus insuper *ταυρόφαγος* nuncupatus fuit: nam dithyrambici carminis præmium erat taurus: quinimmo etiam taurus dictus est. Diana item à cornuum figura *ταυροπός*, & eadem *ταυροπόλος* appellabatur: quin & Pallas *ταυροπόλα* dicta, & apud Andrios *ταυροπόλος*.

Synt. 7 Lilius Gregorius Gyraldus lib. de Historia Deorum, antiquos cornibus bibisse comprobare sic nixus est. *Illud etiamnum indicio esse potest, quòd Græci κεράσαι dicunt miscere, videlicet à cornu uocabulum deflexum: & κρατήρ, quasi κεράτηρ, à κέρας quod cornu significat.* Insuper sunt qui cornua concinnas comas significare uelint, quas Græci *κέρατα* nominant: unde & *κείρειν* tondere dicunt, hocq; Vergilij autoritate comprobant, qui lib. XII. Aeneid. cecinit.

Et rubræ cornua cristæ. Hoc est comæ.

Iisce cornibus Lysimachus Rex in eius nomismatibus impressus cernebatur. Armenos necnon sacerdotes, ac Lydos cum eiusmodi concinnis nonnunquam conspicimus. Apud Homerum quoque, & Sophoclem cornua comas designant concinnas, quos secutus Iu-

Saty. 13. uenalis dixit.

Et madido torquentem cornua cirro.

Ampliùs ambos uteri angulos, ac ueluti papillas, uasorum muliebre semen deferentium insertionem recipientes, à Diocle cornua ap-

Cap. 3. pellari certum est, ut refert Gal. lib. de Dissect. vuluæ: quippe qui ob superioris uteri partis utrobique extuberantiam, nascentibus boum

Cap. I. cornibus similes sint: immo ipsemet Arist. lib. III. de Historia, uuluarum extremitates cornua uocari testatus est, per quas uuluæ semen ex testibus attrahunt, uti inferius per ceruicem: hinc etiam per in-

H somnia

somnia, citra uiri congressum, semen in uterum mulieres excernere, & hoc inibi contabescens, morbos parere maximos, animaduertebat Andernacus in suis Institutionibus anat. quibusmet cornibus fir matur uterus. Principis item Venetiarum diadema cornu uocare consueuerunt. Alia plura metaphoricè cornua significare poterunt: sed quæso cornua propriè sumpta aggrediamur, à quibus animalia cornibus armata cornigera nuncupantur. Cornuum materia uel est remota, uel propinqua, uel magis propinqua. De materia remota locutus est Arist.lib. 11. de Generat.animal. *Sed vngues, pili, cornua, rostra auium, & calcaria, & si quid eiusmodi aliud est, ex cibo gignuntur aduentitio, & auctiuo, quem tum à fœmina, tum deforis sibi acquirunt*. Cornuum itaque materia remota est cibus aduentitius, quem eo in loco Philoponus interpretatur alimenti excrementum. Siquidem Arist.ibi naturæ solertiam animaduertens, eam prudenti patrifamilias apposité comparauit, qui optimis cibis, ueluti siligine liberos alit: deterioribus, uti farina, seruos: uilissimis, sicut furfure, animalia, quæ ob contubernium socia nuncupauit, cuiusmodi sunt Gallinæ, & sues: sic quoq; naturam ipsam in animalis fabrica ædificanda ex puriori materia, sensuum organa construxisse, ex minus pura ossa, & ex impuriori adhuc pilos, rostra, cornua, & id genus alia molitam fuisse affirmauit Arist. Cornuum materiam non solùm aduentitium cibum uocauit philosophus, quinimmo & auctiuum, for tasse, quia (ut ibidem ait) duplex sit alimẽti ratio, altera nimirum nutriendi, altera uerò augendi: scriptumque reliquit lib. 11. de Anima, quòd alimentum secundum quod est hoc aliquid & substantia nutrit, & secundum quod est quantum, auget: præter quas duas nutrimenti vtilitates, datur & tertia, seminis scilicet procreatio propagationi destinata. Cornuum igitur materiam nuncupauit Arist. cibum auctiuum, duplicem eiusmodi materiei innuens usum: quia cùm augeat, nutriat necnon prius necesse sit. Aduentitium autem nominauit, hoc est excrementitium. Siquidem ex alimentorum procreantur, & nutriuntur excrementis partes illæ omnes ab Aristotele ibidẽ enumeratæ: si modò hæc partes nuncupari liceat, cùm Gal. lib. Artis med. à numero partium ea omnia exploserit, quorum nullum regimen sit, sed tantummodo generatio. Verumenimuero occurrit difficultas, lib. nanq; 11. de Generat. animal. præcitato loco asserebat Aristo. cornuum materiam, & id genus aliorum tùm à matre, tum deforis subministrari: dubitandique ratio talis sit, si cornua in corrigeris non erumpunt, nisi posteaquam in lucem edita fuerint, quì fieri poterit, ut à matre materia suppeditari possit? Nisi forsitan cornuum primor-

Margin notes: [T]riplicem cornuũ [m]ateriam. — Cap. 6. — [M]ateria [r]emota [c]ornuum. — Tex. 74 — Cap. 8. — Cap. 4. — [Inst]antia. — [S]olutio.

primordia,ac tanquam semina in matris vtero cornigeris innata,insitaque esse dixerimus: quemadmodum quoque & dentium radices in fœtus gingiuis,intra uuluæ claustra adhuc morãtis,in propriis alueolis plerunque latitare consueuerunt. Amplius negocium facessit maximum, an eademmet augendi uis sit, quæ in iunioribus spectatur animalibus,dum maiorem corporis molem adipiscuntur, & quæ in cornibus,pilis,vnguibus,auium rostris,atque calcaribus inest. Equidem (vt quid sentiam fatear) neutiquam mihi eandem facultatem esse uidetur. Quandoquidem ex alimento animalia augentur: at enumeratæ partes ex recremento. Animalia insuper omnia statum atque præfinitum suæ habent auctionis tempus,in quo debitam corporis molem acquirunt, & quo transacto augendi facultas omnino otiatur: quinimmo in senectute cum reliquo corpore & mẽbris com minui ossa iudicauit Arist.loco præallegato, cui sic consentit Dauid. *Quia defecerunt sicut fumus dies mei: & oßa mea sicut cremium aruerunt*. At partes illæ per totum uitæ curriculum augescunt, nec ullam excludunt ætatem, vllumve tempus excipiunt, in quibus non adaugescant: atque in ipsamet senectute non modò comminuuntur, immo magis ac magis crescunt: extremo tantum senio excepto, in quo sanè cùm permutari nequeat alimentum, nequit etiam excremẽtũ fieri,quod illis partibus nutrimentum suggerat. Animalia sana melius augescunt,quàm ęgra: cunctę enim animæ uires ob ęgritudinem languescunt, præsertimque ipsa nutritio flaccescit, auctioni usque adeò necessaria. At enumeratæ partes ualentius adaugescunt, dum animantia ægrotant. Huiusce rei testem appello Aristotelem,qui loco sæpius adducto,hæc scriptis commendauit. *Pili autem, & eorum cognata omnia, quandiu insunt, tandiu augentur: & magis cùm corpora aut ægrotant,aut senescunt, atque decrescunt. Quoniam plus excrementi tantisper remanet,cùm minus in partes præcipuas consumatur propter senium, aut morbum*. Iisce itaque argumentationibus harum duarũ augendi uirium dissimilitudo demonstrari poterit. Illæ animæ facultates,quæ diuersa habent obiecta,inter se distinguuntur: sed duæ illæ iam dictæ adaugendi uires diuersa habent obiecta, inuicem ergo distinguantur,necesse est. Maior nota est ex ijs, quæ scripsit Aristo.in 11.de Anima,ubi uult,quòd potentiæ dispares,dispares obeãt operationes, & quòd distantes operationes circa dissimilia uersentur obiecta. Quare ex obiectorum dissonantia,facultatum dissimilitudo coniectari licet. Minor item manifesta est, altera enim auctio ex alimento conficitur,altera uerò ex alimenti recremento: at alimentum,& alimenti recrementum,ut sanguis & lotium,ualde differunt.

[Margin notes: An duæ augendi uires sint. — Lib. 2. de Gen. ani. c. 4. — Psal. 101. — Lib. 2. de Gen. animal. cap. 4. — Rationes, quibus duas augendi uires esse ostenditur. Prima ratio. — Tex. 33.]

Insuper illæ potentiæ, quarum altera in alia longè impari ætate magis operatur, inuicem discriminantur: at duæ illę auctrices uires sunt huiusmodi. ergo. Maior neutiquam uidetur probatione egere, disiunctę nanque auctiones ex disiunctis scatent potentijs. Minor item clara, cùm Arist. dixerit pilos atque alia eiusmodi, decrescente corpore magis adaugescere. Adhuc illæ animæ facultates dispariles sunt, quæ in repugnantibus corporis animalis affectibus firmius agunt: at illæ duæ auctrices uires, in contrarijs animantis affectibus, robustius exercentur, dissimiles ergo. Maiorem ob sui claritatem haud confirmabo. Minor item nota, in bona nanque ualetudine multò melius quàm in mala adaugetur corpus: licet ob corporis maciem secus quandoque iudicet sensus uulgaris: vel si reapsa augescat quandoque, hoc accubitus potius quàm ægritudinis ratione cõtingere arbitrãdum est, cùm talis corporis situs auctricem lacessat facultatem; ipsa scilicet membrorum extensione. At pili & id genus alia in aduersa ualetudine secundum Aristotelem magis crescunt. Sequitur itaque, quòd dissimiles sint eiusmodi potentiæ auctrices. Amplius illæ animæ uires, quæ longè dissimilia sibi determinant subiecta, uariæ sunt: at illæ longè diuersa sibi determinant subiecta, ergo. Nam (ut maiorem tanquam manifestam relinquamus) minor hoc pacto corroboratur. Quandoquidem altera auctio in propriè dictis partibus insita est, altera uerò in ijs spectatur, quæ additamenta potius existunt, quàm ueræ ac legitimæ partes: eiusmodi sunt pili, ungues, rostra, calcaria, atque id genus alia. Alia itidem argumentatione harum duarum uirium dissimilitudinem astruere poterimus. Etenim ijs, qui uitam cum morte commutauerint, nec anima, nec vllum animæ uestigium inest: attamen mortuorum pili adaugentur, ut testatus est Arist. quamuis oriri nequeant ob mortis gelu: cui ipsa etiam adstipulatur experientia. Mortuorum item ungues augescere fertur, quorum quidem auctionem putridam vocauit Philoponus in procemio lib. de Anima: eiusmodi nanque auctio à putredinis calore in ijs, qui ex hac uita migrauerint, administratur, quasi naturalis caloris æmulus existat, stellarum elemento proportione respondentis, vt prodidit Arist. lib. 1 r. de Gen. animal. vbi vult, quòd in semine, spumoso corpore, spiritus contineatur, in quo spiritu inhęreat hæc quasi cœlestis natura. Opinatus verò est Plotinus lib. 1 1. de Dubijs animæ, pilos atque ungues ideò in defunctis augeri, quia post interitum per aliquod temporis spatium, quodpiam uitæ uestigium in cadauere perseueret, quod ad pilos procreandos efficax sit: perinde ac uideamus post ignis recessum calorem, ubi incendium fuerit, adhuc

Lib. 2. de Gen. animal. cap. 4.

Cap. 8.

seruari.

seruari. Alexander tamen, siue Aphrodisiensis fuerit, siue Trallianus, veluti Antonius Marius Cananus, atque Mercurialis, tam emũctæ naris uiri iudicarunt, aliam & probabiliorem sanè adducit rationem lib. 1. Probl. inquiens, quòd re uera uita functorum pili & ungues non accrescunt: sed marcescente carne tum pilorum, tum unguium partes usq; ad radices excarnificatas sese manifestare affirmauit: ex quo fit, ut longiores appareant. Mercurialis lib. 1. de Morbis cutaneis, Alexandri sententiam amplexus Plotini opinionem repudiauit. Siquidem recedente anima (ut ait ipse) nihil animæ ipsius facultatum in corpore remanet: sicuti etiam abeunte Sole & radij & lumen illico obeunt, cùm morientis corporis resolutio fiat usq; ad materiam primam: refellensq; Plotini solutionem inquit, quòd ad pilorum accretionem necessariò requiritur uis expultrix, quę in mortuis dubio procul euanuit corporibus. Attamen putarem ego (cùm nemini præclusus sit philosophandi aditus) eiusmodi expultricem facultatem in cadaueribus commorantem, nequaquam illam esse, quæ caloris naturalis ministerio suas in uiuente corpore moliebatur functiones, sed aliam existere, quæ putridi caloris ope operetur: non secus ac in putrescentibus corporibus situm efflorescere, lanuginis instar, cernimus. Cæterùm cùm duas in animalibus augendi uires animaduerterimus, duas quoque in arboribus spectari haud erit reticendũ: quod ut planius intelligatur, sciẽdum est, quòd quemadmodum animalia septem habent ætates, in quas totum eorum uitæ curriculum distribuitur, ita etiam & quodammodo arbores: in ijs nanque quasi infantia cernitur, pueritia, adolescentia, iuuentus, consistentia, quæ tum à medicis, tum ab Aristotele conceditur lib. de Iuuentute & Senectute &c. in arboribus tandem senectus prima & ultimum senium spectatur: hac enim serie tota arborum uita extenditur, ut prius sint germina, quasi infantulæ: protinus subfrutices, quasi puerulæ: mox frutices, quasi adolescentulæ: inde arbores, cùm ad perfectam quandam magnitudinem peruenerint, in quibus conspicitur iuuentus cũ aliqua accretione, consistentia, & utræque senectutes, quarum postremam Arist. loco nuper adducto in plantis ariditatem uocauit. Rami illi, in quos disperguntur arbores, dum adhuc subfrutices sunt, tandiu augescunt, quàm diu & stipes: noui autem illi rami, qui à primis propagantur trunco contiguis, augentur etiam posteaquam & stipes & priores rami iam in auctionis opere cessauerint. Quare dico, quòd uis accrescendi stipitis, & priorum ramorum una numero est iudicãda, ab ea tamen diuersa, quæ iunioribus ramis insita est: cuius sanè diuersitatis hoc sit inditium, immo & satis firmum argumentum, quia

Problem. 141.

Cap. 3.

Duas in arboribus esse accretionis uires.

Arborum ætates.

Cap. 14.

iuniores

iuniores rami arboris essentiales partes minimè sint. Siquidem si arboris essentiales partes existerent, eadem numero arbor neutiquam perseueraret: putatores enim arborum ramos amputant, quibus reci sis alij noui suggeruntur: atqui interemptis cuiusque rei essentialibus partibus, & alijs earum loco substitutis, corrumpatur ipsa necesse est. Nil mirum itaque, quòd iuniores illi rami minimè augescen te stipite augescant, cùm numero distinctæ accrescendi uirtutes huic atque illis innatæ sint: quæ adaugendi uirium diuersitas clarius in varie insertis arboribus apparet, quas uarios edere fructus conspicimus, ut alius ramus pira proferat, alius mala, alius cerasa, & alius alios procreet fructus, prout diuersi surculi conglutinati fuerint, qui quidem arboris trunco atque prioribus ramis inhærent, tanquã proprio solo: inde contingit, ut sapidiores edant fructus, quia magis elaboratum exhauriant succum. Porrò coniectandum est, an cornua, pili, ungues, auium rostra, & calcaria propriè adaugescant: an scilicet in earum accretione illæ seruentur dotes, quas necessarias Aristo. censuit lib. 1. de Ortu & Interitu. Prima accretionis conditio est, quòd quælibet pars eius, quod augescit, augescat. Altera, quòd extrinsecus aliquo adueniente accretio fiat. Tertia uerò, quod accrescit permaneat. Cornua quippe, auium rostra, atque calcaria hasce tres accretionis proprietates retinent: at ungues, & pili penes solam longitudinem augescunt, nequaquam autem secundum latitudinem, altitudinemque semper in maiorem attolluntur molem, sed solummodo cum & reliquę corporis partes in molliori ætate adaugentur. Neque item prorsus tertia accretionis circunstantia seruatur: nouæ nanque unguium, atque recentiores pilorum partes abiiciunt vetustiores: indeque per recentiorum partium additionem, & uetustiorum expulsionem, maiorem consequuntur longitudinem ungues atque pili. Proinde Auerroes lib. IIII. Physicorum, & in 1. de Cœlo, eiusmodi incrementum, additamentum potius esse, quàm verum ac legitimum augumentum arbitratus est: non secus ac obesa animantia adaucta iudicantur. De unguium pilorumque accretione Fernellius Ambianus lib. 1. suę Physiologię differens, hęc literis consectauit. *E summis digitis ungues emergunt, tanquam clausulæ eorum tendonum, qui ad extremos digitos desinunt: ab ijs enim excrementi & eluuiei quiddam semper emanat, quod in unguium radices confluens, materia fit illis perpetuò augescentibus.* Et mox de pilis disputans subdit. *Sic pilis ex crassiore et fuliginosa humorum alluuie ortus ducitur, quæ per angusta cutis spiracula, tanquam foras propulsa, impacta hęret in transitu, vt non sponte vacuari possit: sed alia rursum è profundo sublata hanc ferit impellitq́,*

tunc

Margin notes (left): [...] sapidio[...] sint in[...] orũ fru[...] — [...]retionis [...]itiones. — [...]ngues & [...] impro[...] accre[...]

Margin notes (right): Tex. 13. — com. 63. com. 22. — Cap. 15

tunc hanc rursus alia, & multo tempore coniunctæ, aliæq; super alias impactæ, corpus quoddam reddunt & conformant ex transitus angustia stipatum, quod denique à sui simili eluuie vehementer ictum foras propellitur, iam ueri pili formam adeptum, huncq; in modum quasi succrescendo semper augescit. Circa vnguium, pilorumque continuam accretionem, illud commonefaciendum est, pilos & ungues, nisi tondantur, perpetuò adaugeri minimè posse: cùm enim longitudinem quandam præfinitam adepti fuerint ungues atq; pili, ab auctione omnino cessant: quod quidem de mulierum capillis satis conspicuum est: ad calcem enim & ultra etiam muliebres comæ porrigerentur, nisi longitudinis terminus ipsis esset statutus. Quocirca si ungues ad uiuũ resecentur, neruosa excrementa promptius excernuntur, & si caput monacorũ more ad cutem tondatur, identidem, fuliginosa recrementa leuiori negocio foras abiguntur, cùm unguium pilorumq; incisio expultricem facultatem irritet, atque peruellat: sin uerò ungues atque pili nunquam tondantur, expultrix uirtus tandem grauata nequit amplius tãtam unguium, pilorumq; longitudinem propulsare. Hinc neotericorum usus comas tondendi magnopere laudandus est. Cornuum proxima materia est terrestre alimenti excrementum. Etenim cornua ex terreno principiorum genere confecta sunt, ex Galeno lib. IX. de simplici medicina. Inde accidit, ut cornigera plerunq; grandiora sint, cùm maioribus animalibus maior insit terrenæ substantiæ copia, uti Arist. in III. de Partibus, ijsce uerbis memoriæ prodidit. *Primò igitur plus corpulenti, terreniq; in animalibus grandioribus inest: cornigerorum autem nullum admodum paruum esse nouimus. Omnium enim quæ explorata habemus minimum caprea est. &c.* Omnia uiuentia ex ijsdem, ex quibus constant, nutriuntur: constant autem ex quatuor elementis, nutriantur ergo ex illis necesse est: atqui cùm in eis mista atque confusa sint, ex mistis etiam alimenta petant opus est. Verùm quamuis nonnullas plantas in lacubus, paludibus, & aquis stagnantibus, oriri, nutriri, augescere, floresq; & folia & ramusculos & tandem semina edere cernamus: cuiusmodi est utraque nymphea, alba scilicet atque lutea, quæ cùm aquosis gaudeant locis eiusmodi nomen sibi uendicauerunt, ex Dioscoridis sententia lib. III. Attramen illa aqua minimè simplex ac purum ab omniq; mistione liberatum elementum existit. Mulieres quoque nostræ ocimum quandoque in uitreis phialis custodiunt, in quibus aqua nutritur, augetur, atque efflorescit: ubi naturæ solertiam in eius radicibus propagandis & conspicimus, & admiramur. Cornigera itaque ex quatuor nutriantur elementis oportet: hinc emergunt quatuor excrementorum genera

[Margin notes: Quandoq; vngues & pilos non augescere. — Proxima cornuum materia. — Ad initium. — Cap. 2. — Viuentia ex simplici haud nutriri elemento. — Ca. 131. — Quatuor esse excrementorũ genera.]

ra elementis proportione respondentia. Non enim est reperire escam adeò lectam & exquisitam, ob mistorum dissonantiam, ut cuncta prorsus in nutriti substantiam migret. Quocirca existimandum est nullum esse cibum, qui humanum corpus melius enutriat, & cuius pauciora relinquantur excrementa (licet uictus omnino ferinus sit) ipsa nempe humana carne, qua olim antiquissimi circa Pontum Scythę, ab hac feritate Antropophagi nuncupati, uescebantur: & nunc Cannibali noui orbis incolæ humanam carnem truculenter liguriunt. Quippe literis mandauit Arist. lib. I I. de Ortu & Interitu, quòd in habentibus cognationem facilis est transmigratio. Et in I I. de Anima tanquam arbiter litium antiquorum constitutus asseuerauit, quòd alimentum inconcoctum est contrarium, concoctum verò simile. Quapropter iecur iecore, cerebrum cerebro, & cor corde ob eiusmodi affinitatem promptius & melius enutriri credendum est. Hac forsitan ratione ab ijs, qui medicinam faciunt excogitatus fuit mumiæ usus: mumia uerò fit, cùm Iudaico more cadauera aloë, myrrha, ac etiam balsamo commistis infarciũtur, quę omnia tempo ris tractu legitimam præbent mumiam, de qua sermonem faciens Serapio affirmauit, quòd sepulcrorum mumia è myrrha aloe aliisq; conflatur, superaddita necnon humiditate, quam humana corpora exudant. Spuria autem conficitur, cùm asphalto pice misto, uel pissasphalto corpora replentur. Mumiam inquiunt medici, plurimis & ijs quidem atrocibus morbis opitulari: quod non modò ab eius manifestis qualitatibus prouenire credendum est, quinetiam ab ipsa humanæ carnis cognatione: sicuti item humanum craneum in puluerem redactum comitiali morbo laborantibus opitulari circumfertur, & alia quoque ossa uariis mederi languoribus, si os suum cuilibet ascribatur membro. Nec propterea corruit celebre illud axioma toties in medicina decantatum, quòd scilicet contraria contrariis curentur: directè nanque contraria contrariis fugantur: indirectè autem necnon similibus propulsantur. Etenim languentia membra similibus recreantur, quorum facultates corroboratæ ad arcendum morbum ualentius insurgunt. Nec solum sæuus uorandę carnis usus apud barbaros, & exteras gentes receptus fuit, quinimmo recentioribus annis in medio Italiæ sinu, ac frequentiori eius regione, inuenta est uirorum mulierumq; multitudo adeò efferata immanis atque truculentissima, ut carnem helluaretur humanam, ut intolerabili liguritione eius sanguinem absorberet, de quorum feritate Ioannes Franciscus Picus in I I I. de Strige commemorauit. Philostratus dæmones humani sanguinis auidissimos reperiri opinatus est, quos à nonnul-

Margin notes (left, cropped): ...manam ...em ma ...è enutri · ...omodo ...miæ usus ...oductus · ...omodo ...tio fiat ...confimi · ...emones ...nani san ...nis aui-

Margin notes (right): Tex. 2[?] · Tex. 45.

nonnullis Lamias & Lemures nuncupari testatus est, hosq; amore & libidinis incendio excandescere, simulatisq; blanditiis formosos allicere, ut immani helluatione truculenter eos dein deuorent. Iudas Apostolus beatus in Epistola, hæc memoriæ mandauit. *Similiter & hi, qui carnem quidem maculant*. Quæ uerba aliqui de dæmonibus intelligenda esse putarunt: sed glossa communis hæreticis ascripsit, & interlinearis de damnandis interpretata est: & per maculare carnem sodomiæ uitium exposuerunt. Verum ne ab instituto nostro nimium recedamus, humanam carnem recremẽtis haud redundare asseueremus: & ut reuertamur, unde digressi sumus, eam dicamus plurimùm homines enutrire. Cùm igitur quatuor sint excrementorum genera, elementis proportione respondentia, terrena scilicet, aquea, aerea, atque ignea: inter terrena sunt recensenda fæces, ac totius corporis sordes: inter aquea lotium, narium & oris humiditas, atq; sudor: aerea autem ac ignea recremẽta ob tenuitatem uisum effugientia per insensibilem pororum euanescunt transpirationem. Veruntamen pleriq; flauas illas & amaras sordes, quæ intra coclearia aurium foramina coaceruantur, ad igneum retulerunt recrementum. Nam cùm quatuor minoris mundi humores cum maioris mundi elementis consentiant, flaua nimirum bilis cum igne, sanguis purus atq; syncerus cum aere, pituita cum aqua, & succus melancholicus cum terra, consequitur profectò, ut aurium sordes ad ignea excrementa redigantur, quippe quæ biliosæ sint, bilisq; ex cõmuni medicorum sententia ignis elementum sapiat. Quoniam verò eiusmodi aurium fœces crassæ sunt atque fœculentæ, licet quatenus ad qualitates attinet, biliosæ uideantur: ratione tamen earum substantiæ terrestres potius censeantur, necesse est. Amarus autem ille succus, qui in bilis folliculo coaceruatur, consistentiæ ratione aqueũ excrementum nuncupari poterit. Magis propinqua cornuum materia est excrementum alimenti osseum, atq; neruosum. Quòd sit osseũ Aristotelis patefacit autoritas lib. II. de Partibus, ubi scribitur. *Proximas esse ossibus partes ostendit tactus etiam illas, ungues, ungulas tum solidas, tum bisulcas, cornua, rostra auium: quæ omnia præsidij gratia adiuncta sunt animalibus*. Sed enim animaduertendum est, quòd hæc naturalia animalium arma, ossea neutiquam, at ossibus propinqua uocauit Arist. Siquidem eorum substantia haud simpliciter ossea existit, uerùm & neruosa: & ut de cornibus loquamur, ea dicamus, cùm ex cute germinentur, atq; ex illius item enutriantur recrementis præter osseam, ex neruosa quoque substantia procreari, cùm substantiam neruosam oleat cutis, à qua deriuantur. Proinde Arist. lib. III.

Magis propinqua cornuũ materia.

Cap. 9.

Cap. 9.

de Historia, cornua cuti insita esse asseuerauit. *Adhęrent cornua cuti potius quàm ossi: unde fit, ut in Phrygia, & alibi boues sint, qui cornua perinde ut auriculas moueant.* Quam quidem Aristotelis sententiam refert Albertus in III. de Animalibus. Quòd autem cornua atque cutis simul conglutinata sint, satis compertum est iis, qui cornigera excoriant: etenim unà cum corio cornua detrahunt: quicquid opinatus fuerit Plinius, qui lib. XI. hęc monumentis commendauit. *Cęterorum ossibus adhærent: ceruorum tantùm cutibus renascuntur.* Porrò natura ex eiusmodi materia cornua, atque alia id genus bestiarum arma fabrefecit, ut firmiora essent: cuius rei fidem facit Gal. lib. I. de Vsu partium, dicens. *Omnes enim animalium particulas prominentes, & nudas ex tali substantia creauit, qualis neq; quassari facilè propter mollitię, neque rumpi propter siccitatem posset: talis autem particula est ungula tam solida quàm bifida, talis calcar, talis cornu.* Verùm fortasse quispiam sic instaret: cùm apud medicos constantissimum sit, neruos esse sensuum organa, si cornuum materia neruosa existeret, procul dubio cornua sentirent: atqui nequaquam sentiunt: sequitur ergo, quòd illorum materia minimè neruosa sit. Qui scrupulus hoc pacto tollatur: quòd scilicet non ex neruosa materia pura ac syncera cornua fuerunt ab ipsa natura fabricata: sed ex fæculenta, quæ quidem ob intẽperiem atque crassitiem sensum non admittat. Adhuc quæri posset, cur inquam igne molliantur cornua, cum adeò terrestria sint. Cuius sanè difficultatis solutio ab Aristotele peti poterit, qui in II. de Gener. animal. hæc scriptis mandauit. *Sed quæ terrena admodum oriuntur parum humoris calorisq; adepta, hęc dum refrigerantur, humore cum calore euaporante duram terrenamq; formam capiunt, ut ungues, cornua, ungulę, rostra: quamobrem igne molliuntur.* Mollificabilia enim sunt ex eiusdem philosophi sententia in IIII. Meteor. *Quęcunq; terrę magis, & cùm euaporauerit totum humidum.* Vbi commonefaciendum est, quòd Arist. per totum humidum intellexit, humidum crassum sensuiq; peruium: non autem quòd totum prorsus humidum per uapores euanescat atque dissipetur: & idcirco cùm frigore concrescant hæ particulæ, calore dein molliores fiunt: calore nanque insitus ille humor funditur, qui fusus mollitiem parit, ubi durities, cùm intus prius lateret, extiterat: veluti etiam flexibile & tractabile fit corium arte elaboratum, si igni admoueatur, quod antea rigidum persentiebatur. Et quamuis enumeratæ ab Aristotele nuper particulę terrestres sint, sibi tamen aliquantulam humoris portiunculam, & eam quidẽ glutinosam reseruarunt, quæ ab igne ad sensum reuocatur: à prædominioq; hanc nomenclationem sibi asciuerunt, non autem quòd humoris

Margin notes: Tract. 1. Cap. 1. — Cap. 37. — Cap. 11. — Obiectio. — Solutio. — Instantia. — Solutio. — Cap. 4. — Cap. 2. Sum. 3.

moris omnino expertes sint eiusmodi particulæ. Illiquabilia tamen sunt cornua, ut ait Arist. lib. III. de Gene. animal. Nam quæcunque colliquantur ab humido ortum ducunt, in quod remeant, ut glacies: atqui cornua, & alię id genus particulę tantum non adepta sunt humorem, ut colliquescant. Varius cornuum color haud leuem parturit ambiguitatem. Siquidem ab Aristotele in II. de Gener. animal. scribitur, ungues, pilos, cornua, & id genus alia ab ipsa cute efflorescere, atque eius colore infici: quod quidem ab eodem necnon philosopho confirmatur, tum in III. de Historia, tum libello de Coloribus: quo in posteriori loco huiusce infectionis rationem reddens, inquit. *Propterea quòd his omnibus alimentum per cutem ad exteriorem ambitum percolatur*. Dubitandi autem ratio talis sit. Etenim boum cornua mucronem habent nigricãtem, cùm tota ferè alba sint: si itaq; cornua cutis colore inficerentur, hanc profectò colorum uarietatem non reciperent. Propositæ difficultatis solutionem innuebat Arist. loco nuper adducto lib. de Coloribus, ubi nigredinem ab antiquitate prouenire admittit: quod sensu necnon stabiliri poterit, cùm senum cutem fuscam fieri cernamus. Quocirca cùm eminentiores cornuum partes uetustiores sint, utpote quæ prius eruperint, nigrorem contraxerunt. Vel dicamus superiores cornuum partes in bobus nigricare, quia ex fuligine enutriantur, quæ cùm à uehementiori calore proficiscatur, maiori etiam impetu fertur, sublimioremq; locum petit. Neutra tamen solutio (vt uerum fatear) prorsus satisfacit. Etenim cuncta cornua in cuspide nigrore inficerentur, obscuritateq; coinquinarentur, si alterutra solutionum ueritatem non respueret. Satis verò fuit nobis locum demonstrasse. Hactenus itaque à nobis ostensum est, triplicem esse cornuum materiam, remotam nimirum, propinquam, & magis propinquam: atque sancitum est, remotam esse cibũ aduentitium & auctiuum, propinquam terrei alimenti excrementum, & magis propinquam osseum atque neruosum. Superest modò, ut cæteras cornuum causas scrutemur. Substantialis cornuum forma nos latet, perinde ac & cæteræ substantiales formæ tenuiter nobis innotescunt: ueruntamen cùm homœomera cornua existant, homœomerorumq; propria forma & peculiaris, eorum sit temperies, cornuum quoq; innatam temperaturam, illorũ formam esse arbitrandũ erit. Efficiens causa, quæ materiam cornibus subministrat, est vis expultrix: instrumentalis, naturalis calor: vniuersalis autem causa, à qua cunctæ animantium operationes scaturiunt, est ipsamet anima. Cornuum finis est cornigerorum animalium salus: ad uim enim aut inferendam aut propulsandam cornigera cornua gestant, uti censuit

Marginal notes: Cap. 11. — Cap. 4. — Cap. 9. Cap. 6. — Dubitatio — Solutio prima. — Solutio altera. — Cornuum substantialis forma. — Cornuum efficiens. — Cornuum finis.

Arist.lib.III.de Partibus.Vnde in solidum mucronem desinunt, quã uis illorum plurima in inferioribus partibus uacua & inania sint, sicut idem philosophus affirmauit lib III.de Historia. *Cornua parte plurima caua sunt ab radice, quatenus ambiunt os, quo i ortum à capite cauo cornu inseritur, totumq; implet: in mucronem tamen solidum exeunt, et simplici parte extrema constant.* Ex quibus Aristoteli s verbis manifestum est, quòd tuber illud ossis capitis, quod inferiorem uacui cornu partẽ replet, nequaquam ipsius cornu pars sit: quare cornu cum illo osse conglutinatur secundùm eam quodammodo coniunctionem, quæ ab anatomicis Gomphosis nuncupatur: hæc uerò est quotiescunque os ossi infigitur, vt dentes, quippe qui in maxillarum præsepiolis impinguntur: non prorsus tamen Gomphosis talis copula vocari poterit: nam licet cornua aliquam ossium sapiant naturam, non tamẽ omnino ossea sunt, cùm (vt diximus) & neruosa existant. Hoc autem rarum & fungosum apparet, vt aliqua ossei nutrimenti portio cornibus suggeratur, illa nempe, quæ primoribus superioris maxillæ dentibus fuerat destinata. Cornua capiti implantata sunt, vt absq; alicuius functionis impedimento enixè & eminus ferirent cornigera. Quapropter Arist. loco præallegato lib. III. de Partibus, Aesopi Momum hoc pacto deridebat. *Rectè etiam capiti cornua mandauit, nec ut Aesopi Momus vitio dat, quòd taurus non in armis cornua gerat, vnde ferire vehementius possit: sed capite parte corporis imbecilla. Non enim ingenio perspicaci ille Momus hęc deprehendit: ut enim si in alia quauis parte cornua haberentur, frustra ponderi essent, nulla in re vtilia: multa etiam officia impedirent. Sic armis quoque infixa sedem omnino ineptam tenerent, non solùm enim, vnde ictus fiant vehementiores considerandum est; sed etiam vnde remotiores.* Et reliqua. Ex cornu uaria artis opera artifices construunt, quæ omnia hic recensere, & parùm vtile, & admodum laboriosum esset: hoc tamen solum silentio non inuoluam, libram scilicet Romanã ex cornu olim fabrefactam fuisse, de qua meminit Gal. lib. I. de Comp. med. per genera, dicens; *Mensuralis libra liquidorum; quæ copiosissima in tota Vrbe ex materia cornea constat.* Et lib. VI. eiusdẽ operis. *Ego sanè libram Romæ vocatam, quam per incisuras distincta cornua metiuntur, ponderaui quandoque, discere cupiens quantum grauitatis pondus contineret, inueni duodecim olei mensurales, decem uncijs ponderum æquales.* Quemadmodum ruminantia cornigera omnia dentium expertia sunt, ita sunt cornibus armata, quę cùm penes varia differentiarum genera distinguantur, non ab re fore existimaui, si eiusmodi varietatẽ indagauerimus, vt cornigerorum, in quo concordant, discordiam agnoscamus. Cornuum discrimina ab ipsorum figura, situ,

Cap. 2.

Cap. 9.

Cap. 2.

De libra Romana.

Cap. 13.

Cap. 8.

Cornuum differentię.

ſoliditate, magnitudine, numero, atque colore ſumuntur. Figura quidem cornua diſtinguuntur. Siquidem alia recta, alia curua ſunt: pleraque tamen inflexa conſpiciũtur: inde Varro lib. de lingua Latina, cornua à curuitate nuncupata fuiſſe cenſuit. Cornua autẽ curua uel ſunt leuiter reclinata, vel in anfractum & gyrum circunducta. Item cornuum alia leuia ſunt & perpolita, alia aſpera & quaſi montoſa: alia ſimplicia ſunt, alia verò in plureis ramos propagata. Situ diſcriminãtur cornua. Etenim alia ſunt in frontis centro implantata, alia in naribus, alia è frontis erumpunt lateribus, aliaq; maxillæ infiguntur, ſi recta modo fuerit Iubæ ſententia, qui exporrectos elephantis dentes cornua appellauit: quamuis eo antiquior Herodotus rectius dentes (ut eſt etiam communis loquendi modus) nominauerit. Cornuũ quoque mucrones uel latera reſpiciunt, uel terga, uel anteriorem partẽ, vel ſupra uel infra inclinãtur. A ſoliditate cornuum diſtinctiones capiuntur. Nanque alia ſolida ſunt, alia inania & vacua: ſolidorumque alia ſolidiora ſunt, alia verò minus ſolida. A magnitudine cornuũ varietates prouenictes eiuſmodi ſunt. Quippe alia maiora, alia minora exiſtũt. Ariſt. lib. de Admir. audit. inquit, quòd in Heſæno Pæoniæ mõte quoddam animal inhabitat nuncupatum Bolinthum, & à Pæonibus Monapios, cuius cornua amplitudine haud multò arctiore ſunt, quàm ut ſingula ſemiſeſtarium capiant. Cornuum diuerſitates à numero deriuantes, hæ ſunt. Cornua vel ſingularia ſunt, uel bina, uel trina, vel quaterna, vel adhuc plura. Cornua coloribus diſcrepant. Alia nanque verſicoloria ſunt, alia uerò vnico colore infecta: & hæc uel alba, uel nigricantia, uel cinerea, uel flaua, uel alterius fortaſſe coloris ſpecie infecta: At uerſicoloria cornua uel colores habent ad intima penetrãtes, uel ſuperficies, atq; penitior pars diſcolores ſunt. Poſſent & aliæ plures adduci cornuum uarietates, vtpote quòd alia ſint, ut aures, mobilia, alia autem immobilia: alia decidua, alia permanentia: alia robuſtiora ſint, ut incurſionibus uehemẽtiùs reluctentur, alia verò mucronata, vt acerbiùs feriant: alia denique cuti magis, alia uerò minus infixa ſint: dicebat enim Ariſt. in III. de Hiſtoria, quòd cornua adhærent cuti potiùs quàm oſſi: quaſi admiſerit illa necnon oſſibus inniti. Inde inferebat, quòd in Phrygia ſunt boues, qui cornua moueant perinde ac auriculas. Verùm has, aliaſq; cornuum diſſimilitudines nunc accuratè nos recenſere non eſt opus, præſertim cùm vberrimè hac in parte ſatisfaciat Plinius, qui lib. XI. hæc literis conſignauit. *Cornua multis quidem & aquatilium, & marinorum, & ſerpentium uarijs data ſunt modis: ſed quæ iure cornua intelligantur quadrupedi tantũ generi. Actæonem enim, & Cippum etiã in Latina hiſtoria fabuloſos reor.*

Nec

Marginalia: à Figura. — à ſitu. — à ſoliditate — à magnitudine. — Hiſt. I. (beside "exiſtũt") — à numero. — à colore. — Cap. 9. (beside "minus infixa") — Cap. 37. (beside "rimè hac in parte")

Nec alibi maior lasciuia naturæ lusit animalium armis. Sparsit hęc in ramis, ut ceruorum. Alijs simplicia tribuit, ut in eodem genere subulonibus ex argumento dictis. Aliorum finxit in palmas, digitosq́, emisit ex ijs, vnde platycerotas uocant. Dedit ramosa capreis: sed parua, nec fecit decidua. Con uoluta in anfractum arietum generi, ceu cestus daret, infesta tauris. In hoc quidem genere & fœminis tribuit. In multis tantùm maribus. Rupicapris in dorsum adunca. Damis in aduersum. Erecta autem rugarumq́ ambitu contorta, & in leue fastigium exacuta, ut lyras diceres strepsiceroti, quẽ aadacem Aphrica appellat. Mobilia eadem, vt aures, Phrygię armentis, Troglodytarum in terram directa, qua de causa obliqua ceruice pascuntur. Alijs singularia, & hæc medio capite, aut naribus, ut diximus. Iam quòd alijs ad incursum robusta, alijs ad ictum. Alijs adunca, alijs ad iactum plu ribus modis, supina, conuersa, connexa. Omnia in mucronem migrantia. In quodam genere pro manibus ad scabendum corpus. Cochleis ad prætentandum iter. Multò plura etiam de cornuum uarietate affert Plinius, quę prolixitatis euitandæ gratia consultò relinquo. Cæterùm quamuis multis cornua modis dissonent, in hoc tamen uno cuncta consonãt, quòd demum in mucronem concrescunt, atq; in fundamento latiora sunt, tum ratione materiæ, tum ratione finis: ratione quidem materiæ, cùm non ita affatim ipsa supremo suppeditetur fastigio, vt imę illorum basi suggeritur: ratione autem finis, cui materia ancillatur, vt scilicet acriùs cuspide icirent, atque firmius in radice stabilirentur cornua. Hactenus de cornibus disputatum sit.

SYNTAGMATIS TERTII,
FINIS.

DE

DE RVMINANTIBVS, VNICORNIBVS.

SYNTAGMA QVARTVM.

INFERIORA hæc & caduca animalia, uel ex putrescente materia primordia ducunt, uel ex maris fœminæque coniugatione procreantur: quæ concubitu propagãtur, uel uiuipera, uel ouipera eduntur: uiuipera, uel bipeda, uel quadrupeda existunt: quadrupeda uel unicam ungulam, eamque solidam habent, Græcis μώνυχα nuncupata, & Latinis solipeda: uel in duas partes ungulas sectas obtinent, Græcis διχηλά, & Latinis bisulca & bifida appellata: uel ungulas in plureis partes distributas gerunt, Græcis πολυσχιδῆ, & Latinis multifida nominata. Eorum, quæ solidam ungulam habent, perpauca admodum inter cornigera connumerantur: plurima bisulca cornibus donata sunt: cũcta uerò multifida (si Aristoteli credimus) cornibus mutilata sunt atque decurtata. Proinde scribitur in II. de Historia. *Sunt item animalium alia cornigera, alia mutila. Quæ cornua gerunt, bisulca magna ex parte per naturam sunt, ut bos, ceruus, capra. Quod autem idem & solipes, & bicorne sit, nullum est, quod nos adhuc norimus. At solipes, idemq; unicorne est, quanquam rarum, ut asinus Indicus: ille enim & unicornis, & solipes est. Unicornis uerò idemq; bisulcus oryx est.* Et lib. III. de Partibus. *Quæ igitur pedes multifidos habent, cornu omnia carent: cuius rei causa est, quòd cornu auxilij gratia habetur. Multifidis autem non desunt*

Animalium diuisio.

Cap. 1.

Cap. 2.

desunt alia auxilia. Dedit enim natura alijs vngues, alijs dentes pugnaces, alijs partem aliam, qua sese tueri, atque defendere possent: at uerò bisulcorum pars maior cornua gerit, & solipedum nonnulla ad uim inferendam: quædam etiam ad defendendum. Et quæ sequuntur. Quoniam perpauca solipeda cornigera sunt, & quàm plurima utrinque dentibus armata, non μώνυχα solum ab ipsa ungulę soliditate fuerunt uocata Græcis, quin & ἀμφώδοντα dicta, quippe quæ utrinque dentata sint. Cùm igitur ruminantia pleraque bisulca sint, & per pauca solipeda ruminent, sic Dantes in 11. Cantica suæ Comœdiæ cecinit. Cat. 16. Purg.

Le leggi son; ma chi pon mano ad esse?
Nullo; però che'l Pastor, che precede,
Ruminar può; ma non ha l'unghie fesse.

Quæ quidem carmina Sacræ scripturæ autoritatibus innituntur. Etenim in Leuitico legitur. *Hęc sunt animalia, quę comedere debetis de cunctis animalibus terræ. Omne quod habet diuisam ungulam, & ruminat, in pecoribus comedetis. Quicquid autem ruminat, & habet ungulam, sed non diuidit eam, sicut camelus, & cætera, non comedetis illud, & inter immunda reputabitis. Cyrogrillus qui ruminat, ungulamq; non diuidit, immundus est. Lepus quoque nam & ipse ruminat, sed ungulam non diuidit. Et sus cùm ungulam diuidat, non ruminat. Horum carnibus non uescemini.* Et in Deuteronomio hæc promulgata fuerunt. Cap. 11. Cap. 14.
De ijs autem, quæ ruminant, & ungulam non findunt, hæc comedere non debetis. Camelum, leporem, cyrogrillum, quia ruminant, & non diuidunt vngulam, immunda erunt uobis. Quas Sacrarum literarum autoritates explanans Pierius Valerianus in VII. Hieroglyphicorum ait. *Huius verò rei significatum ex Diuinis literis interpretandum, ex quibus animalia quę ruminant, & ungulas bifidas habent, profana non esse didicimus: quod quidem eo uelamento subinnuit, eum qui sacris sit initiaturus, pietatis meditatione, neque non doctrina iudicioq; prestare oportere. Bifida siquidem ungula discernendi doctrinam, & singulorum indicat examinationem, quam per ipsas rerum distinctiones assequimur, ut rectum ab indirecto, lepram à non lepra discernere possimus: ruminatio uerò, ut sępe dictum, pietatem & diuinarum rerum meditationem ostendit: horum qui altero careat, tanquam ineptus reijciendus.* Ruminatio itaque in Sacris literis rerum diuinarum memoriam atque cogitationem indicat, ungula uerò bifida electionis & distinctionis est symbolum: hoc est (Hesychio teste) ut literam à spiritu secernamus, & quædam secundum historiam solam, quædam secundum cōtemplationem, & quæ-

dam

dam ſecundum utrunque intelligenda eſſe animaduertamus. Inde Irenæus per mundos interpretatus eſt eos, qui Diuinarum Perſonarum diſtinctionem firmiter credunt, quique die noctuque ſanctas meditantur traditiones. Ethnici neque ruminant, neque diuidunt; Iudæi ruminant, ſed non diuidunt: hæretici peruersè plerunq; diuidunt, nunquam tamen ruminant. Quamobrem gloſſa ſuper adductum Leuitici locum, inquit. *Vngulam diuidunt, qui ſecundum teſtamenta firmo ſe gradu innocentię & iuſtitię ſtatuunt. Iudæi ruminant uerba legis: ſed ungulam non findunt: quia duo teſtamenta non recipiunt, nec in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum credunt. Fidei greſſum diuidunt hæretici, ungulam findunt in Patrem & Filium credentes: ſed doctrinam ueritatis non ruminant.* Et de Hebręis differens addit. *Hi ruminant, quia in litera meditantur: ſed non diuidunt ungulam, quia literā à ſpiritu non diſtinguunt.* Cornigerorum cùm uariæ ac diuerſæ reperiantur ſpecies, genus quoddam conſtituunt, illud tamen apud Græcos innominatum: cuius rei fidem facit Philoponus in IIII. Analytico, ubi exarauit. *Quoniam genera, aut nominata ſunt, ut quæ per vnum nomen declarantur: aut innominata, ut quę ſignificantur per orationem, & non per nomen. Verbi gratia, habere cornua, genus innominatum eſt.* Quod ſanè cornigerorum genus apud Latinos minimè innominatū uidetur, cùm unico nomine ab ipſis ſignificetur, ut oratione nequaquam opus ſit ad illud demonſtrandum: cornigerorum nanq; genus cornigenum, uel cornigerum ab illis nuncupari conſueuit: quod in tres præcipuas dirimitur ſpecies. Etenim cornigera uel unicornia, uel bicornia, uel multicornia exiſtunt. Vnicornia uerò uel ungulam ſolidam, uel ſectam habent. Solipeda unicornia, uel aſini, uel bouis, uel equi ſpeciem præ ſe ferunt. De aſino commemorauit Ariſt. loco ſuperiùs adducto lib. II. de Hiſtoria, ubi aſinum Indicum & unicornem, & ſolipedem eſſe ait: de quo etiam aſino ſic meminit in III. de Partibus. *Cornigerorum pars maxima biſulca eſt: ſed ſolipes etiam traditur in eodem genere, quem aſinum Indicum uocant.* Vnicornem aſinum (ex aliorum tamen relatione) hoc modo deſcripſit Aelianus: eum ſcilicet corporis molem equo æqualem obtinere, totumq; eſſe candore ſuffuſum, capite tantùm, quod purpureum eſt, excepto: cuius cornu mucronem uerſus ſubrufum ſit, ſecundum frontem albū, atq; in interſtitio nigricans, ſicut etiamnum eius atri ſunt oculi. De unicorni boue idem Aelianus, unà cum Oppiano mentionem fecit, ambo de quibuſdam Aoniæ tauris unicornibus loquētes. Plinius lib. VIII. prodidit hæc. *In India & boues ſolidis ungulis unicornes.*

[Margin notes: Com. 44 — Cornigerorū genus innominatum eſſe. — Cornigerorū diuiſio. — De unicornibus. — Cap. 11. — De unicorni aſino. — Cap. 4 — De unicorni boue. — Cap. 21]

K Qui

Qui tamen sibi satis constare non uideretur, cùm dein lib. xi. scripsisset solum Indiæ asinum inter solipeda cornigerum, atque unicornem existere: nisi in v i i i. Ctesiæ autoritate locutus fuisset. Ludouicus Barthema se conspexisse Zeilæ, quæ Aethiopiæ ciuitas est, enarrauit, boues singulari cornu munitas, palmi longitudinem æquante, ad tergaq; reclinato. Iulius Cæsar se in Hercynia sylua unicornes boues necnon comperisse affirmauit. De unicorni Indiæ equo sermonem fecit Aelianus, monumentisq; mandauit (sedenim ex aliorum sententia) ex illius cornu pateras fabrefieri, quibus uenenum lethalem malitiam deponeret: quam quidem abditam admirabilemq; uirtutem asini quoque syluestris cornu concessit. Quamobrem Reges, magniq; Indiæ proceres cyathis ex unicornis cornu constructis potare consueuerunt, ut omne ueneni maleficium, atrociumq; morborum sæuitiam præcauerent. Vnicorne uerò bisulcum Græcis ὄρυξ & ἴρυγξ appellatur, de quo commemorauit Arist. hoc pacto in i i. de Historia. *Vnicornis, idemq; bisulcus oryx est.* Item lib. i i i. de partibus. *Sed sunt etiam quæ cornu singulari armentur, ut oryx, & quem asinum Indicum appellari diximus. Oryx bisulcum, asinus ille solipes est.* De oryge mentionem fecerunt Aelianus, atque Oppianus, lib. i i. de Venatione. Herodotus orygem animal capræ simile, unicorne, & bisulcum esse dixit. De oryge sæpius commemorauit Plinius, cuius autoritates sigillatim nunc recensebo. Etenim lib. i i. suæ naturalis Historiæ, de caniculæ ortu differens, ait. *Orygem appellat Aegyptus feram, quam in eius exortu* (scilicet caniculæ) *contristare & contueri tradit, ac ueluti adorare, cùm sternuerit.* Insuper in v i i i. scripsit. *Sunt & oryges soli à quibusdam dicti contrario pilo uestiti, & ad caput uerso.* Et libro x. prodidit. *Orygem perpetuò sitientem Aphrica generat ex natura loci, potu carentem cum mirabili modo ad remedia. Nanque Getuli latrones eo durant auxilio, repertis in corpore eorum saluberrimi liquoris haustu uesicis.* De oryge necnon L. Columella mentionem fecit lib. x. *Feræ, pecudes, ut capreoli, damæq;, non minus orygum, ceruorumq; genera, & aprorum: modò lautitijs, & uoluptatibus dominorum seruiunt: modò quæstui, ac reditibus.* In Diuinis itidem literis fit de oryge commemoratio. Siquidem in Deuteronomio memoriæ propagatum fuit. *Ne comedatis quæ immunda sunt: hoc est animal, quod comedere debetis, bouem, & ouem, & capram, ceruum, capream, bubalum, tragelaphum, pygargum, orygem, camelopardalum.* Vnde Hieronymus in Esaiam scriptum reliquit. *Getulus oryx genus est feræ nascentis in eremo inter munda animalia.* Alberti unicornis

est

Marginalia: Cap. 17. — Vnicorni equo. — De oryge unicorni bisulco. — Cap. 1. — Cap. 2. — Cap. 40. — Cap. 53 — Cap. 72 — Cap. 14 — Cap. 51.

est moderatę quantitatis animal, bisulcum, buxei coloris, atque deserti incola. Quippe lib. XXI. de Animalibus, hæc chartis promisit. *Vnicornis animal est moderatę quantitatis respectu suę fortitudinis, buxei coloris, & fissę in duo ungulę pedis, in montibus & desertis habitans, longum valde cornu in fronte gestans, quod ad saxa limat, & cum ipso perforat etiam elephantem, nec timet uenatorem: hoc animal magnus Pompeius ad spectaculum Romę exhibuit. Dicunt autem quòd hoc animal adeò uirgines puellas ueneratur, quòd ipsis uisis mansuescit, & aliquando iuxta eas soporatur, & capitur, & ligatur: capitur etiam cùm adhuc est iuuenis, & tunc domatur.* Bisontem nonnulli unicorne animal esse affirmarunt, ceruo haud dissimile: prolixitate tamen iubarum admodum deforme, ac ferum. De bisontibus sic meminit Plinius lib. VIII. *Insignia tamen boum, ferarum genera iubatos bisontes.* Bisulca illa unicornia nequaquam reticebo à Ludouico Barthema descripta in Mecchæ Historia. Etenim se in ea regione unicornia bina perspexisse testatus est, sepibus circunclusa, ceruinum caput habentia, perbreue collum, ab altero latere reclinantes rarosq; crines, oblonga crura capreolorum more hirsuta & gracilia, atque caprinam ungulam obtinentia: quorum quidem (ut ipse refert) unicornium, alterum in frontis centro cornu trium ulnarum magnitudinem adęquans gestaret, alterum uerò quatuor pedum prolixitatem pręmonstraret: illud corporeæ molis equini pulli menses triginta nati, hoc autem annum agentis mensuram æmulabantur. Neutiquam silentio prætereundum est, quod tum de solipede, tum de bifido unicorni commonefecit Aristot. in III. de Partibus, ubi hęc scriptis mandauit. *Solipes potiùs quàm bisulcum esse unicorne rectè uideri potest. Vngula enim tam solida, quàm bisulca eandem naturam habet, quam cornu: itaque eisdem simul & ungulam findi, & cornu congruum est. Fissio etiam ungulæ, & cornu ex defectu naturæ euenit. Itaque cùm exuperantiam ungulæ solipedum natura dedisset, rectè dempsit superne, fecitq; unicorne.* Multifida reperiuntur unicornia, si M. Paulo Veneto ulla adhibenda fuerit fides, hic enim describens quæ Basmę regio proferat, multa ibi unicornia inueniri affirmauit: hæc uerò elephantis minora esse, elephantorũ licet more habeant pedes, depressum caput gerẽtia aprinoq; simile, spinosam linguã, nigricãtesq; oculos obtinentia: teterrimas deniq; bestias sordidasq; esse inquit, nec cornu tantùm, quinimmo & lingua petere. Quæ unicornia profectò inter multifida recensenda esse nõ est, ut quispiam ambigat, cùm elephantinis pedibus gradiantur. Siquidem

Calcem uersus.

Cap. 15.

Cap. 2.

Alberti cornis scriptio

De quibusdã unicornibus bisulcis

De multifidis unicornibus.

ex Aristotelis sententia in IIII. de Generat. animal. *Elephas animal maximum, idemq; multifidum.* Nullum tamen unicorne multifidum agnouit Aristoteles. Etenim literis mandauit lib. III. de Partibus, *Quę pedes multifidos habent, cornu omnia carent.* Cæterùm quæ de unicornio animali prolixiori sermone enarrauimus, concisè repetamus, & tanquam in enchiridium quoddam hoc pacto redigamus. Vnicornia uel solidam ungulam habent, uel diuisam: solipeda uel asini, uel bouis, uel equi speciem præ se ferunt: quæ diuidunt ungulam, uel sunt bisulca, uel multifida: bisulca ut oryx, multifida cuiusmodi unicorne illud à M. Paulo Veneto descriptum. Verumenimuero cùm penes ungulas a nobis unicornia distincta sint, fecemus etiamnum ea penes ipsorum cornuum situm. Vnicornia uel in nare cornu, uel in fronte exporrectum gestant, illud ῥινόκερως à situ Græcis dicitur, istud uerò ab unitate cornu μονόκερως. De rhinocerote hæc Plinius scripta reliquit in VIII. *Iisdem ludis & rhinoceros unius in nare cornu, qualis sępe uisus. Alter hic genitus hostis elephanto, cornu ad saxa limato præparat se pugnæ. In dimicatione aluum maximè petens, quam scit esse molliorem. Longitudo ei par. Cornua multò breuiora. Color buxeus.* Solinus etiam rhinocerotis cornu recuruum esse, cautibusq; attritum in mucronem exacui scripsit. Veruntamen Pausanias rhinocerota duobus cornibus armatum esse affirmauit, quorum alterum insigni magnitudine è naribus erumpat, alterum autem supernè promineat, exiguum quidem ualidissimum tamen. Rhinocerotis cornuum robur satis expressit Valerius Martialis lib. I. iisce uersibus.

Cap. 4. / Cap. 2. / Cap. 20.

[...]isa u- [...]rnium [...]io. / unicor[nium] sectio. / rhinoce[ros].

Sollicitant pauidi dum Rhinocerota magistri,
Seq; diu magnæ colligit ira feræ.
Desperabantur promissi prelia Martis,
Sed tamen iis rediit cognitus antè furor.
Nanque grauem gemino cornu sic extulit ursum,
Iactat ut impositas taurus in astra pilas.

Iidem prius cecinerat de eodem.

Quantus erat cornu, cui pila taurus erat.

Inde sagacem & prudentem uirum, quippe qui alios doctè cauteque irridere norit, rhinocerotis nasum habere dixerunt, atque in adagium abiit, rhinocerotis nasus. Vnde idem poëta eodem lib. I. hæc modulatus est.

Maiores nusquam rhonchi, iuuenesq;, senesq;,
Et pueri nasum rhinocerotis habent.

De

De rhinocerote Aelianus quoque, necnon Oppianus lib. 1 ri de Venat. meminit. Inter cornigera, unicornia ualentiùs cornu petere credendum est, tum quia illorum cornu, cùm unicum sit, maiorem habet firmitatem: tum quia in frontis centro locatur, ubi maior uiget uis. Proinde in Diuinis literis rhinocerota fortis & robusti uiri hieroglyphicum esse ex Iob adnotauit Eucherius. *Nunquid uolet rhinoceros seruire tibi?* Et apud Balaam legitur. *Cuius fortitudo quasi rhinocerotis.* Vti pleræque Latinæ interpretationes habent, quamuis Sanctes unicornis reddiderit. Quoniam uerò corporis robur petulantiam parit, in Psalmis promulgatum
Psal. 21. fuit. *Salua me ex ore leonis: & à cornibus vnicornium humilitatem meam.* Vbi vtraque glossa per vnicornium cornua superbiam ex-
Ps. 28. posuit. Et infra scribitur. *Et dilectus quemadmodum filius unicornium.* Quem locum sic explanauit Augustinus. *Vnicus patris exinaniuit se nobilitate sua, & factus est homo sicut filius vnicornis, idest Iudaeorum iactantium suam singularem iustitiam.* In translatione autem Hieronymi iuxta lectionem Hebræam sic habetur. *Et sarion quasi filius rhinocerotis.* Quæ uerba Nicolaus de Lyra sic exposuit. *Et sarion, idest filius, per quem intelligitur Moyses à Deo prædilectus, sicut filius, quasi filius rhinocerotis, idest ita impauidus, sicut rhinoceros, quod idem significat, quod vnicornis.* Verùm rhinocerota cum monocerote fortasse perturbauit Nicolaus, quippe qui idē vtriusq; symbolum esse iudicauerit. Quamuis monoceros commune nomen existat, cuique animali singulari cornu, præsertimque in fronte armato accommodatum: Plinius attamen peculiari unicornio tribuit lib. VIII. De Plin. monocerote.
Cap. 21. sic scribens. *Asperam autem feram monocerotem, reliquo corpore equo similem, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda apro, mugituq; graui, vnicornu nigro media fronte cubitorum duum eminente. Hanc feram viuam negant capi.* Idem met animal prorsus priùs descripserat Aelianus: at præter notas à Plinio recitatas, hasce insuper adnectebat: eum colore subrufo suffitum esse asseuerans, cornuque gerere asperitatibus quibusdam cocleæ instar insculptum, atque in acutissimum mucronem paulatim imminutum. Iulius item Solinus hoc idem affirmauit, præterquàm quòd cornu splendore nitescere fassus est. Cùm ergo tot tantaque sint unicornium genera, quodnam sit illud tam celebre alexipharmacum, tam salutare alexiterium, ac mirabile antidotum, nondum satis inter scriptores constat. Siquidem non nulli suspicantur esse monocerotis cornu ab Aeliano, Solino, Plinioque descripti: non defuerunt, qui illud esse asini Indici, de quo De unicornis alexipharmaco ambiguitas.

memi-

meminerunt Aristoteles, Aelianus, & plures alij: fuerunt & qui Indiæ equi ab eodem Aeliano commemorati id esse existimauerint: quibusdam etiam in mentem uenit, illud esse rhinocerotis cornu. Historici medicis altercandi ansam præbuerunt, scilicet quodnam sit animal Græcis antonomasticè μονόκερως dictum: Latinis uerò unicornium siue unicorne: & Italis alicornum uel lioncornum: quæ quidem singulæ nomenclationes tum animali, tum eius cornu inditæ sunt. Ambigunt inquam medici quodnam sit illud mirabile cornu, quod omnes perniciosos morbos fugat, quod sæuas profligat ægritudines, quod imminentem ueneni præcauet inclementiam, quod ueneni coinquinamento pestilenti labefactatos, languidos, exanimatos, & propemodum mortis caligine obtenebratos, integræ ualetudini ocyssimè restituat incolumes: & denique quodnam sit illud cornu adeò ueneno infestum, ut illius præsentiam non admittat, non ferat, non patiatur, eamque longè lateque pandat, uel sudore, uel aquæ feruore ac stridore, si in eam immergatur, mordicus litigant, & acerrimè inter se conflictantur medicorum sectę. Quocirca cùm tanta sit inter scriptores de unicornio discordia, accidit ut in principum thesauris uaria ac longè diuersa unicornium cornua quàm diligentissimè referuentur. Apollonius philosophus & plures alij eiusmodi de unicornio opinionem uanam prorsus esse futilemque suspicati sunt, quos secutus est inter neotericos Andreas Marinus medicus: hic enim eam inanem esse pluribus rationibus conatus est ostendere, tum aduersariorum argumenta infirmando, tum demonstrationes aduersus illam adducendo, quæ suadere uidentur uanam illorum esse sententiam, qui tot, tantaque de eiusmodi celeberrimo cornu prædicarunt. Etenim eiusmodi cornu, quod tanti æstimatur, paruipenderent omnes, nisi Aeliani, atque Philostrati autoritates illius æstimationi suffragatæ fuissent: quæ tamen, si accuratiùs perpendantur, infirmæ admodum titubantesque apparebunt. Siquidem ipsi, quæ ab aliis audierant, scriptis tradiderunt, & quæ passim rumore quodam circunferebantur, adnotarunt: uti ex eorum uerbis facilè cuique compertum erit. Quapropter unicornis cornu nequaquam maiori medicinæ faciendæ usui esse, quàm cerui cornu constanter inquit Marinus: cuius sententia uero consonet, dissonetve, ipsa iudex sit experientia. Minimè uerò ignorandum uenit, nos unicornis nomen angustiùs sumpsisse: sin autem latiùs acceperimus, unicornia hoc pacto distinguemus: nempe quòd alia

[Quomodo unicorne latius sumatur.]

alia terrestria, alia aquatilia, & alia aerea sint: terrestria sunt, quæcunque à nobis commemorata fuerunt: aquatilia, ut beluæ illæ marinę singulari cornu armatæ, quas idcirco monocerotos uocauit Albertus: aues item unicornes reperiuntur, sicut & bicornes. Sedenim eiusmodi animalia & uolatilia, & natantia, necnon serpentia unicornia impropriè nuncupari, propriè uerò quadrupeda censuit Aristo. in II. de Historia, ubi chartis prompsit.
Cap. 1. *Quæ autem cornuta sunt, eadem omnino quadrupeda esse certum est, nisi quid per translationem cornu habere dicatur: quemadmodum Aegyptij de colubris Thebanis perhibent, quasi aliquid illis veluti uestigium extuberet.* Cui Aristotelis sententiæ subscripsit Plinius lib.
Cap. 37 XI. inquiens. *Cornua multis quidem & aquatilium, & marinorum, & serpentium varijs data sunt modis: sed quæ iure cornua intelligantur, quadrupedum tantùm generi.* Cuius rei rationem reddidit Ari-
Cap. 2. stot. in III. de Partibus, ubi hæc prodidit. *Cornua alijs quibusdam inesse dicimus: sed per similitudinem & translationem, cùm nullum ex ijs cornu officio fungatur. Gerunt enim, quæ animal pariunt, cornua ad vim aut inferendam, aut depellendam: quod nullī ex cæteris, quæ cornua habere dicuntur, contingit. Nullum enim vtitur cornibus, vel ad conuincendum, vel ad defendendum, quæ virium sunt officia.* Quapropter metaphoricè & cochleę, & crustatorum nonnulla genera, ut cancri: & quędam terrestria insecta, cuiusmodi sunt scarabęi, & id genus alia animalia cornigera nuncupantur. Impropriè item de cornigerorum genere esse uidetur serpens ille à cornu cerastes,
Cap. 23 hoc est cornutus uocatus, de quo memorauit sic Plinius lib. VIII. *Cerastis corpore eminere cornicula sæpe quadrigemina, quorum motu reliquo corpore occultato sollicitent ad se aues.* Et Albertus lib. XXV. de Animalibus, ait. *Cerastes est serpens carens spinis, in corpore cartilagines habens pro spinis: & ideò corpus habens flexuosius alijs serpentibus. Habet autem octo cornua in capite flexuosa, sicut cornua arietis: & est serpens paruus, coloris pulueris: vnde etiam absconditur in puluere, & passeres insidentes cornibus suis, sicut festucis, veneni morsus eos interficit: & similiter alia animalia calcantia*
Cant. 9. *in eum &c.* Dantes insuper in Inferni Cantica de furijs differens, hęc cecinit.

Et con hidre verissime eran cinte;
Serpentelli ceraste hauean per crine;
Onde le fiere tempie eran' auinte.

De

De hoc ſerpente memorarunt necnon Dioſcorides, Aëtius, Statius, Lucanus, & alij plures. De cornuta aſpide meminit itidem Albertus loco nuper adducto, Auicenna item, & Semeryon. Sed cuncta nunc animalia impropriè cornuta perſcrutari non eſt opus. Quare ſermoni de unicornibus finem imponemus.

SYNTAGMATIS QVARTI,

FINIS.

DE RVMINANTIBVS, BICORNIBVS.

SYNTAGMA QVINTVM.

CVM de unicornibus in ſuperiori ſyntagmate diſputatum fuerit, ordinis ratio nunc exigit, ut de bicornibus ruminantibus differamus. Plurima cornigera bicornia eſſe aſſeuerauit
Cap.2. Ariſto. in III. de Partibus, dicens: *Maxima animalium pars, ut corpus dextro, ſiniſtroq́ue, quibus ſe mouent, diſtinguitur: ſic etiam cornua bina eadem illa de cauſa gerit naturæ ingenio*. Bicornia cornua gerunt, uel ad propulſandas, uel inferendas iniurias: hę Duo cornuum vſus.
nanque duę ſunt cornuum utilitates ex Ariſtotele loco nuper adducto. Ad iniurias propulſandas naturam bonaſos cornibus armaſſe uidetur, de quibus ibidem hunc in modum meminit philoſophus. *Bonaſis (nam iis quoque pari aduncitate cornua reflexa inter ſe orbem* De bonaſo.
colligunt) excrementi profuſionem natura pro auxilio dedit: hoc enim cùm metuunt, ſe tuentur. Hac eadem profuſione alia quoque ſeruari certum
Cap.1. *eſt*. De bonaſo Ariſt. item lib. II. de Hiſtoria hęc ſcripſit. *Sunt nonnulla, quæ ſimul biſulca ſint, & iubam habeant, & cornua bina, orbem inflexu mutuo colligentia gerant, ut bonaſus, qui in Pæonia terra, & Medica*
Cap.15. *gignitur*. Plinius bonaſum necnon ita circumſcripſit in VIII. *Tradunt in Pæonia feram, quæ bonaſus uocatur, equina iuba, cætera tauro ſimilem, cornibus ita in ſe inflexis, ut non ſint utilia pugnæ*. Vbi commonefaciendum eſt, quòd Plinius bonaſi cornua pugnę inutilia eſſe af-

 firmauit,

firmauit, ad uim ſcilicet inferendam: minimè autem ad iniurias depellendas futilia ſunt, cùm hoc auxilio bonaſos ſe tueri aſſeuerauerit Ariſt. Bonaſus itaque cornibus utitur tanquam clypeis, ut ſeipſum ab externis tueatur iniuriis. Bicornia uerò cornibus donata, ut in congreſſibus ac pugnis feriant, uel ſolida, uel inania cornua geſtant. Qua in re animaduertendum eſt uacua cornua, in extremitatibus cuncta fuiſſe ſoliditate ſtabilita: in baſi quippe, ut firmius fronti infigerentur, in cuſpide autem, ut cornu ualentiùs peterent: animaduertebatq; Ariſt. lib. III. de Partibus, ſolidum illud, quod inferiorem replet concauitatem, nequaquam cornuum eſſe particulam: immo uerò quandam cranei extuberantiam. Inania cornua, uel mobilia ſunt, uel immobilia: mobilia cornua habent Phrygiæ boues, perinde ut aures, de quibus tum Ariſt. lib. III. de Hiſtoria, tum Plinius lib. XI. memorarunt. Atqui præter Phrygiæ boum armenta, aliarumq; regionum, quædam fera Eale nuncupata comperta eſt, quæ & ipſa cornua ciet, cuius talem attulit deſcriptionem Plinius in VIII. *Eale magnitudine equi fluuialis, cauda elephanti, colore nigra uel fuſca, maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habens mobilia, quæ alterna in pugna ſiſtit, uariatq́; infeſta, aut obliquè, utcunque ratio monſtrauerit.* Quemadmodum cornigera pleraq, bicornia exiſtunt, & cuncta ferè bicornia cornibus uacuis donata ſunt: ita omnia fermè inania cornua adeò in capite ſtabilita ac infixa ſunt, ne tantulum quidem titubent. Singulas horum bicornium ſpecies referre nunc non eſt opus: at ne ab illarum narratione omnino ſuperſedere videamur, pauca quædam de capra ab Ariſtotele hinc inde excerpta proponemus. Montis Oetę paſtores urtica earum caprarum vbera acriter perfricant, quæ coitum non admittunt, ut dolore excrucientur: itaque cruentum humorem eliciunt, mox purulentum, & poſtremò lac haud minus copioſum, quàm ex iis, quæ venereum congreſſum non reſpuunt. Caprarum ubera extabeſcunt, cùm primum caprimulgus auis ea ſuxerit, non abſq; caprarum cæcitate. In Lemno tantum lactis ex capri mammis, iiſq; geminis ſecundum genitale locatis, ut coloſtra ex eo conflarentur: quod quidem iure ueluti hæreditario illius capri maſculæ proli contigiſſe affirmatum fuit, & inter oſtenta connumeratum. Nam Lemnio pecoris domino conſulenti, amplius peculij incrementum futurum ex oraculo reſponſum eſt. Cretę ſylueſtres capras ſæuis ſagittis ſaucias, ſolo dictami paſtu nullo negocio tela è corpore elidere autumarunt. Fel maximum Naxi capræ obtinent: at uerò apud Chalcidem Euboiam felle prorſus ſunt mutilatæ. Per aurium anfractus capras

Bicornium ferientuum diuiſio.

Cap. 2.

Cornigera cornua mouentia.

Cap. 2.

Cap. 17.

Cap. 21.

Varia de capra.

reſpira-

respirare credidit Alcmęon. Animalia quædam extant utroque genitali prædita, & in hominum genere quidem dantur, quos hermaphroditos & androgynos nuncuparunt: plurimis uerò capris vtcunq; sexum natura concessit, quas hircinas uocitarunt. Conspecta fuit capra crucis modo cornu gerens. Cephaleniæ capræ ad flantem auram hiantes, pro potu hausto, uento reficiuntur. Legitur quòd in Pedasia Cariæ Ioui sacrificia persoluebantur, ad quæ capram incolæ admittebant, quæ tanta obedientia, taliq; modestia properabat, ut semetipsam summopere affectare uideretur, holocaustum fieri. Horum plura, quæ de capris ex Aristotele coaceruauimus, ipse ex aliorum potius, quàm ex propria refert sententia. Literis commendatum fuit, Trogloditas Aethyopiæ populos cadauerum capita, ac pedes simul uincire solitos fuisse, & celeritate summa, atque ioco, nulla habita locieratione, illa humare, & capræ cornu iuxta eorum caput admouer, ut egregios fortasse caprarum custodes fuisse significarent. Ordinis nunc ratio expostulat, ut de bicornibus ijs disseramus, quæ solidis donata sunt cornibus. Bicornia solidis armata cornibus perpauca admodum sunt, ne cornigeris nimis ponderosa essent: quemadmodum etiam inania sunt ossa, minimis quibusdam exceptis, quæ in manibus pręsertim, ac pedibus ad firmādas neruorum, uel mauis tendinum propagines, molita est natura: hæc officula ab anatomicis sesamina dicūtur, quippe quæ sesamo semini comparentur. Non me latet tamen, ossa necnon uacua esse, ut in illorum finibus medulla reciperetur, qua recrearentur. Nec etiam me fugit, Galenum digitorum ossa ob δυσπάθειαν solida uideri existimasse in 1. de Vsu partium, ubi & dura, & densa, & medullæ expertia ea appellat. Vesalius attamen lib. 1. interno quodam sinu eiusmodi officula peruia esse censet: quod quidem nequaquam à Galeni doctrina abhorret. Siquidem Hippocratis locum explanans Gal. in lib. de Fracturis, ubi Hippocrates ait, pedes ac manus plurimis officulis esse conflatos, hæc conscripsit. *Dicit ergo utranque partem ex multis minimisq; ossibus constare. Nos autem adiungimus, & duris: quandoquidem medulla carent, caua minimùm sunt, & à lapillis paruis non abhorrent.* Non igitur solida prorsus hæc officula statuit Gal. cùm minimùm caua dicat. Quocirca ne ulla sit in eius uerbis inconstantia, arbitrandum est, quòd quàmuis præcitato loco lib. 1. de Vsu partium, ossa dura, densa, & medullæ expertia esse affirmauerit, non propterea indicasse illa omni sinu penitus carere: cùm possint esse & dura, & densa, & medullæ expertia, quæcunque minimum caua sunt: quod à Vesalio uiro

De bicornibus solidis.

Cap. 15.

An digitorū ossa sint inania.

Com. 2. Tex. 8.

De ceruorũ cornibus.

alioqui cordato neutiquam animaduersum fuerat. Ceruo duntaxat cornuum soliditatem tribuit maximus Stagirita in III. de Partibus. *Ceruis duntaxat cornua tota solida, & decidua, tum utilitatis causa, vt onere leuentur, tum ex necessitate pręponderẽ.* Ex quibus philosophi uerbis apparet, non modò ceruorum cornua solida esse, quinimmo & decidua, & cur decidant. Siquidem duas decidentiæ illorum causas proponit, finalem nempe, ut cerui inutili onere leuentur: atque materialem, scilicet ponderosa grauitas eorum cornibus insita. Idem confirmat Arist. lib. II. de Historia, inquiens. *Ceruo ex cornigeris uni cornua tota solida, cęteris caua quodamtenus, & mucrone demum concreta sunt.* Et paulò infra. *Soli etiam ceruo cornua omnibus annis decidua, initio à bimatu: cęteris perpetua, nisi per vim aliquam amittant.* Aristotelem secutus est Plinius lib. XI. scribens. *Omnibus autem caua, & in mucrone demum concreta sunt cornua: ceruis tantùm solida, & singulis annis deciduã.* Attamen Aristoteli ipsa refragatur experientia. Etenim capreoli item cornua gerunt & solida, & decidua: licèt multò minora quàm cerui, quorũ intimior pars minus densa, quã extima. Rectiùs autem iudicauit Albertus lib. III. de Animalibus, vbi hæc prodidit. *Adhuc autem multorum animalium cornua sunt uacua, apud caput & superius solida, præterquàm in ceruo, & habentibus cum ceruo naturam similem, sicut caprea, & hircoceruus, & huiusmodi, quę in utroque termino sunt dura, & sunt multæ ramificationis. Adhuc autem nullum animal mutat cornua præter ceruum, & ceruina animalia.* Cùm ceruorum cornua tum ob soliditatem, tum ob illorum proceritatem grauia & ponderosa sint, ceruis natura cursus celeritate opem tulit, ut sentit Arist. qui præallegato loco lib. III. de Partibus, exarauit. *Quibus autem cornua præ nimio excessu superuacua sunt, iis alterum auxilium natura adhibuit, ut ceruis uelocitatem. Grandis enim illa, & multifida cornuum magnitudo potiùs obest, quàm prodest.* Verùm (ut reor) natura ceruis non ob cornuum modò grauitatem, cursus celeritatem concessit, sed potiùs quia quandoque cerui inermes & cornibus mutilati sint: ut cùm ob armorum carentiam pugnare ac congredi non possint, fuga saltem, celeriq; pernicitate tum uenatorum, tum immanium bestiarum molestias euitarent. Etenim quotannis cornua ceruis decidere scriptum reliquit Arist. ut ex præcitato loco lib. II. de Historia, satis constat: præterea lib. IX. eiusdem operis hęc scriptis mandauit. *Amittunt singulis annis cornua mense Aprili: quę cùm amiserint, occultant sese interdiu, idque opacis faciunt locis, ut muscarum tædio uacent: pascuntur per id tempus noctu, donec recipiant cornua,*

Margin notes: Cap. 2. — Cap. 8. — Cap. 37. — Capreolorũ cornua solida esse & decidua. — Tract. 2 Cap. 6. — Cap. 2. — Cur cursu cerui polleant. — Cap. 8. — Cap. 5.

quę

quę primum quasi cute uestita, & hirtiuscula emittunt: sed cùm creuerint, Soli exponunt, ut excoquantur, & siccescant. Ubi iam nihil attritu arborum, cùm ea scalpant, indolent, tunc ea relinquunt loca, confisi habere iam quo repugnare possint, cùm res exigit. Theophrastus item lib. I. de Historia plantarum, ceruos quotannis cornua amittere scriptis mandauit. Vbi uerò grauia cornua deponant cerui docuit Aristot. eodem loco lib. IX. de Historia, inquiens. *Cornua etiam locis difficilibus amittit, & quà inueniri nequeant: unde illud prouerbium ortum. Quà cerui amittunt cornua. Quasi enim sua miserit arma, cauet, ne inermis reperiatur,* Insuper Arist. ibidem ceruorum senium ex ramorum multitudine, in quos eorum spargantur cornua, nequaquã agnoscendum esse docet: quinimmo dentium caritate, atque adminiculorum inopia coniectandam illorum ætatem esse suadet. Adminiculorum quippe uiduitate: cùm seniores cerui ijs careant prominentibus ramis, qui ante frontem exporriguntur ac prominent: hosce enim adminicula nuncuparunt. Ampliùs de cerui cornuum ramis, & eorum propagatione sic differebat quoque philosophus. *Anniculis nondum cornua nascuntur, nisi quoad indittij gratia sit initium quoddam prætuberans, quod breue, hirtumq; est. Bimis cornua primùm oriuntur simplicia, & recta, ad subularum similitudinem, quamobrem subulones per id temporis eos uocant. Trimis bifida exeunt, quadrimis trifida, atque deinceps ad hunc modum procedit numerus usque ad annum sextum.* Ex quibus quidem uerbis Aristoteles geometrarum more, hoc inferebat corollarium. *Ab hoc similia semper prodeunt, ita, ne sit dignoscere ætatem ramorum numero.* Satis itaque constat uanam esse illam uulgi opinionem, quæ annorum cerui numerum à ramorum ipsorum cornuum quantitate metitur. Quandoquidem si singulis annis ramus propagaretur (ita enim metaphorice cornuum propagines, ramos uocitari Arist. asseuerauit in Poetica) cùm maximè longæui sint cerui, ijs profectò, quos ultra centum annos uixisse perhibent historici, proceris pinis ac quercubus multò grandiora cornua erupissent. Etenim quosdam ceruos post centum annos cum aureis torquibus captos fuisse legitur, quibus eos Alexander ille magnus munificentissimè donauerat, ut & uitam, uitæq; ornamentum illos ab Alexandro recepisse posteritas & agnosceret, & admiraretur. Cæsaris item Augusti ceruam, innumeris propemodũ lustris à pacatissimo ipsius imperio deprehensam fuisse annalium monumentis mandatum fuit, quæ à uenatoribus nunquam iugulari potuerit, torque scilicet prohibente, temporis diuturnitate cute obducto, ubi hæc uerba erant exarata. *Noli me tangere, quia Cęsaris sum.*

Cap. 1.

Cap. 5.

Lib. 9. de Historia ca. 5.

De cornuum cerui ram.

Eodem lib. 9. de Historia cap. 5.

Cap. 20.

De ceruorum ætate.

sum. De eiusmodi cerua Franciscus Petrarca commemorans, sic cecinit.

Nessun mi tocchi, al bel collo d'intorno
Scritto hauea di diamanti, e di topatij,
Libera farmi al mio Cesare parue.

Insuper in Compendio de gestis Francorum, vbi Caroli uita enarratur, hac hal entur. *Accidit per hos dies res cognitu digna. Syluanetum Carolus venandi causa se contulerat, canum latratibus excitatur in fugam ceruus, aereum torquem collo gerere visus est, quem uenabulis, aut ferro Rex prohibens, in casses, & retia compellit: erat in torque literis Latinis inscriptum. Hoc me Cesar donauit*. Amplius Agathoclea Syracusanorum tyrannum uenando ceruum interfecisse fertur, aheneum monile circa collum gestantem, cute uelatum, ijsce literis insculptũ. *διομήδης ἀρτέμιδι*. Quem Princeps religiosè ac piè Dianæ statim cõsecrauit. Atqui tam longam uitam uiuere ceruos, & tam annosos esse atque uiuaces, ut circunfertur, Aristoteli haud prorsus compertum extitit, utpote qui lib. VI. de Historia hęc literis consignauerit. Cap. 29.
Vita esse perquàm longa hoc animal fertur: sed nihil certi ex ijs, quę narrantur, uidemus: nec gestatio, aut incrementum hinnuli ita euenit, quasi uita esset prælonga. Cæterùm Arist. circa ceruini cornu ramorum numerum errasse uidetur: quippe qui præallegato loco lib. IX. de Historia, statuerit (ut facilè ex ipsius uerbis colligi licet) quinque ramos ad summum cornu cerui edere, neque in fundendis propaginibus hunc numerum superare: cùm tamen constet in multò plureis ramos illud distribui. Etenim & sensus & experientia acerrimè reluctantur: hoc non ignorant uenatores, qui illis insidiãtur: hoc minimè philologos latet, qui plerunque loca musis dicata ceruorum capitibus, & aliorum animantium, quasi naturæ trophæis exornant. Affirmatur Gulielmum Bauariæ Ducem bina cerui cornua habuisse, quorũ utrunque unum & uiginti ramos fundebat. Testatur Albertus ceruorum cornua in Germania ad undecimum usque ramum diuidi: quod quandoque etiam in Italia contingere certum est, licet Italiæ cerui Germanis minores sint. Vidi nanque in pœnu serenissimi Ferrariæ Ducis, ceruum in agro Ferrariensi interfectum, magnitudine equo paulò inferiorem, cuius cornua adeò erant ramis referta, ut potiùs superarent, quàm à Germanis superarentur: ac proinde Maro cerui cornua ramosa in Bucolicis nuncupauit. Eclog. 7

Et ramosa Ayconuiuacis cornua cerui.

Quocirca à uero hac in parte uidetur Arist. plurimùm declinasse. Nisi (ut ipsum uindicemus) dicamus eum per cornuum ramos maio

res

[Left margin notes:] ipsius Ari- o.circa ra- orum cor cerui nu erum. — Quomodo tillo, tuea- r.

res ac principaliores intellexisse, quippe qui in alios minores disper gantur. Insuper accusant nonnulli Aristotelem, utpote qui Aphricā ceruos, aprosque gignere negauerit lib. VIII. de Historia: cui subscri

Cap.28. psit Plinius lib. item VIII. suæ naturalis Historiæ. Cùm tamē Aphri-

Cap.33. cam & aprorum, & ceruorum feracissimam esse constantissimum sit. Verùm ut ipsius Stagiritæ partes tueamur, dicendum uidetur, eiusmo di animalia posteriori æuo in Aphricam fuisse translata: quod facilli mè phasianorum exemplo persuaderi poterit. Etenim phasiani à Phasi prægrandi Colchorum fluuio, ubi copiosè redundant, in Græciam fuerunt translatæ, & mox ex Græcia in Italiam transuectæ, tandemque paucis abhinc annis Hippolyti Estensis amplissimi cardina lis iussu, in transalpinam Galliam transportatæ fuerūt: ubi in nemore aucupio maximè opportuno libertate donatæ summa fœcunditate suam propagarunt prolem: aiuntq; phasianos nullibi (unico hoc lucu excepto) in transalpina Gallia reperiri, ob uolandi fortasse imbe cillitatem, qua sanè ad alia eius prouinciæ loca migrare nequeunt.

Ceruos es in Aphric contra Ar sto. atque P niū & quo modo uir dicatur.

Galliā pha fianis earui se.

Hoc idemmet plantarum exemplo conspicuum apparebit. Quandoquidem persica in regione Persiæ lethalia mala adeò edebat, ut come dentes necarent: in Aegyptum uerò traducta, omne Persis uenenum reliquit, atque Aegyptijs hac migratione innocua extitit: huiusce rei

Cap.1. inter cæteros scriptores fidem facit Gal. in II. de Semine. Persica mala inde in Italiam aducta in maximis delitijs habebantur, ita ut Romæ olim, dum ipsa totius orbis imperiū moderaretur, singula eius mala tricenis denarijs uenderentur. Quibus profectò exemplis facilè coniectari licet, uel ceruos ex Europa, Asiaue in Aphricam fuisse translatos, uel ipsosmet illuc tranando migrasse. Siquidem eos porrecto ordine, & præcedentium clunibus capita imponētes, maria gregatim transcendere fertur: in cuius rei fidem Plinij autoritas adduci

Cap.32. poterit, utpote qui in VIII. scriptum reliquerit. *Hoc maximè notatur à Cilicia Cyprum traijcientibus.* Verumenimuero si quispiam fortasse adeò pertinax fuerit, ut ijsce non acquiescat responsionibus, nec tamen iste Aristotelem iure obiurgare poterit. Etenim in describenda animalium Historia philosophus, aliorum uerbis, relationibusque fidem adhibuisse plerunque coactus fuerit, tum ob maximam regionum distantiam, quas ipsum peragrare oportuisset, tum ob breue angustumque humanæ uitæ curriculum: uix enim nati morimur. Inter cætera, quæ à naturalibus historicis de ceruis enarrantur, eos summopere symphonia oblectari ac mulceri referunt: quod quidem ue natores haud ignorantes cantu, sibilo, pastorumque fistulis ceruos alliciunt, atque eiusmodi uersutijs capiunt. Ceruum musica dele-

Ceruos ali que anima la symph nia oblecta ri.

ctari

ctari comprobauit Pierius Valerianus lib. VII. Hieroglyphicorum, inquiens. *Sanè quo minus mirum sit ceruum musicæ modulos intelligere, apud Aelianum legitur eum Indicæ uocis callere sonum, sermonemq; percipere, neque alium quempiam ita facilè: quamuis Ptolemęo Philadelpho ceruus fuerit, qui Græcum idioma prorsus intelligeret.* Delphinus item symphoniæ cantu, præsertimque hydrauli sono rapitur. Dantur & alia animalia harmonię auida. Quocirca Nicolaus Contarenus lib. I. de Perfectione rerum, hæc literis consecrauit. *In bello etiam, & acie homines, & equi buccinæ, tubæq; cantu ad pugnandum acerrimè accenduntur. Quinetiam ipsę immanes bestiæ tenentur cantibus, atque ijs flectuntur, & facillimè consistũt: quod de equo, de urso, de cane, de ceruo legimus.* Cap. 1.

Ceruarum prudentia. Naturalem quandam ceruarum prudentiam in hinnulis tum edendis, tum educandis ualde commendauit Arist. in IX. de Historia, ubi Cap. 5 de cerua differens, ait. *Cùm pepererit, inuolucrum primum excedit, mox seselim herbam petit, quam cùm ederit, redit ad prolem.* M. Tullius tamen libro de Natura Deorum, hoc ante partum ab ipsa cerua fieri autumat. *Ceruę ante partum perpurgant se quadam herba, quæ seselis dicitur, aliter seseli.* Ciceronis sententiam secutus est Plinius lib. VIII. In Cap. 32 quibusdam uerò Plinij exemplaribus legitur item ceruas post partum seseli herba uti, & aro. Inspecti sunt quandoque cerui hederam cornibus innatam, ac germinantem gestantes, ut Aristo. lib. IX. de Hi- Cap. 5 storia prodidit. *Captus iam ceruus est hederam suis enatam cornibus gerens uiridem, quę cornu adhuc tenello fortè inserta, quasi ligno uiridi coaluerit.* Idem affirmauit lib. de Admir. audit. Plinius item in in VIII. in Hist. 5. Cap. 32 mollioribus ceruorum cornibus hederam coalescere, dum ex arborum attritu illa experiuntur. Quod quidem non est adeò absonum, ut prorsus repudiandum sit. Etenim passim cernimus in parietibus, & maceriis helxinem nutriri, augescere, semenque edere: hinc apud Latinos muralis, muralij, & parietarię nomen sibi uendicauit. Item capparem non modò in incultis nascitur agris, ut affirmauit Theophrastus lib. VI. de Plantarum historia: atque in cultis perinde ac se- Cap. 5. getes, & legumina, ueluti Plinius in XIX. testatus est, cuius adstipula- Cap. 8. tor ipsa existit experientia: uerùm etiam in collapsis ędificiorum parietibus, ruderibusque, ut Romę uidere licet, pręsertim uerò circa Pacis templum. Conspexi ego cappares parietibus helxines instar inhęrentes, ubi & copiosos & odoratos flores expullulauerant. Nec herbas tantùm, quin & arbores à parietibus & saxis erumpere, atq; ex ipsis escas haurire uidemus, uti de caprifico satis conspicuum est, de qua sic cecinit Martialis.

Hederam in ceruorũ cornibus germinare.

Marmora Messalæ scindit caprificus.

Alias

Alias insuper arbores, easque proceras parietibus passim innatas spectamus, eoq; magis si muri ad Aquilonem exporrecti sint, ac sensim declinantes fuerint, cuiusmodi quædam sunt ciuitatum pomœria: ob eiusmodi nanque situm aliqua humoris portio ab imbribus suppeditata, in illis coaceruatur, ut putrescat. Quamobrem in quadã Ferrariensium mœnium parte ad Boream vergente, non tantum ficus, quinetiam & iuglandes, & pomi, & cerasi fructiferæ inueniuntur: ita ut pomœria uideantur quodammodo in pomaria commigrasse. Cùm igitur eiusmodi plantæ à muris nutrimenta petant, quid prohibet hederam quoque è ceruorum cornibus germinare? præsertim cùm quàm libentissimè externis rebus adhæreat, & uegetandi ui acerrimè polleat, ficcioriq; oblectetur alimento. Vel dicamus inter ceruorum cornuum strias, sordes coaceruari, quibus hedera enutriatur. Nec fortasse à ueritate abhorrebit, illud de hedera in ceruorum cornibus germinãte existimare, quod Iulius Cæsar Scali-

Exercit. 161. ger de Visco frutice iudicauit lib. de Subtilitate, vbi sic quærit. *Quomodo in durissima ligna subeat ita; ut sibi findat corticem, ac sine radice vnum cum illis fiat? Nam quamobrem non super iuglande, olea, lauro, cupresso, larice? quando super horum congeneribus, iisq; æquè duris, aut etiam durioribus nascitur: pyro, malo, sorbo, pruno, cerro, quercu, terebintho, abiete, pinu, ilice. Etiam super castanea uidimus* Et paulò post subdit. *Nullo modo fieri potuit, ut in terebinthi corticem durissimum uitam, membraq; sua infigere, atque insinuare queat uiscum. Sed à calore potiùs interno foto informata uisci principia in succo sibi connaturali: ab externo adiuta, atque euocata concreuisse, atque in plantam hanc adoluisse.* Haud secus existimandum esse reor, in ceruorum nempe cornibus quoddam hederæ familiare latitare, à quo ipsa cornibus adhærens auidè mirificèque amplexata foueatur, atque illi nutrimenta suppetantur. Cerui extrahendis sagittis dictamum utilem esse docuerunt,

Cap. 27. ut perhibet Plinius lib. VIII. scribens. *Dictamum herbam extrahendis sagittis cerui monstrauere percussi eo telo, pastuq; eius herbæ eiecto.* Dio-

Cap. 31. scorides tamen lib. III. de dictamo disserens, istud ascripsit capris, cùm dixerit. *Produnt in Creta capras sagittis percussas, huius herbæ pastu eas excutere.* Dioscoridis sententiam secutus est M. Tullius lib. II. de Natura Deorum, ubi hæc exarauit. *Capras auditum est in Creta feras, cùm essent confixę uenenatis sagittis, herbam quęrere, quę dictamus vocaretur, quam cùm gustassent, sagittas excidere dicunt è corpore.* In-

In calce ter feras ceruos ruminare testatus est Aristo. lib. IX. de Historia, inquiens. *Ex feris nullum adhuc ruminare constat, pręterquam ea, quę aliquando cum hominibus exigunt, ut ceruus: hunc etenim ruminare planum*

est. Cuius sententiam quasi interpretans Albertus lib. VIII. de Animalibus, asserit. *Nullum autem animal agreste ruminare uidetur, nisi creetur ad figuram alicuius domestici ruminantis, preter solum ceruum, & ea, quę sunt similia ceruo, sicut capriolus, & equiceruus.* Plinius lib. x. prodidit. *Ruminant pręter iam dicta syluestrium cerui cùm à nobis aluntur.* Plinium autem increpauit Pierius Valerianus lib. VII. Hieroglyphicorum, inquiens. *Sed iam tempus est, ruminationis significatum exequamur, si priùs tamen locum apud Plinium expenderimus, ubi de cerui ruminatione loquitur, quem syluestrium tunc ruminare, cùm à nobis alũtur, dicere uidetur, quasi cicuratio sit ruminationis causa. Sed enim, ut reor, uel aliquid deest, uel, quod adduci non possum, Aristotelem non expressit, qui eo probat argumento ceruos ruminare, quia idem faciunt alti à nobis. ait enim, ex feris ea tantùm ruminare nouimus, quę aliquando cum hominibus degunt, ut ceruus, hunc enim ruminare, manifestum est.* Cerui erant Dianæ dicati, cùm uenationi (ut existimauit antiquitas) ipsa pręesset. Vnde cùm Luna à Diana neutiquam differret, nisi quòd illa cœli, & hæc nemorum incola esset, Lunæ currum ob pernicitatem, & candorem à duobus ceruis candore nitentibus tractum finxerunt ueteres. Quanta enim uigeant cerui fugacitate indicarunt quicunque pedum Achillis alacritatem, inde prouenisse tradiderunt, quia sub Chirone ceruorum medullis enutritus fuerit: ut ποδάρκης, ὠκὺς πόδας ὠκὺς passim ab Homero uocitetur. Neque Dianæ tantùm, uerùm & Milanioni, & Atalantæ heroibus ceruus sacratus fuit, ut autor est Pausanias. Cęterùm cornu cerui uarius est in medicina usus. Galenus namque lib. XI. de Simpl. med. scriptis mandauit cerui cornua, & capræ, tum ad candorem dentium, tum ad contrahendas mollitie titubantes gingiuas medicamentum maximè opportunum esse: ceruinũque cornu à medicis summopere commendari tradit, ab ustione locum, in dysenteria, sanguinis excreatione, cœliaco affectu, aurigine, atque oculorum fluxionibus curandis, sanandis, & profligandis: quæ omnia ferè à Paulo Aegineta referuntur lib. VII. Scribonius Largus iuuenum ceruorum cornua, lanuginosa adhuc cuticula operta, si crementur acerbissimis coli cruciatibus mirificè opitulari affirmauit. Dioscorides item lib. II. docet, ceruini cornu elotum cinerẽ uesicæ doloribus prodesse, fœminisque uuluę fluxione laborantibus utile esse, necnon maxillarum à dentitione dolorem adimere: cùm prius eum in dysenteria, sanguinis excreatione, cęliaco, ac regio morbis laudari tradidisset: crudi quoque cornu suffiti nidore serpentes fugari testatus est. Etenim naturalem quandam inter ceruos atque serpentes obuersari inimicitiam manifestum est, ratione cuius inuestigant

Tract. 5. Cap. 4. — Cap. 73. — Cap. 9 — Cap. 52

Vt Lunæ currus trahatur à ceruis. — Vsus cornu cerui in medicina. — Ceruos & serpẽtes naturaliter hostes.

gant

gant cerui cauernas, serpentium domicilia, quos narium inspiratione extrahunt, & pedibus conculcant, ut apud Nicandrum legitur: quam ingenitam cerui cum serpente discordiam hisce uersibus descripsit Lucretius.

Naribus alipedes vt cerui sæpe putantur.
Ducere de latebris serpentia secla ferarum.

Dextrū an sinistrū cerui cornu salutare sit.

Quodnam verò cerui cornu magis salutare sit, dextrum, sinistrū ve haud prorsus compertum uidetur, cùm in hoc sibi ipsi nō constet Arist. Siquidem lib. 1x. de Historia, dotes omnes sinistro cornu, & li. de Admir. audit. dextro tribuit. Has discordantes philosophi autoritates hoc pacto forsitan conciliari poterunt, si eum ibi de maris cornu, & hic de fœminæ locutum fuisse dixerimus: cuius hæc sunt uerba. *Ceruas, quę in Epiro oriuntur, dextrum cornu defodere, ceu multa vtilitate pręditum aiunt*. Plinius priorem Aristotelis autoritatē castigasse uisus est sic lib. v111. *Dextrum cornu negant mueniri, ceu medicamento aliquo prędituum.* Quam sanè sententiam ab Aristotele (ut sæpius solet, præsertim ubi de animalibus disserit) excerpsit, quippe qui lib. ix. de Historia, loco pluries citato, monumentis consignauerat. *Cornu sinistrum compertum eße à nemine adhuc fertur: occulit enim id, tanquam quodam medicamento pręditum.* Nec ceruinum cornu modò salutare existit, sed & ipsius caro, si Platinæ adhibenda est fides, vt pote qui lib. de Honesta uolupt. scriptum reliquerit. *Febrium morbos non sentit hoc animal: hanc ob rem quidam Principes omnibus matutinis diebus ex hac carne degustare soliti, longo æuo febribus caruere.* Quod si ueritati consentaneum est, istud aliunde profectò prouenire non potest, nisi à tota (ut aiunt medici) substantia, cùm sensibiles qualitates aliud persuadere uideantur. Quandoquidem cerui caro haud facilè conficitur, modicè nutrit, atque melancholicum præbet succum. Plinius itidem lib. v111. affirmauerat eiusmodi animal febrium molestijs haud esse infestum. Ceruos, ait Valerianus, in Diuinis literis hieroglyphicè significare uiros non indignos, qui ad sacra admittātur, utpote serpentes, hoc est hæreticos, assiduè persecuturos: & identidē apud Salomonem ex cerui imagine Christum intelligi. Legitur in Psalmis. *Vox domini præparantis ceruos: & reuelabit condensa.* Vbi glossa interlinearis talis est. *Qui superat & repellunt uenenosas linguas, opacitates illas librorum, & umbracula mysteriorum, ubi liberè pascantur.* At communis glosa hoc modo exponit. *Secundum hoc igitur per ceruos hic intelliguntur fructus de terra Neptalim ueloces ad maturescendum præ alijs: sicut ceruus uelocior est in cursu alijs animalibus, quæ quidem uelocitas fiebat diuina uirtute omnia producente, &c.* Tradit Eucherius

Cap. 5. Hist. 7.

Verborum Arist. conciliatio.

Cap. 32.

Cap. 5.

Cap. de ceruo.

De cerui carne.

Cap. 3.

Ps. 28.

rius ceruos latis cornibus coronatos, in Sacris literis tragelaphos nũcupari: hosce autem ceruos platycerotas uocauit Plinius. Quæ sanè Eucherij sententia non uidetur satis tuta: nam tragelaphus Græcè, hircoceruus Latinè dicitur, cùm barba ac uillo similis hirco sit, in reliquis uerò cerui effigiem præ se ferat. Datur item Hippoceruus animal, anteriore parte equus, & posteriore ceruus. Hippoceruum dono misit Federicus primus Mantuæ Dux Francisco Galliarum Regi. Lib. 11. Cap. 37.

Mare bicornibus prædi tum. Mare, quod innumeris animaliũ generibus scatet, bicornibus haud carere compertum est: sicut neque unicornibus egere, asseueratum fuit: inter quæ connumeratur locusta, de crustatorum genere, quæ cornua bina, eaque procera ob oculos gerit, cuius mentionem fecit Plinius lib. IX. Cum hactenus de unicornibus, atque bicornibus disputatum fuerit, congruum uidetur, ut pauca quædam de multicornibus adducamus, ne hæc nostra præsens disputatio diminuta sit. Cap. 30.

De multicornibus. Multicornia natura, uel arte comparantur, nisi mendax fortasse extiterit Plinius, qui lib. VIII. memoriæ tradidit. *Indicos boues unicornes, tricornesq́;*. Et in XI. prodidit. *Adeò sequax natura est, ut in ipsis uiuentium corporibus feruenti cera flectantur, atque incisa nascentium in diuersas partes torqueantur, & singulis capitibus quaterna fiant.* Reperiuntur arietes quatuor cornibus muniti, dantur & qui quinque, inueniũtur & qui sex. Quamobrem quanta sit naturæ lasciuia (ut Plinij more loquar) in procreandis cornibus, neminem latet. Verumenim uero eiusmodi cornigera multicornia ad bicornia redigi poterunt, cùm ob materiæ redundantiam istud illis contingat, & de bicornium genere reapsa sint. Quare de ruminantibus bicornibus satis disputatum sit. Cap. 21. Cap. 37

SYNTAGMATIS QVINTI, FINIS.

DE

DE CORNVVM, AC DENTIVM VIDVITATE,

SYNTAGMA SEXTVM.

CORNIGERORVM fœminæ, uel cornibus viduæ sunt, vel minora gestant cornua, sicut etiam cætera illarum arma imbecilliora existunt, quàm maribus insint: mares etenim fœminis & robustiores, & audaciores sunt, ut
Cap. 1. censuit Aristot. lib. III. de Partibus, ubi inferebat. *Quapropter in ceruorum genere cùm maribus cornua sint, fœminis desunt. Vaccarum etiam cornua, & taurorum inter se distant: quod idem etiam in peco-*
Cap. 1. *re cernimus. &c.* Siquidem in II. de Gen. animal. scriptis manda-
Cap. 6. uit. *Fœmina enim quasi mas lęsus est.* Et lib. IIII. eiusdem operis. *Et sexum fœmineum quasi lęsionem naturalem, & detrimentum esse putandum est.* Cornuum itaque mendicitas in fœminis aliunde prouenire nequit, preterquam à frigidiori temperatura, qua ipsæ præditæ sint: quod quidem Hippocratis testimonio persuaderi posse ui- Fœminæ cornibus ucare ob frigiditatem.
Cap. 10. detur, qui lib. de Aere, Aquis, & Locis, scriptum reliquerit, in Europa circa paludem Mæotidem Scythas degere, Nomades uocatos, propterea quòd in curribus habitantes domibus careant, quos trahunt boues à cornibus inopes: cuius sanè cornuum egestatis ipse rationem reddens, ad immensam illius regionis frigoris acerbitatem retulit. Hoc idemmet Aristotelis suffragio stabiliri poterit, quippe
Cap. 28. qui literis consecrauerit in VIII. de Historia, *In Aphrica arietes statim*

tim cornigeri generantur, nec solùm mares, ut Homerus scribit: sed etiã fœminæ. Contra in Ponto per prouinciam Scytharum nullis cornua enascuntur. Hoc autem prouenire nequit, nisi quia Aphrica ęstuet, & algeat Scythia: nimia enim frigiditas natiuum labefactat calorem. Inde nonnunquam intolerabili frigoris acerbitate & plantæ & animalia intereunt. Ob frigidiorem igitur corporis temperaturam in amplo cornigerorum genere fœminæ vel inermes sunt, uel cornua

Cur mulieres imberbes & eunuchi.

edunt minora. Hinc itidem humanæ speciei fœminę, & eunuchi imberbes sunt. Alexander tamen lib. 1. Probl. spadones glabros esse censuit, quia iusto humidiores sint, sicut & præhumida loca herbas non edunt. Sin uerò mulieres extiterint, quæ calidiori natura ad marium temperiem declinauerint, hæ haud prorsus glabrum: quinimmo maris modò quandoque hirsutum asperumq; obtinebũt mentum. Inde eiusmodi mulieres, cùm uirorum naturam oleant, viragines nuncupatæ fuerunt. Quasdam item oues cornutas cernimus, utpote aliis calidiores: quod montanis potiùs, quàm campestribus contingere solet. Etenim lib. de Attenuante uictu Gal. memoriæ propagauit. *Animalia enim, quę in stagnis, ac locis aquosis, & campestribus degunt, humidiora sunt, atque extrementosa: quæ uerò in montibus viuunt, omnia temperatura sunt ficciora, ac calidiora, eorumq; caro minimùm est pituitosa, ac lenta.* Idem met in ceruorum genere accidit, in quo nonnunquam cornigeræ ceruæ conspectæ sunt: cuius rei fidem faciunt ceruæ cornua, quæ laborato argento ornata Dux Bauariæ conseruat: ceruæ quoque cornua Augustæ Vindelicorum apud Antonium Fuggerium inueniebantur, quorum singula (vt testatur Matthiolus) in sex erant dispersa ramos. Quinti Sertorij ceruam, quam fatidicam esse Hispaniæ gentibus persuaserat nobilissimus Imperator, candida cornua habuisse legitur: consimilis huic forsitan fuerit Iphigeniæ cerua. Ceruam cornibus prędítam descripsit Pindarus: ubi interpres inquit talem illam fuisse, quæ Telephum lactauerit: quod etiam ab Anacreonte conceditur. Comprobabat autem idem Pindari interpres quasdam ceruas cornutas esse, elephantorum exemplo, quorum Aethiopici & Lybici tam mares, quam fœminæ dentibus instructi sunt: cùm tamen Indiorum (vt obseruatũ fuit ab Amytiano) fœminæ dentibus vareet. Franciscus Petrarcha itidem candidam ceruam aureis cornibus armatam, ornatamq; poetico more finxit, Lauram suam intelligens.

Probl. 4

Cap. 8.

Ceruæ quæ cornutas

Vna candida cerua sopra l'herba
Verde m'apparue con duo corna d'oro.

Hoc insuper Aristotelem non latuit, qui lib. de Admir. audit. char-

tis

Hist. 5. tis prompsit, quòd in Achaia nonnullæ ceruæ reperiuntur cornige-
Hist. 72 ræ: atque etiam de Epini ceruis fœminis commemorauit. Veruntamen ceruæ plerunq; sunt cornibus uiduæ, cuius inopiæ rationem attulit Arist.lib.III.de Partibus, inquiens. *Cur ceruæ cornibus careant, cùm dentes similiter habeant, atque mares, causa est, quòd eadem sexus utriusque natura, & cornigera est: sed fœminis adempta sunt cornua, quoniam ne maribus quidem utilia sint: sed uirium meliorum beneficio mares minus offenduntur*. Quare cùm ceruæ identidem cornibus vacent Arist.in Poëtica, de obiurgationibus in poetas disserens, qui quidem accurati imitatores actionum esse tenentur, ait. *Leuiùs enim fuerit, si ceruam cornua non habere ignorauerit, quàm si non bona imitatione descripserit*. Atqui obiiciet quispiam, qui fieri possit, ut cerui cornua edant, & magna, & solida, & ramosa, & quotannis decidua: attamen eorum fœminæ plerunque ne cornuum quidem ullum, uel minimum præmonstrent uestigium. Nanque cùm in maribus tanta cornuum redundet materia, non uidebatur profectò à ratione abhorrere, ut & in fœminis aliqua ipsius portio (minor certè) reperiretur etiam: præsertim cùm utriusque sexus eadem natura uideatur, ex Aristotele loco nuper adducto lib.III.de Partibus. Cui difficultati sic satisfaciendum iudicarem, hoc nempe totum immensæ ceruorum caliditati protinus ascribens, quæ à calidissimis ipsorum testibus effluens, in uniuersum corpus dispensetur. Etenim nimia caliditas sanguinem fœculentum reddit, qui materiam subinde cornibus suggerit. Quocirca si anniculi cerui castrentur, haud cornuti fiunt: at uerò si iam eruperint cornua, testium amputatione ampliùs illis nec decidunt, nec item augentur: quod ab Aristotele promulgatum fuit & III.& IX. de Historia. Quandoquidem cùm abscinduntur testes, innatus calor usqueadeò labefactatur, vt quodammodo torpeat. Hanc testium uim satis expressit Gal.lib.I.de Semine, in hoc Aristotelem acriter obiurgans. *Videturne tibi, quemadmodum telis plane, ita seminarijs vasis testes appensi fuisse? an potiùs, quantum ad vsum attinet, ad ipsum cor propè accedere? frigescunt enim, qui eos amiserint, altera insiti caloris origine priuati: omneq; ipsis corporis robur collabitur perinde, ac si senes fuerint: neque latæ uenæ, neque sanguis floridus est: arteriæ etiam parum & imbecilliter, sicut senibus pulsant. Vnde patet testes animalibus, & roboris originem esse, & caliditate multa totum corpus perfundere. Atque idcirco qui ipsis priuantur, depiles non modò mento, sed toto etiam corpore euadunt: paruasq; (vt dictum est) non secus, ac mulieres uenas habent: ac quasi aliud quippiam magis quàm animalia sint, nulla venereorum libidine afficiuntur: ut in hoc,*

Marginalia: Cap. 2. (beside "attulit Arist.lib.III."); Cap. 23. (beside "vacent Arist.in Poëtica"); Cap. 2. (beside "tur, ex Aristotele"); Cap. 9., Cap. 50, Cap. 15. (beside "gatum fuit", "duntur testes", "do torpeat"). Right margin: Cur ceruæ cornibus careant. — Obiectio. — Solutio. — à testibus profundi caliditatem.

hoc, uel corde ipso ampliùs habeant testes, quòd prçterquam quòd caliditatem, & robur animalibus exhibent, generis etiam perpetuitatis in causa sunt. Hæc Galeni verba nunquam lego, quin mihi se offerat Terentianus eunuchus, cuius tetrum aspectum Pythias sic designabat. Act.4. Scena.3

Hic est uetus, uietus, veternosus, senex,
Colore mustellino.

Instantia. Attamen instare quispiam posset, ceruos, quia meticulosi sint, frigidos arguens: quod Lucretius item iisce carminibus luculenter indicauit.

Est & frigida multa comes formidinis aura,
Quç ciet horrorem membris, & concitat artus.

Atque mox hoc sic ceruis asciuit.

At ventosa magis ceruorum frigida mens est,
Et gelidas citius per viscera concitat auras,
Quæ tremulum faciunt membris existere motum.

Solutio. Qui scrupulus sic tollitur, quippe frigidiusculum cor obtinent cerui, ac proinde timent. Vnde Achilles apud Homerum iratus Agamennonem, tanquam ceruino corde prçditum, increpat. Sed enim calidissimos testes sortiti sunt cerui, à quibus quantum caloris uniuerso corpori impartiri possit, ex Galeno iam habitum est. Ceruos calidos esse Diuinæ astipulari uidentur literæ, vbi psalmographus immortalitati tradidit. *Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te Deus.* Calidiora enim animalia magis sitiunt. Verùm negocium facessit, cur si ceruorum hinnuli castrentur, cornua amplius non edunt: sin autem uitulis eximantur testes, cornua oriuntur? An quia ob testium inopiam magis cerui, quàm boues refrigerantur, cùm calidiores habeant partes generationi deseruientes: cuius rei inditium sit, summa eorum ad libidinem procliuitas. Etenim admodum salaces sunt cerui, ut testatum reliquit Arist. lib. VI. de Historia, ubi autumat, quòd eorum caro libidinis tempore uitiatur, ac quasi hircina fœtet: & quòd cùm fœminas impleuerint, propter graueolentiam separantur: quòdq; solitarij scrobes fodiunt: ac postremò quòd illorum facies aspergine, hircorum modo, nigricet. Ex quibus omnibus, ceruum maximè libidinosum esse, demonstrari arbitratus est Stagirita. Quamobrem ceruos necnon cicures, atque in uiuariis mansuefactos, coitus tempore usqueadeò libidinis rabie sæuire (uecordia quamuis sint animantia) cernimus, ut ipsos petulantissimè inuadant homines, eosq; ferire audeant, quos mirum in modum uereri soliti fuerint. Inde factum est, ut qui mulierosum hominem notare uellent, cer-

Psal.41. Obiectio. Solutio prima. Ceruos calidissima habere genitalia. Ceruorũ uirulentia. Cap.27.

uum

uum exporrecto genitali pingerent. Vel dicamus, quòd cornua edunt iuuenci, quippe qui calidiorem cordis sortiti sint temperaturam, quàm cerui: quamobrem innatus iuuencorum calor, testium amputatione minus labefactatur, quàm ceruorum, quibus modica inest cordis caliditas. Cæterùm cùm cornigera omnia incisoriis superioris maxillæ dentibus denudata esse determinatum sit, Galeni locus scrupulum haud leuem incutit, utpote qui lib. VI. de Anat. administ. prodiderit. *Iam cornigeris superiores dentes magna ex parte abesse nouimus, ut quibus terrestre capitis partium recrementum in cornua absumatur.* Si igitur cornigera magna ex parte dentibus sunt spoliata, dantur ergo & dentibus munita. Putarem ego sic locutum fuisse Galenum ob quandam philosophicam modestiam, quasi ipse propositionem uniuersalem pronunciare ueritus fuerit, cùm ea, quę animalibus accidunt, frequentiùs instabilia sint, atque sæpiùs titubent. An dicendum est, quòd illud *magna ex parte* neutiquam cornigeris referendum sit: nimirum quòd cornigera magna ex parte dentibus careant: sed potius ad terrestre capitis recrementum, quod identidem in cornua abeat: quandoque uerò nequaquam, ut de camelo constat, qui & cornibus, & dentibus uacat. Tertia adhuc addatur responsio, quæ talis sit, quòd illud *magna ex parte* applicandū sit ad uerbum nouimus: ita ut medicorum iste coryphæus tradere uelit, se ministeriis anatomicis in pluribus cornigeris administratis, comperisse illa magna ex parte superioribus dentibus orbata esse, cùm in cunctis nondum anatomen administrasset. Prima tamen solutio planior est, reliquæ uerò duæ totam perturbant sententiam, & tortuosæ existunt: secunda autem tertiam uiolentia superat, cùm maiori extorsione uerba confundat. Verum cur superior potius quàm inferior cornigerorum maxilla dentibus fuerit destituta, gemina assignari poterit ratio, altera à commodo, altera uerò ab utili exprompta. Ob commoditatem sanè hoc machinata est solers natura: quippe cùm à maxillis cornuum materia peti opus esset, hæc ob uiciniam promptiùs & expeditiùs à superiori suppeditari potuit. Quare malæ potius (ita enim superiorem maxillam uocauit Celsus lib. VIII.) quàm maxilla dentibus caruere. Quòd autem ex dentium materia cornua conflentur, hæc Aristotelis patefaciunt uerba in III. de Partibus exarata. *Quamobrem cornigerorum nullum utrinque dentatum est: superne enim primores dentes non habent: quippe cùm natura hinc adimento addiderit cornibus, & alimentum, quod in eos dentes digeratur in cornuum incrementum absumitur.* Hocmet sancitum fuit à Galeno loco præcitato lib. VI. dę Administ. anat. Inde Aristot.

[Margin notes: Solutio secunda. — Dubitatio. — Cap. 8. — Solutio prima. — Solutio altera. — Tertia solutio. — Cur superior potius maxilla dentibus careat. — Cap. 1. — Cap. 2. — Cap. 3.]

in IIII. Analyt. ad cornua habere dentium inopiam consequi aiebat. Nec relinquitur ulla dubitandi ansa, qui fieri possit, ut cornua ex dentium materia constituantur: cùm tamen Aristot. lib. II. de Gener. animal. ea ex cute, non secus ac ungues, atque pilos oriri asseuerauerit. Etenim cornua tum ex cute, tum ex dentium materia gignuntur: atque idcirco statutum fuit à nobis, magis propinquam cornuum materiam osseum esse atque neruosum excrementum. Vel cornua ex cute oriri dicuntur, quia cutis extrinsecus illa germinet: sicut & pili ab ipsa cute ortum ducere uidentur, cum eorum tamen materia fuliginosa existat. Ob utilitatem uerò hoc itidem à natura excogitatum fuit. Quandoquidem cum inferior ruminantiũ maxilla sola ciatur, maximo sanè eiusmodi animantibus detrimento fuisset, si hæc dentium egestate laborasset. Etenim animalia cuncta infimam exagitant maxillam, unico tantum excepto fluuiatili crocodilo, à quo superior mouetur, ut ait Arist. in IIII. de Partibus. *Cætera omnia maxillam mouent inferiorem: crocodilus fluuiatilis unus superiorem.* Nec non hoc idem affirmat lib. III. de Historia. Veruntamen locustarum extat genus, quod superiorem maxillam impellit. Quamobrem quod ab Aristotele dicitur, de animalibus sanguine præditis intelligendum est: minimè uerò de exanguibus insectisq; cuiusmodi sunt locustæ, quæ item metaphoricè magis quàm uerè, maxillis instructæ dicuntur. Superior itaque ruminantium maxilla dentibus destituta fuit: nam quemadmodum ex Aristotelis sententia loco nuper adducto lib. IIII. de Partibus, crocodili fluuiatilis superior mala, cùm moueatur, manus officio fungitur: ita quoque nos dicere poterimus humiliorem maxillam ruminantibus manus usum præbere, cùm & ipsa sit, quæ motum faciat, altera quiescente. Infima ergo ruminantium maxilla est tanquam manus, quæ alimenta apprehendat, & tanquam gladius, qui illa incidat. Quapropter si ruminantia eminentiorem cierent maxillam, crocodili more humilior dentibus denudata esset: uel si crocodilus ruminaret, infimam malam dentibus destitutam obtinuisset. Proinde cum eiusmodi crocodilus superiorem solus impellat maxillam, & cætera animantia inferiorem, Aristandrus Telmesius os domus hieroglyphicum esse statuens, superiores dentes domesticos significare, & inferiores alienos innuere, utpote in mobili maxilla infixos, asseruit. Verum cum de fluuiatili crocodilo à nobis facta sit mentio, quandam de illo historiam nunc referre non grauabor, quam Aristot. in opusculo de Re familiari recitat, ubi de Cleomene Alexandrino Aegypti Rege loquens, ait. *Idem dum naui per eam uebitur*

Margin notes: Cap. 5 Tex. 86. — Cap. 4. — Solum crocodilum fluuiatilem superiorẽ ciere maxillã. — Cap. 11. — Cap. 7. — Cap. 11 — Crocodilli historia. — Hist. 13

bitur præfecturam, in qua pro Deo colitur crocodilus, raptus est unus ex pueris eius: conuocatis igitur sacerdotibus, dixit, cùm ipse prior Iesus esset, uelle se crocodilos ulcisci. Itaque uenationem eorum imperauit: at sacerdotes ne ipsorũ Deus ludibrio haberetur, argenti summam quantamcunque cogere potuere, illi attulerunt. Itaque ille quieuit. Aegyptus Nilo irrigata cum fluuiatilibus plurimum scateat crocodilis, datus

Cant. 4. fuit adagio locus, quo Areostus in Celta Furente usus est.

Portar, (come si dice) à Samo vasi
Nottole à Atene, e crocodili à Egitto.

Constitutum igitur est, cur cornigerorum sublimior potius, quàm infimior maxilla dentium uiduitate laborauerit. Neque obstat Pli-

Cap. 37 nij instantia, quam adducit lib. x I. dicens. *Qui putant eos in cornu absumi facilè coarguuntur ceruarum natura, quæ neque dentes habent, ut neque nares, nec tamen cornua.* Eiusmodi nanque sic diluitur obiectio, ceruæ quippe frigidioris temperaturæ sunt, ratione cuius cum sanguinem torrere nequeant, idoneam itidem cornuum productioni materiã suggerere non ualent: at mares cum ob immensam testium caliditatem, per uniuersum corpus diffusam, calidissimi sint, satis copiosam cornibus materiam suppeditant. Inter Aethiopiæ cor

Cap. 21. nigera à Plinio lib. v I I. pegasi recensentur. *Pennatos equos & cornibus armatos, quos pegasos uocant.* Fabulosum an sit quod de cornutis Satyris, Faunis, atque Syluanis circunfertur, equidem me latet: sin uerò commentitium, talis sit fabellę allegoria. Nam cum ex priscorum sententia hæc nemorum numina sensus illecebris raperentur, genio indulgentes homines & corporeis uoluptatibus obrutos in syluestres bestias migrasse insinuatur. Inde caput plurimorum sapientum iudicio mentis domicilium cornibus turpatur. Quandoquidem nisi mens mundani huiusce microcosmi regina, rectè sibi cõmissum imperiũ administrauerit, atq; seditiones intestinas inter ciues pullulãtes (hoc est inferiores vires) sedauerit, improbo eorũ tumultu usqueadeò cõtaminatur, ut serua fiat. Quapropter flagitiosis criminibus mẽs polluta, omniq; dedecore maculata cornibus turpissimè coronatur: inferiores autẽ partes hispidæ horridæq; fiunt, cùm humiliores animæ nostræ uirtutes recto rationis iudicio reluctantes, ferinæ potiùs quàm humanæ sint. Dixi uerò me nõ satis exploratũ habere, an scilicet in hac ampla naturæ rerum uniuersitate Satyri reperian-

Allegoria Satyrorum.

An dentur Satyri.

Cap 2. tur. Etenim apud Plinium lib. v I I. legitur. *Sunt & Satyri Subsolanis Indorum montibus, Cartadulorum dicitur regio, pernicissimum animal tan quàm quadrupedes tam rectè currentes, humana effigie, vt propter uelocitatem, nisi senes, aut ęgri non capiantur.* Et lib. v I. de promonrorio lo-

Cap 30.

N 2 quens

quens, quod Hesperionceras uocatur iuxta Aethiopas, & Hesperios confine Aphricæ, ait. *Quidam & in eo tractu modicos colles amœna opacitate uestitos Aegypanum Satyrorumq́; produnt.* Pausanias insuper refert, se ab Euphemo probatæ fidei uiro aliquando audiuisse, cùm in Hispaniam nauigaret, aduersa tempestate ipsum in exteriorem Oceanum fuisse impulsum, atque ad insulas quasdam desertas, Satyrorũ uocatas, peruenisse: ubi eas homines ferino truciq́ue aspectu syluestres inhabitarent, corporibus hirtis, pilorum colore subrufo, caudis equina penè maioribus præditi: qui ocyus ad littus accurrẽtes, informemq́ue stridorem emittentes, in fœminas naui illa aduectas adeò furiosi inuaderent, ut ægrè etiam cæsi flagris abigi, summoueriq; possent. Veriti nautæ ne quid indignum paterentur, inhibita naui procul in anchoris steterunt: barbaram autem quandam mulierem in littus exposuerunt, in quam singuli mox petulantissimè debacchantes per omnia corporis caua libidinem exercuerint. De hirsutis dæmonibus meminit Esaias, quos nonnulli Incubones uel Satyros, aut quosdam syluestres homines putauerunt. Maximus Tyrius Midæ fabulam describens, qui Satyrum per insidias ceperit, à quo cuncta aurea fieri impetrasset, ait. *Satyrum ebriosum dæmonem, infuso in fronte mero captum.* Ex Adamantij sententia hircus diaboli symbolum est: inde receptum, ut dæmoni passim cornua ascribantur. Vel dicamus, quòd quamuis dæmones ex communi Theologorum consensu spirituales substantiæ sint, naturalesq́ue dotes infausta sua illa rebellione non amiserint, sed diuinæ tantùm gratiæ iacturam fecerint: pictores tamen, quibus fingẽdi nunquam fuit interdicta potestas, finxere cornutos, non modò ad terrorem aspicientibus incutiendum, quinimmo ut, quantum illis detrimento extiterit superbiæ flagitium, patescat: quippe qui interea dum inani gloria sublimiores sedes affectarent, in caliginosum aerem atque humiliores abissos incomparabili calamitate detrusi sint. Etenim cornua petulantiam atque uiolentiã significare satis compertum est. Horatius Flaccus lib. III. Carm. amphoram uini alloquens, sic canit.

Cur dæmones cornuti pingantur.

Cornua petulantiã denotare.

Ode. 21.

Tu spem reducis mentibus anxijs,
Viresq́; & addis cornua pauperi,
Post te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.

Ouidius item lib. I. de Arte amandi.

Vina parant animos, faciuntq́; caloribus aptos:
Cura fugit, multo diluiturq́; mero.
Tunc ueniunt risus, tunc pauper cornua sumit

Tunc dolor, & curæ, rugaq; frontis abit.

Poëtæ necnon Hetrusci cornua superbiam indicare demonstrarunt: Franciscus enim Petrarca hæc dulci modulatus est auena.

Hor perche humana gloria ha tante corna. Et alibi.

Contra tuoi fondator alzi le corna. Et alio itidem loco.

Prese ha già l'arme, per fiaccar le corna

A Babilonia.

In Diuinis insuper literis cornua inanem iactantiam denuntiare manifestum videtur, in psalmis nanque immortalitati traditum fuit. *Dixi iniquis nolite iniquè agere: & delinquentibus nolite exaltare cornu. Nolite extollere in altum cornu uestrum: nolite loqui aduersus Deum iniquitatem.* In cuius psalmi calce cornua non modò pro intollerabili sceleratorum hominum iactantia capiuntur, quinimmo & pro augustissima Saluatoris nostri potestate, ubi Propheta sub ipsius Dei numine loquens, sic psalterio concinuit. *Et omnia cornua peccatorum confringam: & exaltabuntur cornua iusti.* Hoc est Christi, qui iustus antonomasticè dicitur, cùm alios iustificet. Esaias. *In scientia sua iustificabit ipse iustus seruos suos multos.* Lucas. *Erexit nobis cornu salutis in domo Dauid pueri sui.* Vbi Zacharias diuina luce afflatus cornu nomine Christum intellexit. Non me fugit (ut ad institutum reuertamur) pictorem olim fuisse, qui dæmonem honesta forma decoratum pingeret, de quo Areostus in Satyris sic cecinit.

Psal. 74. Cap. 53. Cap. 1.

Saty. 1.

Fu già un pittor (non mi ricordo il nome)
Che dipingere il diauolo solea
Con bel uiso, begl'occhi, e belle chiome.
Nè piè d'augel, nè corna gli facea;
Nè facea sì leggiadro, nè sì adorno
L'Angel di Dio mandato in Galilea.

Moyses non cornutus.

Hallucinantur quicunque Moysen ideò cornutum Iudæis apparuisse putauerint, quia concinnos capillos, Lysimachi Regis more, gestaret. Quippe Moysi cornua nihil aliud erant, nisi radij ab eius corusca facie rutilantes: radius enim & cornu apud Hebræos æquiuoca sunt. Falluntur item & qui radios ab eius facie micantes duorum speciem cornuum præ se tulisse existimauerint. Siquidem tota eius facies omniquaque rutilabat, cuius inditium sit, quia totam uelaret Moyses. Indè errant pictores, qui eum cornuta potius, quàm radiata facie pingunt. Hæc omnia patefcunt ex ijs, quæ habentur in Exodo, ubi scribitur. *Cumq; descenderet de monte Synai, tenebat duas tabulas testimonij, & ignorabat quòd cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini. Videntes autem Aaron, & filij Israel cornutam Moysi faciem, timuerunt*

Cap. 34

muerunt propè accedere, vocatiq́, ab eo reuersi sunt, tam Aaron, quàm Principes synagogæ: & postquam locutus ad eos, uenerunt ad eum etiam omnes filij Israel, quibus præcepit cuncta, quæ audierat à domino in monte Synai: impleuitq́, sermonibus, posuit velamen super faciem suam, qui ingressus ad Dominum, & loquens cum eo, auferebat donec exiret; & tunc loquebatur ad filios Israel omnia, quæ sibi fuerant imperata, qui uidebant faciẽ egredientis Moysi cornutam esse: sed operiebat ille rursum faciem suam, si quando loquebatur ad eos. Vnde in codice Hebręo legitur. *Et non cognouit quòd cornuta esset lux faciei suæ.* Cornutum enim esse apud Iudæos splendescere ac rutilare significat: quem uultus Moysi splendorem, gloriam uocauit Apostolus 11. ad Corinthios. Gentiles insuper Pana binis cornibus hirtis coronatum pingebant, ut Solis ac Lunæ symbolum nobis proponerent. Verumenimuero cornutum esse non splendorem tantummodo & decus significat, sed & dedecus ac contumeliã apud Italos, utpote qui eos homines cornutos appellare cõsueuerunt, quorum uxores adulteræ sint: hosce etiam homines capros nuncupant, quod inuentum, Valeriano teste lib. x. non est adeò nouum, ut nullam sapiat antiquitatem: erat enim apud ueteres inhonestæ uxoris mariti hieroglyphicum: atq; adagium ferebatur in spurios, si de patre quis quæritaret, ut τῆς μητέρος ὡς αἰξ, responderent, Matris scilicet uti capra, cùm de patre non constaret: propterea ꝙ capellis pastores nullum ducem constituunt, ut ait Aristo. uel ut suos ouibus arietes, suos bubus tauros. Sunt & qui eiusmodi dicterium inde emanasse putauerint, quòd hirci suas fœmellas, etiam si spectauerint, iniri facilè patiantur. Aelianus tamen hircos riualitatis affectum sentire testatur exemplo Grathis pastoris Calabri, cuius dormientis cerebrum caper cornibus eliserit, cùm ab eo deprehensus esset, cum amata capella uenerea copula misceri, de quo Probus 1. Georgicorum. Animaduertit item Valerianus Becchum antiquissimam esse dictionem, qua eiusmodi notæ homines appellentur: hæc uerò uox caprarum propriè atque hircorum est. Verùm, ut prolixitatem euitemus, lectorem ad Valerianum relegamus. Atque huic syntagmati de dentium ac cornuum caritate finem imponimus.

Cap. 1.

SYNTAGMATIS SEXTI, FINIS.

DE RVMINANTIBVS, CORNVVM EXPERTIBVS.

SYNTAGMA SEPTIMVM.

RVMINANTIA cornuum expertia, uel cornuum inopia tantùm laborant, cuiusmodi est scarus: uel simul & cornuum & dentium egestate opprimuntur, ut camelus, de quo sic meminit Aristo. lib. 11. de Historia. *Quę enim cornua gerunt, hæc non vtrinque dentata sunt, quippe quæ primoribus maxillæ superioris careant dentibus: quanquam sunt nonnulla, quę & cornibus vacent, & vtrinque dentata non sint, vt cameli.* Plinius & ipse lib. xi. inquit. *Cameli soli ex ijs, quæ non sunt cornigera, in superiori maxilla primores non habent.* Quo in loco Plinius Scythiæ boues, de quibus cómemorauit Hippocrates, ignorasse uidetur: atque Ponticos arietes non agnouisse, quorum mentionem fecerat Aristo. cum & hi & illi à dentibus & cornibus inopes sint. Nisi fortasse dixerimus (ut Plinij partes tueamur) eum integras species respexisse, animumque potius appulisse ad id, quod secundum naturam se habet, quàm ad id, quod accidentale est, atque aduentitium: quo quidem uti stabili fundamento iacto, consequitur, ut sola cameli species & dentium & cornuum mendicitate laceretur. Nec tantum dentium cornuumque caritate camelus languet, quin etiam ei aures mutilatę fuerunt. Inde in lucem prodijt adagium illud. *Camelus desiderans cornua, etiam aures*

Cap. 1. — De cameli[s]

Cap. 37.

Camel[us] solum de[n]tibus co[rni]busq; ua[cat]re.

res perdidit: sumptum ex apologo de camelis, qui per oratorem cornua à Ioue postularunt: ille uerò insulsa postulatione contaminatus, aures adhuc excidit. In eos conuenit, qui dum peregrina sectantur, ne sua quidem custodiunt. Porrò autem quòd camelus inter ruminantia animalia sit recensendus, & alimenti uentrem cornigerorum instar in pluréis concauitates distinctum habeat, constantissimum ex iis est, quæ ab Aristotele lib. I I I. de Partibus scribuntur. *Et camelus quidem (quanquam cornibus caret) ideò non superne dentata est, quòd ei magis necessarium est, uentrem talem habere, quàm dentes priores. Cùm itaque uentrem similem non utrinque dentatis habeat, dentes etiam simili modo sortitur, utpote parum necessarios. Quinetiam cùm cibus durus spinosusq; sit, & tamen linguam esse carnosam necesse sit: natura dentium portione terrena ad palati callum, atque duritiam abusa est. Ruminat etiam camelus more cornigerorum, quoniam ventres similes cornigeris habeat.* Quibus Aristotelis uerbis penitus respondent, quę chartis prompsit Gal. in V I. de Anat. administ. inquiens. *Sed non, quia cornigera sunt, ideò pluréis habent uentriculos, uel ruminant: quia autem durum spinosumq; cibum assumunt, non indigent dentibus superioribus: quippe & camelus, quanquam cornibus careat, tamen & ruminat, & multos habet uentres, quoniam spinosum ligneumq; alimentum depascatur. Huius autem gratia interior quoque oris membrana ex toto aspera est, & ea, quæ uentribus obducta est, similiter.* Quæ sanè Galeni autoritas haud leuem præbet dubitandi ansam, cùm cornigera superioribus dentibus non indigere constanter affirmet, quia durum spinosumq; cibum assumant. Quandoquidem eò magis necessarij dentes uidentur, frequentioresq; ac robustiores expostulantur, quò spinosius asperiusq; pabulum extiterit, ut illud frangere & emollire ualeant. In hanc ergo descendi sententiam, codicem scilicet Græcum mendosum esse, & librariorum incuria deprauatum, ita ut particula οὐ negatiua loco καὶ copulatiuæ legeretur: qui profectò lapsus facilè irrepsisse uidebatur, cùm utraque monosyllaba sit, & in habentibus symbolum (vt peripatetico more loquar) haud ardua sit & laboriosa ipsa demigratio: in quo quidem sensu me dein stabiliuit neotericus quidam uir egregiè cordatus, & alioqui maximè eruditus, quippe qui & Græcum & Latinum Galeni exemplar hoc pacto castigauerit. Græcum nimirum, ἀλλὰ τῷ φρυγανώδη τροφήν, καὶ δεῖσθαι τῶν ἄνωθεν ὀδόντων. Latinum uerò ita restituit codicem. *At quia durum spinosumq; cibum sumunt, simulq; dentibus superioribus carent.* Veruntamen quoniam pro uiribus literam seruare inuiolatam semper oportet, nec nisi coactè ad librorum castigationes confugien-

Cap. 14 (margin, beside "ex iis est")

Cap. 8 (margin, beside "quę chartis prompsit")

Difficultas uerborum Galeni. (margin)

fugiendum est, ipse mecum cogitare cœpi, an fieri posset, ut absque ulla contextus uiolentia, Galeni sententia sine scrupulo plana percurreret: comperi tandem quod nunc referam. Minimè igitur ignorandum uidetur, animalibus quibusdam perfectam dentium seriem tribuisse naturam, quibusdam verò unà cum ruminatione pluresis concessisse uentres, pro utrorumque necessitate ac condecentia: nec ipsam unquam in iisdem & absolutam dentium choream, & sinuũ alui coetum simul molitam fuisse. Cùm itaque ruminantia ob eiusmodi statutum naturæ decretum utroque auxilio gaudere non valerent, illis profectò conducibilius fuit, plura alui receptacula unà cũ ruminatione recepisse, quàm superiorem maxillam primoribus in-Cap.14. structã dentibus obtinuisse. Quapropter Arist. prçcitato loco li. III. de Partibus, de camelo uerba faciens, ait. *Non superne dentata est, quòd ei magis necessarium est, uentrem talem habere, quàm dentes primores*. Vbi necessarium pro utili, quemadmodum peripatetici quãdoque solent, sumpsit. Et, ut, quid sentiam, fatear, Galenum opinor hoc prorsus ab Aristotele mutuasse: quod utriusque uerba non oscitanter consideranti atque inter se comparanti satis superque exploratum erit. Ruminantia ergo animalia spinosis ac asperis pastionibus uescentia, superioribus incisoriis non indiguere, cùm solers natura illis tum quadripartito uentre, tum ruminatione abundè opitulata fuerit: quę duo auxilia illis magis salutaria fuerunt, quàm primores superioris maxillæ dentes extitissent, quos sanè Arist. hac de causa camelo parum necessarios esse censuit. Verumenimuero cùm inter cætera ruminantia edentula camelus magis spinosis duris atq; asperis enutriatur pabulis, uti ex citatis Aristotelis & Galeni autoritatibus compertum est, natura illi cornua negauit, & ex eorum materia palatum ualde callosum construxit. Neq; enim congruum uidebatur, camelo, quæ & receptaculorum alui multitudine, & ruminatione donata fuisset, superiorem adhuc maxillam dentibus circũuallasse naturam, cæteris id genus ruminantibus negatis: neque insuper consentaneum apparebat, absque ullo suffragio destitutam camelum relinquere. Camelo itaque opem tulit ipsa natura palati duritie, quæ quodammodo dentium munere fungeretur: quod quidem peculiare ac proprium est cameli priuilegium, cùm in cęteris ruminantibus carnosa ac mollis membrana sit palato obducta.

Quapropter decipiuntur quicunque eiusmodi membranam in uniuerso ruminantium genere, quæ dentibus mutilata sint, callosam Cap. 1. esse opinati fuerint. De cameli pede disseruit Arist. lib. II. de Historia, hunc in modum. *Bisulcum id animal est, nec utrinq; dentatum: sed bisulcum sic est, ut pes parte superiore scissus paulum sit ad fle-*

xum digiti secundum: parte autem priore summa quadripartito findatur discrimine paruo, quantum primotenus digiti inflexu, & quiddam inter fissuras, perinde ut in anserum pedibus adiectum contexat. Ex quibus Stagiritæ uerbis clarè constat, camelum animal esse bisulcum: cui tamen Aristotelis opinioni refragantur tum Leuitici, tum Deuteronomij iam citata loca, quæ sanè camelum ungulá diuidere prorsus negant: si igitur camelus ungulam non diuidit, qui fieri poterit, ut sit animal bisulcum? Quam controuersiam facilè sedare poterimus, si in Sacris literis animal illud ungulá diuidere intellexerimus, quod eam omnino in duas sectam partes obtineat, cuiusmodi est bouis ungula: inde in illis etiam Sacræ scripturę locis leporem ungulam non diuidere legitur, cùm tamen pedem in quinque digitos inflectat lepus. At Arist. bisulci nomen latiùs sumpsit, pro eo nimirum animali, quod aliquo pacto bipartitum habeat pedem. Quocirca animaduertens philosophus se quodammodo impropriè camelum animal bisulcum appellasse, cùm ibi ex ipsius sententia bisulca dicantur animalia, quæ ante retroq; pedes in duas discerpant partes: idcirco cameli pedem nobis ad unguem circunscribere uoluit. Porrò quemadmodum in Diuinis literis bisulcum angustiùs capitur, quàm apud Aristotelem: ita ex aduerso in Sacræ scripturæ prææallegatis locis fusiùs ruminare accipitur. Proinde lepus ruminare dicitur, quod ab Aristotele nequaquam concederetur: in Sacris nanq; literis ruminare haud solùm pro iterata attritione sumitur, uerum etiam & pro tenui illa pastionis attenuatione, quæ solis incisoriis dẽtibus administretur, uti consuescunt mures, atque animantia cætera solis quatuor primoribus incisoriis dentibus donata, à quibus longo admodum interuallo molares disiuncti sint, inter quę procul dubio annumerandus est lepus: quam quidem latiorem ipsius uerbi ruminare significationem acceptarunt Itali, & approbasse uisus est Albertus lib. VIII. de Animalibus, dicens. *Inueniuntur etiam quędam animalia dentes in utraque mandibula habentia, quæ ruminant sicut mures.* Inter bisulca camelum maximum esse censuit Arist. in III. de Gen. animal. ubi ait. *Camelus bisulcum est, quod maximum inter reliqua est.* Et fortasse hac ratione in Diuinis literis camelus superbiæ symbolum nobis præmonstrat. Amplius cameli duæ existunt species, Bactrianæ nempe, atque Arabiæ: quam cameli diuisionem Arist. promulgauit lib. II. de Historia, inquiens. *Camelus proprium inter cęteras quadrupedes habet in dorso, quod tuber appellant: sed ita ut Bactrianæ ab Arabiis differant: alteris enim bina, alteris singula tubera habentur.* Bactrianæ igitur bina habent in dorso tubera: Arabiæ autem singula, & in pectore alterum, cui incumbant, ut scriptum reliquit

Marginalia: [D]ist. & Scri[p]turæ discre[p]antia. — [Con]ciliatio. — Cap. 11. — Cap. 14. — Tract. 5 Cap. 4. — Cap. 4. — Cameli duas esse species. — Cap. 1

Cap. 18 liquit Plinius in VIII. Fertur, in quadam noui orbis occidua plaga, boues degere singulare camelorum instar in dorso tuber habentes, leoninum uerò pectus, atque caudam. Camelus à matris concubi- Cameli matrem seruant
Cap. 47. tu miruminmodum abhorret, uti ex ijs, quæ ab Aristotele lib. IX. scribuntur, manifestum est. *Cameli matres nunquam superueniunt suas: sed etiam si quis cogat, ipsi non patiuntur. Iam cùm aliquando admissarius non haberetur, curator pullum matri opertæ admisit, qui dum coiret, delapso operimento agnouit matrem: & quamuis coitum absoluerit, memor tamen commissi sceleris, paulò post camelarium illum morsu defixo interemit.* Quæ historia recitatur necnon ab Aristotele lib. de
Hist. 2. Admir. audit. Arabum testimonio. Inde nonnulli per camelum in matrem reuerentiam significari tradiderunt. Quia camelus animal est, quod & maxima & grauissima sustinet onera, prælio deseruit ad suppellectilem commeatum atq; munimina traducenda. Sedenim Cameli minæ castrentur
cur cameli fœminæ castrentur, quæ usui militiæ esse debeant, Plinius
Cap. 18. docet lib. VIII. sic scribens. *Castrandi genus etiam fœminas, quæ bello præparantur inuentum est: fortiores ita fiunt coitu negato.* Reor tamen non fortitudinis gratia hoc fieri, quinetiam ne concipiant, ut magis ad motum atque labores sustinendos promptæ sint atque ex-
Cap. 50 peditæ: hoc enim innuisse uidetur Arist. lib. IX. de Historia, dicens. *Cameli etiam fœminæ castrantur, cùm eis uti in prælio libet, ne concipiant vtero.* Cameli sitim quatriduo tolerant, fuerunt & qui in duodecimum usque diem sine potu perdurare illos tradiderint: implenturq; cùm bibendi occasio obtulerit, & in præteritum, & in futurũ, aquam conculcatione prius perturbantes: hinc camelus sitiens Cameli tolerant
Saty. 5. Persio dicitur.

Tolle recens primus piper è sitiente camelo.

Quemadmodum inter bipeda struthiocamelus oblongum gestat collum, ita inter quadrupeda camelus, de cuius proceritate loquens Cicero in II. de Natura Deorum, dixit. *Cameli adiuuantur proceritate collorum.* Inter camelos equosque naturalis obuersatur ini-
Cap. 8. micitia. Cameli in medicina usum enarrauit Plinius lib. XXVIII. hoc pacto. *Cameli cerebrum arefactum potumq; ex aceto comitialibus morbis aiunt mederi. Item fel cum melle potum hoc & anginæ. Cauda arefacta solui aluum. Fimi cinere crispari capillum cum oleo. Et dysentericis prodest illotus cinis, potusq; quantum trinis digitis capitur, etiam comitialibus morbis. Vrinam fullonibus utilissimam esse tradunt. Itemque ulceribus manantibus, barbaros eam seruare quinquennio, & hemini, pota ciere aluum. Setas è cauda contortas, & sinistro brachio illigatas quatertanis mederi.* Camelopardalis est animal camelo haud dissimile, cuius descriptionem recitauit idem Pli- Cameli medicinus.

O 2 nius

nius lib. VIII. Inter cæteras edentulorum ruminantium proprietates hæc ab Aristotele recensetur in III. de Historia, quòd non mediocrem lactis gignant copiam, sic inquiens. *Denique ruminantibus lac & copiosius, & caseo utilius emulgetur*. Cur autem ruminantia lacte scateant, talis reddi poterit ratio: quia scilicet eorum fœtus magis lacte egeant, cùm ob dentium uiduitatem fœnum herbasque uirentes, ita citius, ut & alia consuescunt animantia dentibus instructa, mandere atque emollire nequeant. In calce lib. IX. de Historia, paucis ostendit Arist. situm ac positionem, quam plerunque ruminando ruminantia obtineant, tempus, quo magis eiusmodi exerceant operationem, & quænam animalia maiori utantur ruminatione: philosophi hęc sunt uerba. *Iacent potissimum cùm ruminant omnia, & hybernis pręcipuè mensibus solent ruminare. Septem ferè mensibus hoc faciunt, quæ intra tecta aluntur. Gregales leuius, minusq; tempus ruminant, quoniam foris pascuntur*. Ruminantia dum ruminant quietem poposcunt: quamobrem quamuis in agris, pratis, mandrisque, mediocres labores sustinentia, stantia, iacentia, tandemq; ubique locorum, & quemlibet situm obtinentia ruminent: ruminant tamen plerunque (modò cicura sint) in mandris. In agris quippe pluries arantia laborant, si boues bubuliuè extiterint: in pascuis ac pratis pascuntur: atque in mandris, si mansueta fuerint ruminantia, ruminant. Vnde Ergestus amœnæ Sannazarij Arcadiæ pastor, hæc amatoria cecinit carmina.

Sallo quante fiate il dì la nomini
Il gregge mio, che già à tutt'hore ascoltami,
O ch'egli in selua pasca, ò in mandra romini.

Verùm cur ruminantia magis hyeme, quàm cæteris anni temporibus ruminent, eiusmodi forsitan ratio assignari poterit. Etenim hyeme durioribus pascuntur herbis, atque solidioribus exaturantur alimentis, quæ diligentiori procul dubio attritione egent, ut ab innato calore confici possint: at aliis anni temporibus, tenerioribus ac mollioribus aluntur herbis, quæ planius attenuentur. Quam solutionem innuere uisus est philosophus præallegato loco, dum inquit, quòd quæ gregatim ac foris pascuntur, leuius minusque ruminant, quàm quæ in stabulis diuersentur: hoc enim aliunde prouenire nequit, nisi à maiori mollitie duritieùe pabuli, cùm uiridiores aridis molliores existant herbæ. Item de ruminationis tempore, & ruminantium situ, sic egit Plinius lib. X. *Ruminant præter iam dicta syluestrium cerui, cùm à nobis aluntur. Omnia autem iacentia potius quàm stantia, & hyeme magis quàm æstate, septenis ferè mensibus*. Ruminantia cornigera, atque edentula cùm ficciorem

corpo-

Marginal notes:
Cap. 17.
Cap. 1.
[...]r rumi[nantia] plu[...]num la[...] generét
[...] hyeme [...]is rumi[...]ua ru[...]ent.
In calce lib. 9. de historia
Cap. 71

corporis sortita sint temperaturam, pro adipe, seuo obesa fiunt: inde Raphael Volaterranus in sua Philologia, hæc literis commendauit. *Seuum habent cornigera, non utrinque dentata. Carentia uerò cornibus, & utrinque dentata pro seuo adipem habent, qui non cogitur, nec siccitate frangitur: quòd eius natura minus terrea.* Ad initium præsentis syntagmatis ruminantia cornuum expertia in duas secuimus classes, nempe quòd alia dentium egestate laborarent, alia uerò utranque maxillam dentibus obtusis circunuallatam gererent: atq; de edentulis hactenus discussum est, cameli exemplo. Nunc igitur ordinis ratio exigit, ut illa ruminantia aggrediamur examinanda, quæ ambas malas dentium phalangis instructas obtinent, inter quæ scarus recensetur. Hic specie squamarum Auratis assimilatur, sed & colore & sapore præstat, ut qui Sapphiri gemmæ radiolos imitetur. De scaro sic commemorauit Aristot. lib. III. de Partibus. *Piscium generi dati sunt dentes: sed serrati propè dixerim omnes. Genus enim quoddam exiguum est, quod non serratos habeat dentes, ut qui scarus vocatur, qui unus & ruminare meritò ob eam rem creditur. Quæ enim non vtrinque dentata cornigera sunt, ruminant.* Ex quibus philosophi uerbis satis constat scarum, nec serratos dentes habere, & inter innumerabiles piscium species ipsum solum ruminare. Quocirca haud immeritò censendum uideretur, scarum illum piscem esse, qui Ruminalis nomen sibi uendicauerit, de quo Aristo. lib. IX. de Historia. *Sunt etiam ex dentatis utrinque nonnulla, quæ ruminant, ut mures Pontici, & piscis, quem ab ea re Ruminalem quidam appellarunt.* Testatus item est Aristot. in III. de Partibus scarum haudquaquam serratis dentibus armatum esse. *Pisces omnes serratis dentibus sunt vno excepto, qui scarus vocatur: complures etiam dentes in lingua habent, & in palato.* Insuper lib. II. de Historia. *Dentes omnia piscium genera habent serratos, pectinatimq; coëuntes, excepto scaro, ac omnia serie dentium acuta, atque multiplici fulciuntur: in lingua etiam dentes nonnullis.* Ex quibus Aristotelis locis satis apparet, scarum non modò serratis dentibus atque pectinatim coeuntibus haud esse munitum: quinimmo dentes possidere obtusos & inaculeatos. Etenim non serrati dentes nec pectinatim congredientes minimè ruminationis operationem expostularent, nisi etiam absque ulla acie insculpti fuissent: quod hominis, & equi exemplis manifestatur, qui quidem nequaquam ruminant, cùm tamen continuos (ut more Pliniano loquar) obtineant dentes: utpote qui acie sint & acumine prædìti. Reliqua Aristotelis loca, in quibus de scaro fit commemoratio, seriatim coaceruabimus, ut intelligatur, an ea uera sint, quæ

Cap. de homœomeris.

De scaro

Cap. 14.

Cap. 50

Cap. 1.

Cap. 13.

Aristo-

Aristoteli attribuerit Athenæus. Apud Aristotelem lib. 11. de Historia legitur. *Habent quibus paucissimę sunt, singulas branchias vtrinque, easq; duplices, vt aper: alijs binæ vtrinque, alteræ simplices, alteræ duplices, ut congro, & scaro.* Alibi item eodem lib. 11. *Nonnullis diuersa omnino species ventris est, vt ei, quem scarum uocant, qui & ruminare solus piscium creditur.* Et paulò infra scarum connumerat Aristot. inter pisces, quibus circa uentriculum complures exeunt appendices. In v111. verò eiusdem operis, inquit. *Scarus vnus inter pisces ruminare quadrupedum ritu videtur.* Et paulò superius scarum oculata alga uesci scripserat. Et lib. IX. prodidit. *Vacat Euripus scaro.* Hæc omnia sunt Aristotelis loca, in quibus de scaro commemorauit. Athenæus autem lib. VII. Dipnosophistarum, hæc literis commendauit. *Scarum ait Aristo. serratos dentes habere, esse solitarium, ac carniuorum, exiguum os habere, linguamq; non multùm adhærentem, cor triangulare subalbidum tribulum, bilemq; & splenem nigrum habere. Ex branchijs autem hoc esse duplex, illud simplex, solus hic inter pisces ruminat, algaq; nutrimento gaudet, quare & ea capitur: vigetq; æstatis tempore.* Cap. 11. Cap. 17 Cap. 2. Cap. 37. Cap. 11

Athenæi erborum ensura. Prima pars eorum, quæ Athenæus Aristoteli ascribit, ab ipso philosopho sæpius refellitur: secunda neque negatur, neque affirmatur: tertia uerò admittitur. Negat Aristot. scarum serratos dentes sortitum esse, ut ex iam citatis ipsius locis manifestum uidetur. Neque ait, neque negat scarum esse solitarium, carniuorum, exiguum os habere, linguamque non multum adhærentem, cor triangulare subalbidum tribulum, bilemque ac splenem nigrum obtinere. Concedit autem & simplices & duplices branchias possidere, inter pisces solum ruminare, algaque vesci. Quod ad primam partem attinet, Athenæus à calumnijs facilè uindicari potuisset, sic monosyllabo interiecto. *Scarum ait Aristoteles serratos dentes non habere.* Verùm cùm secunda nullo firmo innixa sit fundamento, accusandus omnino uidetur Athenæus. Epicharmus de scaris meminit, dum Hebes nuptias commemorabat. Seleucus Tarsensis testatus est unicum ex piscibus scarum in piscatorio dormire. Ouidius de scaro mentionem fecit in ipsius opere uetustate lacerato, quod Halieuticon inscribitur, sic canens.

Vt scarus epastas solas qui ruminat herbas.

Hoc autem uolumen olim à Nigidio elucubratum aiunt. Quod de scaro poëta Sulmonensis affirmauit, Aelianus lib. 11. ex aliorum sententia refert. Plinius lib. XXXII. de piscium ingenijs differens, de scari solertia memorauit, Ouidium testem adducens. *Mihi videntur mira, & quæ Ouidius prodidit piscium ingenia in eo volumine,* Cap. 13 Cap. 2.

ne, quod Halieuticon inscribitur. Scarum inclusum nassis non fronte erumpere, nec infestis uiminibus caput inserere: sed auersum caudæ ictibus crebris laxare fores, atque retrorsum ita erumpere: quem luctatum eius si fortè alius scarus extrinsecus videat, apprehensa mordicùs cauda adiuuare nixus erumpentis. Ouidij autem carmina, mutilata tamen, in quibus eiusmodi sagacitatem scari canit, hæc sunt.

Sic & scarus arte sub vndis
*Sin * * **
Decidit, assumptumq; dolo tandem pauet escam:
Non audet radijs obnixa occurrere fronte,
Auersus crebro ueniens sub verbere caudæ,
Laxans subsequitur, tutumq; euadit in æquor.
Quin etiam si fortè aliquis dum ponè nataret,
* * *
Mitis luctantem scarus hunc in vimine vidit
*Auersi caudam morsu tenet, atque **
*nato, quem texitq;, resultet **

De scari ingenio item locutus est Aelianus. Inde factum, ut scarus symbolum esset prudentis captiuitatis declinatoris. Non solus modò inter pisces scarus ruminat, quin & solus uocalis existit, ut arbitratus est Oppianus.

Hic scarus saxa frequentdt,
Qui mites inter pisces clamore tremendo
Intonat, & solus pallentes ruminat herbas.

Commonefaciendum est tamen circa scari clamorem, quòd illum Aristot. non admitteret, utpote qui lib. 1 1. de Anima, scripserit. *Multa autem animalium vocem non habent, ut & quæ sunt sine sanguine, & sanguinem habentium pisces: & hoc rationabiliter. Siquidem sonus aeris motus est. Sed qui dicitur uocem edere, vt qui in Acheloo sunt pisces, sonant branchijs, aut quodam alio huiusmodi.* Vnde in prouerbium abijt, ἀφωνότερος ἰχθύος. Idest magis mutus quàm piscis. Ait Horus, quòd per scarum hominem voracem & ingluuiosum intellexerunt ueteres, tum quia ruminet, tum uerò magis quia obuios quosque pisciculos depascatur. Scarus tantæ apud priscos existimationis fuit, ut Ennius eum Iouis cerebrum appellauerit: tantique faciebant scari uiscera & intestina, ut Epicharmus dixerit de Hebes nuptijs loquens, neque fas esse Deis scari stercus abiicere. Proinde Martialis sic modulatus est.

Tex. 87.

Hic scarus æquoreis, qui uenit obesus ab undis,
Visceribus bonus est, cætera vile sapit.

Archestratus in Gastronomia Ephesi scaros celebrauit, ubi eos

etiam

etiam condiendi modum docuit. Nicander Thyatirenus duo scarorum genera commemorauit, quorum alterum Oniam, alterum verò Varium uocarunt prisci. Scarus de illorum piscium genere est, qui cùm sub promontorijs inter saxa delitescant, saxatiles nuncupantur: cumque eiusmodi pisces leui negocio ab innato superentur calore, in purumque migrent sanguinem, à medicis plurimùm commendari solent: quorum sex celebriores ipsorum recensentur species, scarus nimirum, merula, turdus, iulia, fuca, atque perca. Inter saxatiles pisces scaro primæ à Galeno laudes tribuuntur in III. de Aliment. facult. ubi cùm prædictas sex piscium saxatilium species enumerasset, de singulorum bonitatis gradu iudicans, hæc intulit. *Inter hos autem scarus excellere suauitate creditur: secundum hunc merulæ, ac turdi: tertio loco iuliæ, fucæ, ac percæ.* Et mox deinde Philotimum accusabat, qui lib. III. de Alimentis, mollium carnium pisces referens, scarum silentio præterierat: hæc sunt Galeni uerba. *Ipsum sanè iure quis demiretur, quonam pacto scarum præterierit, cùm is inter pisces saxatiles primas teneat, quibus omnibus caro inest, quàm alijs piscibus mollior ac friabilior.* Amplius ipsum increpans, subdit. *Deinceps autem Philotimus scorpium, trachurum, mullum, cernuam, glaucum inter duræ carnis pisces rectè connumerat: in eo autem peccat, quod scarum (qui piscis est saxatilis) illis accenset.* Plinius itidem li. XXXII. inter laudatissimos pisces principalem uocat scarum: nã cùm laudatissima pisciũ genera enumerasset, infert dein. *Rhombus, scarus principalis hodie.* Nec modò ruminatione natura scarum suffragata est, immo & uētriculorũ copia. Quandoquidẽ valde obtusis munitur dentibus, de quorũ imbecillitate Plinius disserens li. XI. dixit: *Piscium omnibus serrati præter scarum: huic uni aquatilium plani, cætero multis eorum in lingua, & toto ore, ut turba uulnerum molliant, quæ attritu subigere non queunt; multis & in palato, atque etiam in cauda.* Veruntamen nec scarus solus de eorũ ruminãtium genere existit, quæ inaculeatis dentibus prædita sint, quin & Pontici mures, de quibus sermonem habuit Arist. li. IX. de Historia, quem locum superius citauimus: de iisdem muribus itẽ meminit philosophus in VIII. de Historia, dicens. *Glires etiam latent in ipsis arboribus, pinguescuntq; per id tempus vehementer: itidem mures Pontici generis.* Quæ postrema uerba in Græco codice sic legi solent. ϗ ὁ μῦς ποντικὸς ὁ λευκάς: cũ qua sane Græca lectione aliquatenus concordat, quod à Plin. li. viij. asseueratur, ubi ait. *Condũtur hyeme et Pontici mures, hi duntaxat albi,* Hactenus itaque de ruminantibus cornibus mutilatis discussum sit.

Scarum esse de genere saxatilium.

Mures Ponticos ruminare.

Cap. 28. Cap. 30. Cap. 81. Cap. 7. Cap. 31. Cap. 50. Cap. 17. Cap. 37.

SYNTAGMATIS SEPTIMI, FINIS.

RV-

RVMINATIONEM MAGIS BOVI, QVAM CAETERIS RVMINANTIBVS CONGRVERE.

SYNTAGMA OCTAVVM.

RVMINATIO quàm animantibus necessaria sit, quæ vel dentium egestate infestentur, uel eorum inertia (cùm nullam aciem præ se ferant) labefactantur, nemo est, qui non uideat, qui non apertè intelligat. At uerò si accuratius quispiam ruminationem perpēderit, is procul dubio eam magis boui, quàm cæteris ruminantibus consentaneam esse cognoscet. Etenim bos non modò dentium mendicitate opprimitur, uti & reliqua ruminantia: sed & labra adeò crassa, atque malas adeò hebetes sortitus est, ut è terræ adhuc superficie germinantes herbulas, & pullulantia uirgulta illis circumplicare, ac apprehendere minimè ualeat. Quamobrem durioribus pabulis, quæ diligentiori egeant attritione, atque diuturniorem exigant ruminationem, nu-
Tex.26. triatur bos, necesse est. Vnde Hippocrates lib. de Articulis, scriptū
Tex.27. reliquit. *Emacrescunt autem boues maximè ultima hyeme.* Cuius maciei atque corporis gracilitatis rationem agglutinans, inquit. *Rectè enim scripsit Homerus ex omni pecore boues tempore hoc maximè pati, atque inter boues, qui arant, cùm hyeme laborent: his igitur maximè articulus excidit, quoniam maximè extenuantur. Nanque aliud pecus pascere exiguas herbas potest: bos non item, priusquam grandiores fiant.*

P *Aliud*

Aliud enim pecus tenuem habet labrorum prominentiam, tenues item malas: bobus contra labrorum prominentia crassa est, malæ item hebetes & crassæ: atque idcirco exiguis herbis non possunt eas subijcere. Deinde etiam Hippocrates Homerum citat, qui uer bobus gratum esse affirmauerit, cùm illis grandior herba iucundissima sit. Vere enim herbæ potissimum augentur, molliorésque quàm reliquis anni temporibus existunt. Quem Hippocratis locum explanans Gal. inquit. *Hæc quidem pascere exiguas herbas possunt, cuiusmodi sunt equi, asini, muli: at ex ijs, quæ ab una parte tantùm sunt dentata, illa duntaxat, quibus labri prominentia tenuis est. Atque idcirco inter animalia, quæ herbis vescuntur, soli boues hyeme pastu indigent: quoniam nequeunt exiguã herbam aut σαρκάζειν, idest dentibus abscindere, aut labris prehendere, Boues enim non habent labra ita tenuia, ut exiguam herbam circumplicare atque comprehendere possint, quemadmodum & capræ, & oues. Hæc tria animalium genera multifidos pedes habent: sed solidi pedis sunt, quæ vtrinque sunt dentata.* In qua sanè Galeni explanatione postrema verba negocium facescunt, cùm nequaquam ueritatem semper habeat, quòd animalia utrinque dentata solipeda sint: uidemus nanq; canes, sues, aliaque animantium genera ambas maxillas dentibus circumuallatas gerere, quæ neutiquã solipeda sunt, quinimmo multifida: omnia quidem solipeda (unicornibus quibusdam exceptis) sunt utrinque dentata: at eiusmodi propositio minimè retrocedit, scilicet quòd utrinque dentata solipeda existant. Quapropter sic legendum putarem. *Sed solidi pedis quæ sunt, utrinque sunt dentata.* Tex. 18.

Castigatur Gal. locus. De diminuta bouis herbarum incisione locutus est etiam Gal. in III. de Aliment. facult. inquiens. *Porrò animalia omnia, quibus alimenta propria affatim suppetunt, longè seipsis in cibo euadunt præstantiora: quemadmodum deteriora fiunt, quibus ea minus adsunt. Proinde quæ herbas è terra emergentes, aut arborum surculos, aut germina depascuntur, ea omnia, cùm his abundant, habitiora sunt, ac pinguia: nobisq́; alendis accommodatiora: eaq́; de causa, quibus herbas altiores pasci est naturale, hyeme, vere primo ac medio fiunt gracilia, ac praui succi, ut boues, qui procedente tempore manifesto fiunt obesiores, succiq́; melioris, cùm herbæ augentur, ac densescunt, & ad semen producendum festinant. Quæ verò animalia humili herba nutriri queunt, ea primo ac medio uere sunt præstantiora, ut oues: æstate aut prima ac media capræ, cùm scilicet fruticum germina (quibus capræ vesci solent) sunt frequentissima.* Cap. 2. Verùm ꝙ ruminatio magis boui, quàm cæteris ruminãtibus adaptetur, satis superq́; manifestarũt, quæ Homerus li. XII. Odisseę cecinerit, sub indigna ti Vlissis persona Iouem, vniuersumq́; Deorũ consessum alloquẽtis.

Εἰδέ μοι οὐ τίσουσι βοῶν ἐπιεικέ' ἀμοιβὴν,
Δύσομαι εἰς ἀΐδαο, καὶ ἐν νεκύεσσι φαείνω.

Vbi Homerus aſcripſit bobus ἐπιεικέα ἀμοιβὴν, hoc eſt utilem ac congruam ruminationem. Hoc idem innuiſſe viſus eſt Sannazarius dum caneret.

Qual bue à l'ombra, che ſi poſa, & rumina.

Quippe qui ruminantia cuncta (unico boue excepto) ſub gregis, vel armenti nomine ruminare in ſua Arcadia aſſeuerauerit. Vnde Cap. 6. L. Columella lib. 6. ſuæ Agriculturæ languentis bouis indicia recenſens, ait. *Propter quæ bos neque ruminat, neque lingua ſe detergit.* Etenim non ignorabat rerum ruſticarum autor iſte grauiſſimus, quàm boui conſentanea ipſa ſit ruminatio: inde prius diuturniorem bouis Cap. 2. ruminationem commendauerat, utpote quæ illius uires incolumes ſeruet. Silere nequeo naturæ myſterium, quæ in ruminantium ore propagines quaſdam aculeatas, multaſque in palato inæqualitates, utraſque ad fauces conuerſas conſtruxerit. Quandoquidem cùm eiuſmodi animantia pronè paſcantur, atque primoribus ſuperioris maxillæ dentibus fuerint deſtituta, oſque molli membrana obductum ſortita ſint, pabulum facilè ex ore lubrico atque inermi elaberetur: hæ uerò palati inæqualitates ac plexus in boue prominentiores conſpiciuntur, atque ſerræ inſtar in minimas quaſdam diſtributæ appendices, ne tam facilis eſſet paſtionis procidentia. Nec immeritò ſanè natura in moliendo bouis ore oculatiſſima fuit, cùm humano generi bos tantas præſtaturus eſſet utilitates. Sed quæſo bouis laudes enarremus: quadripartitas autem ipſius laudes hac ſerie proſequemur, ut à frugalitate primùm, mox à numiſmate, dein ab inſomnijs, & poſtremò à religione bouem prædicatione efferamus. Bouis laudes.

Ob frugalitatem, bouem terræ ſymbolum ſtatuerunt ueteres, cùm ab Argo tot luminibus cuſtoditam fabulati ſunt, ut terræ globum à cœli vertigine innumeris ſtellis colluſtratum innuerent. Apud Perſas inſuper barbara cerimonia taurus, fronte in leoninam faciem conficta, ex antro cornibus arreptus ad aras educebatur, de quo Papinius. Bouis laudes à frugalitate.

Indignata ſequi torquentem cornua mitram.

Nanque cùm taurus (ut ait Valerianus) animal terrenum ſit, ideóque terræ, inferiſque numinibus deſtinatum, ac Soli ab ijs populis damnatum, uim eam oſtendere uidebatur, quam in uniuerſam terram Sol exercet: quòd autem ex ſpecu educeretur, deliteſcētem eius vim in terræ uiſceribus indicabat, quam ut auocarent, & frugum feracitati conſulerent, eiuſmodi ſacrificium inſtituerunt. Symbolum

item terræ fuit bos ille, qui decusso iugo quasi defessus ad Vespasiani cœnantis pedes procidit, ceruicemque summisit, portendens orbem terrarum acerbissimo Vitellianæ dominationis iugo pressum, à Flauia gente opem deposcere. Phœnices literarum inuentores primæ uocalis nomine bouem appellabant, quæ nullis instrumentis libera pronunciatur, quasi ex imo barathri, cùm & terra humanæ consulat infirmitati. Inde bouem Græci, quòd terræ laboribus exercendis sit destinatus, γαῖον appellarunt; & Verg. lib. 1. Georg. modulatus est.

Hæc cùm sint hominumq;, boumq; labores
Versando terram experti.

Bos hieroglyphice laborem & tolerantiam significat: quocirca si fructum ex laboribus perceptum indicare uoluissent, bouis caput floribus atque corollis exornabant prisci, corymbosque & serta hinc inde à cornibus suspendebant. Ob bouis in laboribus sustinendis patientiam, datus fuit adagio locus. Bos sub iugo. Quod quidem ijs accommodatur, qui perpetuo labore fatigantur. Quare Tyriis Carthaginem ædificare aggressis bouillo capite reperto ædificationem prætermiserunt, donec equi mox adinuento capite, læti alacresq; belli signum accepissent. Mathematici aiunt, Tauro ascendente genitos, laboriosos esse & perpetuæ deditos seruituti. Amplius bouis frugalitas per id comprobatur, quod à Liuio de Minutione augere scribitur, cui extra portam Trigeminã, auratam bouem posuit populus, quòd intimis nundinis farris pretium ad assem redegisset: farre enim per. c c c. annos ab Vrbe condita populum Romanum uictitasse testatus est Verrius Flaccus. Tantum multiplicemq; bouis erga hominem usum animaduertens Hesiodus, bouem inter familiæ partes recensere minimè ueritus est: nam lib. qui inscribitur Opera & Dies, domum ex uiro, muliere, & boue aratore constare iudicauit, cuius autoritatem citauit Arist. in 1. Polit. Cap. 1. Quinque bouis utilitates enumerauit Glossa super Exod. bos Cap. 22. enim immolatur, arat, pascit carnibus, lactat, & corium diuersis vsibus ministrat: & ideo pro boue uno surrepto, & occiso, uel uendito (ut in litera habetur) quinque boues reddebantur. Veterum Germanorum extitit institutum, uxori ducendę boues iunctos, frænatum equum, & scutum cum framea, gladioq; mittere dotis nomine, ut uxor (Tacito teste) uenire se laborum periculorumq; sociam intelligeret; laborem enim iuncti boues, bellum paratus equus & data arma denuntiabant. Hesychius in Sacris literis per bouem eum accipit, qui mandata tantùm legis simpliciter obseruat: Eucherius

Bouis utilitates.

uerò

uerò significationem ad omnes trahit, qui uitam laboribus exercet: & Mosaicum illud, Non alligabis os boui trituranti, interpretatur, ut neminem mercede sua fraudandum intelligat. Ob incomparabilem bouis in rusticis laboribus sustinendis patientiam ac tolerantiã apud veteres decretum fuerat, ut tam capite plecteretur, qui bouem sine ulla ratione, quàm qui hominem occidisset: & quosdam à Romanis factos fuisse exules legitur, quòd bouem tanquam colonum interfecissent. Bouis frugalitatem demonstrarunt ueteres, qui fabulati sunt Naiades cornu, quod Acheloo in speciem tauri mutato detraxerat Hercules, omnium fructuum primitiis cumulatum Copiæ consecrasse: de quo Ouidius lib. IX. Metam.

Nec satis hoc fuerat, rigidum fera dextera cornu
Dum tenet, infregit, truncaq; à fronte reuellit:
Naiades hoc pomis, & odoro flore repletum
Sacrarunt, diuesq; meo bona Copia cornu est.

Cuius quidem fabellæ eiusmodi assignari poterit allegoria. Hercules rationalem animæ partem præmonstrat: Achelous in tauri speciem mutatus irrationalem denotat partem, quæ cum rationali congressa atque ab illa superata, Naiades, hoc est musę eam moralibus uirtutibus imbuunt: & in ipsomet cornu, idest sensitiuo appetitu (cornu enim feritatem significat) qui prius petulantia ferebatur, uirtutes omnes recipiuntur morales: pars uerò rationalis, quæ rerum essentias contemplatur, & contemplando earum cognitionem adipiscitur, ut omnium denique specierum habitu decoretur, consecrari Copiæ dicitur. Ob bouis erga genus humanum utilitatem, Iupiter in Europæ amoribus (ut fabulata est antiquitas) tauri formam assumere minimè ueritus est: Astrologi tamen putarunt hoc contigisse, quia taurus circuli signiferi sydus, Veneris domicilium sit. Nec dedignatus fuit Apollo boum pastorem fieri. Tibullus lib. II. Elegiarum.

Cornucopi allegoria.

Pauit & Admeti tauros formosus Apollo.

Quicquid tamen scripserit Callimachus in Apollinis hymno. Bouis laudes à numismate hoc pacto petuntur. Etenim Plutarchus bouis figuram in numis cudere institutum à Theseo tradit, uel ob Taurum Marathonium, quem ipse edomuerit, uel ob Minois ducem, quem singulari certamine deuicit: uel ut hoc honore bobus præstito ciues ad agriculturam alliceret. Erant in Draconis legibus irrogata multa δεκάβοιον. In spectaculis, quæ Deli celebrabantur, præco pronunciare solitus erat, tot boues datum iri: unde putarunt quidam, Deliorum bouem potius fuisse numum, quàm Athenien-

Bouis laudes à numismate.

sium. Sed enim de numo Atheniensium boue signato, hoc pacto cõmemorauit Pollux. *Bos antiquum apud Athenienses numisma, quod bouem signatum habebat: commutabatur duabus drachmis Atticis: hinc prouerbium. βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ βέβηκεν. idest, bos in lingua uenit: in eos, qui argento corrupti sunt. Hoc Homerus numisma significare uidetur uoluisse, dum loquitur de permutatione boum loco precij:* ἑκατόμβοιον, καὶ ἐννεάβοιον. Adagium à Polluce citatum de iis efferebatur, qui accepta ab aduersarijs pecunia, mox præuaricati susceptas causas deseruere, uti fecisse Demosthenes legitur, qui etiam id sibi gloriæ uertit, quòd ut taceret plus accepisset, quàm qui diu orauerat. Boues iuncti in Vespasiani Imperatoris numo erant signati. De pecunia bouis imagine insculpta locutus est Plautus in Persa. *Boues bini hîc sunt in crumena.* Quòd antiqua pecunia quandoq; boues signatos reciperet, quandoque uerò oues, Plinij extat locus lib. XVIII. *Seruius Rex ouium, boumq; effigie primus æs signauit.* Lib. 8 / Cap. 3

Laudes ex insom- — Bouis encomia hoc modo ab insomniis capiuntur. Apud enim coniectores, arantes boues imaginari, lætissimam prænunciant frugem, & opulentam rerum fœlicitatem. Quin & nomen boui à nutriendo factum, βῶ quippe nutrio: labore enim suo in exercenda terra continuò nos nutrit. Item apud coniectores Hebræos legitur lasciuientem currentemq; taurum per somnium imaginari, futuræ lætitiæ signum esse: addi uerò lucri significatum, si pascentes tauri visi fuerint. Quantam gloriam Ioseph adeptus fuerit ex interpretatione somnij Pharaonis, satis manifestarunt Diuinæ literæ, quippe qui ex seruitute dura primas postea apud Regem partes obtinuerit. Bouem à religione sic commendabimus. Siquidem Aegyptij Iouem per bouem significarunt: unde Pierius Valerianus chartis prompsit lib. III. Hieroglyph. *Neque Græci tantùm mutatum in bouem Iouem finxerunt, uerùm etiam Aegyptij Iouem illum suum, qui & Osyris, & Pater, & Iustus, & Dux, & Rex, & Consultor in sacris eorum literis appellatur, per bouem indicabant, eumq; Apim cognominauerunt: quem quidem tanto prosecuti sunt cultu, ut ingentia super eo uolumina scripta fuerint à plerisq;: eoq; uanitatis progressum, ut eum boue alioqui sterili genitum prædicarent. Bouem nanque fulgure afflatam fieri grauidam, eoq; conceptu Apim nasci persuasum habuere. Apis toto corpore niger erat, in fronte candorem quadræ præ se ferebat, in tergo effigiem aquilæ, cantharum in palato, duplices in cauda pilos: qui uerò multis locis sculptus uisitur, Lunæ etiam speciem in latere gestat. Atque hic ille est Apis, quem Hebræi, Moyse in monte moram trahente sibi Deũ conflauere, eam secuti consuetudinem, quam in Aegypto esse conspexerant.*

Lau- à religi- one.

rant. Celebre sacrificium rudis instituerat antiquitas, in quo libando centum boues Diis suis immolabant ueteres, & idcirco Hecatõbe dictum: pręcipuè tamen Ioui ascriptum. Hinc Iupiter Hecatombæus cognominatus fuit, de quo Lilius Gregorius Gyraldus lib. de Historia Deorum prodidit. *Hecatombæus Iupiter in Gortyna, vt Hesychius ait, appellatus est à Caribus, & Cretensibus*. Sed inanes hasce Gentium ineptias relinquentes cùm Hierosolymitano Hesychio dicamus plerisq; Diuinarum literarum locis bouem poni pro homine, qui iustitiæ sit operibus intentus. Nunc cæteras bouis laudes consultò præterire uolo, nempe quàm esui sit utilis, quàm dulce eius lac, quàm gratus caseus, quàm utile corium: ungulę etiam ipsius & cornua in humanos traducuntur usus. Hoc tamen silere nequeo, quòd apes, quæ suauissimum mel pariunt, ex bouis uisceribus reparantur. Etenim scripsit Plinius lib. XI. *In totum uerò amissas reparari uentribus bubulis recentibus cum fimo obrutis. Vergilius iuuencorum corpore exanimato, sicut equorum vespas, atque crabrones, sicut asinorum scarabeos mutante natura*. Vergilij autẽ locus à Plinio adductus est in IIII. Georg. ubi hæc carmina modulatur.

Hic verò subitum, ac dictu mirabile, monstrum
Aspiciunt, liquefacta boum per uiscera, toto
Stridere apes utero, & ruptis efferuere costis,
Immensasq; trahi nubes, iamq; arbore summa
Confluere, & lentis vuam demittere ramis.

Verumenimuero quemadmodum terrenus hic bos noster, homini, qui paruus mundus nuncupatus fuit, frugi est: ita & cœlestis bos inferiori mundo innumeras præbet utilitates, quem cùm Sol occupat annus reuiuiscit, atque floridus conspicitur. Inde Maro lib. I. Georg.

Candidus auratis aperit cùm cornibus annum
Taurus. Et in Bucolicis.
Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos,
Nunc frondent syluę, nunc formosissimus annus.

Vergilium lepidè sic imitatus est Franciscus Petrarca.

Quando'l Pianeta, che distingue l'hore,
Ad albergar col tauro si ritorna;
Cade virtù da l'infiammate corna,
Che ueste il mondo di nouel colore.

Sed ad bouem nostrum terrestrem redeamus. In summo dorso Auentini, maximi Romæ collium, Lunæ fanum erectum fuerat, in cuius uestibulo ex uetusto ritu boum cornua affigebantur, cùm in reliquis

liquis Dianæ templis ceruorum cornua appenderentur, de qua varietate Plutarchus in Quæstionibus Romanis. *Cur reliquis Dianæ fanis soliti ceruorum cornua affigere, ei, quod in Auentino est, boum cornua affixerunt? Fortassis ut monumentum esset antiqui casus. Fuit quidam in Sabinis Antro Coratius, is uaccam habebat magnitudine & forma reliquis præstantem: monituq; à vate quodam, qui in Auentino bouem hanc Dianæ immolasset, ei fata summam potestatem deferre, urbemq; ipsius Italiæ totius regno potituram: Romam se contulit bouis ibi mactandæ gratia. Seruus autem Regi Seruio clam id uaticinium, idque Rex Cornelio Pontifici indicauit. Tum Cornelius Antroni mandauit, ut ante sacrificiũ aquã Tiberis profluente sese ablueret: sic enim legibus præscriptum esse litaturo. Ita hic lotũ abijt. Interim Seruius occasionẽ immolandæ vaccę in honorẽ Dianæ præcepit, mactatæq; cornua tẽplo affixit. Hoc & Iuba narrat, & Varro, nisi quod hic Antronis nomen non habet, deceptumq; non à Cornelio sacerdote Sabinũ, sed ab æditũo refert.* Extat insuper S.C. de ludis Apollinaribus primùm faciendis, quod Macrobius commemorat lib. 1. Satur. in quo Decemuiri præceperunt, ut Græco ritu hostijs sacrum facerent, Apollini boue aurato, & capris duabus albis auratis: Latonæ boue fœmina aurata. Ludos in Circo populus coronatus spectare iussus est. De quo quidem sacrificio Sulmonensis sic cecinit.

Indutaq; cornibus auro
Victima vota facit. Et alio in loco.
Blandis indutæ cornibus aurum
Conciderant ictæ niuea ceruice iuuencæ.
Verg. item lib. x. Aeneidos.
Et statuam ante aras aurata fronte iuuencum.
Candentem, pariterq; caput cum matre ferentem.
Iam cornu petat.

Iuuenalis insuper, & poëtæ alii de eiusmodi sacrificio commemorarunt. Verùm circa bouis pastionem, quispiam fortasse ambiget, nempe quî fieri possit, ut bos ruminandi gratia deuoratum pabulum ad os propellat. Siquidem cùm primum roscida aurora in cœlesti orientis plaga apparet, uigil bubulcus iugo saturos boues coniugatos cogit, ut duras terræ glebas scindant, donec hesperus ueniat, quo sanè tempore boues soluens ad pascua reducit: quod cùm sit, fieri nequit, ut inter cibos à boue noctu mansos, & post operam ingurgitatos ruminatio intercedat, quæ quietem poposcit. Hæc ambiguitas sic dissipari poterit, quòd noctu boues non modò mandunt, quin & uicissim ruminant. Amplius boues ruminant quoque

que, dum leuiores ſuſtinent labores. Item contingere poterit, ut in pratis boues quieſcant, atque ruminent. Atqui hac de re conſulendi ſunt bubulci atque paſtores. De bouis genere uidetur Vrus bos Germanicus, quem propter ferocitatem, uel nunquam, uel difficulter capi aiunt, & ſalutis ſpe fruſtrata præ ita ſemetipſum ſuffocare: & idcirco eum nonnulli impatientis captiuitatis hieroglyphicum propoſuerunt. Cæterùm priuſquam hoc noſtrum de Ruminantibus opus ad exitum perducamus, tollenda eſt noua difficultas. Etenim uideretur naturam debuiſſe hominem non modò dentibus munire, ſed & illi tum ruminatione, tum uentriculorum copia ſuppetias tuliſſe: præſertim uerò, cum ętatis progreſſu ob deſtillationes, raros ut plurimùm, corroſos labefactatoſque habeat Obiectio

Cap.27. dentes. Quocirca quod ſcriptum reliquit Bartholomæus Euſtachius lib. de Dentibus, non uidetur ſatis ratum: nempe quòd eiuſmodi auxilio haud egeat homo, quia inciſoriis dentibus utrique maxillæ affixis, duploque numero caninis ſuperioribus, cibos, gladiorum inſtar, perfectè incidat. Amplius maiorem debuerat natura adhibuiſſe curam in humana fabrica, quàm in reliquis animantibus, cum homo non modò rerum artefactarum finis exiſtat, uti putauit Ariſtot. in 11. Phyſ. ſed & rerum natura conſtantium: hinc legimus in ſacra Geneſi ſanctiſſimam Trinitatem ſic ſecum locutam fuiſſe. *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris, & volatilibus cæli, & beſtijs, vniuerſæq; terræ, omniq; reptili, quod mouetur in aqua, &c.* Mercurius itidem Triſmegiſtus in Pimandro, ſcriptum reliquit. *Deus enim re uera propria forma nimium delectatus, opera eius omnia vſui conceſſit humano.* Quamobrem cùm homo ſit ſumma rerum, eum ſummus rerum Opifex poſt totius orbis terrarum fabricam creauit, ut quòd latiſſimè diffuderat inter anguſtiſſimos humanitatis cancellos coarctaret. Hæc hominis præconia pſalterio concinebat Dauid. *Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius: oues, & boues, inſuper & pecora campi.* Debebat ergo natura ob hominis dignitatem, in eius conflando corpore omnes intendere neruos, cunctoſque promouere conatus. Veruntamen ut ipſius naturæ partes tueamur, dicamus oportet, illam homini & ratione & manu cumulatiſſimè ſuffragatam fuiſſe. Ratione quidem, ut uaria homo excogitare poſſet inſtrumenta, uarioſque inuenire modos, quibus eſcas corrigeret, & præpararet: manu uerò, ut quod excogitatum fuerat atque inuentum fabrefaceret. Proinde Ariſto. ſect. xxx. Probl. promulgauit. *Natura parens, & autor omnium, inſtrumenta nobis duo inſeruit, quorum opera*

Margin notes: Omnia [propter] [hom]ines [fac]tia (beside "pu-/tauit"); Cap.24. (beside "tauit"); Cap.1. (beside "gimus"); Dialo.1. (beside "megiſtus"); Cur ho[mo] nouiſſim[e] fuerit cr[ea]tus. (beside "rum Opifex"); Pſal.8. (beside "ctaret"); Solutio. (beside "tus. Veruntamen"); Probl. 4 (beside "faceret").

instrumentis extraneis vti valeremus: manum inquam corpori dedit, animo mentem: est enim mens quoque rebus à natura nobis imperitis annumeranda, vicem sanè gerens instrumenti. Et de manu differens in III. de Anima, hæc monumentis prodidit. *Manus enim instrumentum instrumentorum.* Et lib. IIII. de Partibus, memoriæ propagauit. *Manus autem esse videtur non vnum instrumentum: sed multa. Est enim (vt ita loquar) instrumentum ante instrumenta. Natura igitur ei, qui artes plurimas recipere potest, manum reddidit, quæ ad plura instrumenta vtilis est.* M. Tullius item lib. de Natura Deorum, manus multarum artium ministras esse asseuerauit. Nutrimenta itaque cùm ab homine multifariam præparari ac castigari possint, externa nimirum ignis coctione, gladij incisione, mallei contritione, flagelli contusione, & aliis modis esculentorum condimenta opiparè inuicem condiantur: superuacaneum prorsus videretur homini naturam tum ruminatione, tum ventriculorum caterua bestiarum more suffragatam fuisse, cum maiori artificio diligentissimè illi opitulata fuerit, ac cumulatissimè satisfecerit. Hæc ergo sit huiusce nostræ de Ruminantibus Historiæ anacephalæosis. Quid igitur sit ruminatio, quòd in ruminantibus pastus ad fauces repant, de ruminantibus animalibus, & quòd boui ruminatio magis consentanea sit, hactenus à nobis determinatum.

Tex. 18

Cap. 10.

[...]peris per[...]ratio.

SYNTAGMATIS, NATVRALIS de Ruminantibus Historiæ, octaui ac vltimi, finis.

HIE-

HIERONYMI BOVII
DOCTORIS THEOLOGI
In Obtrectatorem
Tetrastichon.

Pulchra Theonino hæc fugias syntagmata dente
Carpere, qui morsu rodere cuncta cupis.
Sæpe manet linguam non segnis pœna loquacem,
Si non vis alijs parcere, parce tibi.

E I V S D E M
In Inuidum
Distichon.

Omnibus an ne doles cur hæc perlecta probentur?
At doleas sperni vix tua lecta semel.